

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Naše predstavy o nich: Kritická diskurzívna analýza utečeneckej krízy v denníku SME

Our Ideas about Them: Critical Discourse Analysis of Refugees Crisis in Daily SME

Diplomová práca

Bc. Simona Blehová

Vedúci práce: Mgr. et Mgr. Kateřina Kirkosová

Brno 2016

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne s použitím prameňov a literatúry uvedenej v bibliografii.

V Brne dňa 16. 5. 2016

.....
Simona Blehová

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať Mgr. et Mgr. Kataríne Kirkosovej za ústretovosť a rady, bez ktorých by táto práca nevznikla.

Anotácia

Predkladaná práca sa zaoberá mediálnou reprezentáciou utečeneckej krízy v Európe v denníku SME. Cieľom práce bolo popísať, analyzovať a interpretovať mediálny obraz utečeneckej krízy, udalostí, aktérov a vzťahov súvisiacich s touto tematikou tak, ako ich konštruoval denník SME. K dosiahnutiu cieľa práce bola zvolená metóda kritickej diskurzívnej analýzy podľa Normana Fairclougha, ktorá umožňuje študovať diskurz zvoleného média v súvislostiach, v akých bol formovaný. Úvodné časti práce sú venované teoretickým východiskám, predovšetkým teórii sociálne a mediálne konštruovanej reality, z ktorých v práci vychádzame; rovnako ako zasadeniu témy do výskumného kontextu. Na základe samotnej analýzy môžeme konštatovať, že diskurz utečeneckej krízy vytváraný denníkom SME bol postavený primárne na ľudsko-právnom postoji a empatii s utečencami. Autori v textoch zastávali protikladný postoj k nimi vytváranému obrazu Slovákov, ako xenofóbneho a ľahostajného národa a samých seba stavajúc do pozície morálneho kompasu, ktorý spoločnosti ukáže správny smer. Počas nami sledovaného obdobia však tento postoj, pod vplyvom vývoja udalostí, korigujú zjemnením proučeneckej rétoriky a pripustením limitov pomoci zo strany Európy.

Kľúčové slová: Kritická diskurzívna analýza, Norman Fairclough, diskurz, utečenecká kríza, utečenec, migrácia, mediálny obraz, denník SME

Annotation

The submitted graduation thesis deals with the media representation of refugee crisis in Europe by Slovak daily SME. Our objective was to describe, analyze and interpret media image of refugee crisis and events, participants and relationships thematically close to it, as they were represented by daily SME. To achieve our aim we opted for critical discourse analysis by Norman Fairclough as a research method, which allows studying the selected media discourse in the context in which it was formed. First parts of this work focus on theoretical frameworks underpinning our research - particularly the theory of social construction and media construction of reality; as well as putting topic in broader context. Based on our analysis we can conclude that the discourse of refugee crisis represented by daily SME has been built primarily on the human rights attitude and empathy with the refugees. Authors of the articles included in the analysis took the opposite attitude towards image of Slovaks, describing them as xenophobic and ignorant nation and putting themselves into a position of moral authorities, which point society in the right direction. However, their

rhetoric has shifted towards the end of the monitored period, being less refugee friendly as the crisis escalated, admitting that Europe's help has its limits.

Key words: Critical discourse analysis, Norman Fairclough, discourse, refugee crisis, refugee, migration, media image, daily SME

Obsah

1. Úvod	8
2. Teoretické ukotvenie	10
2.1. Sociálna konštrukcia reality	10
2.2. Mediálna konštrukcia reality	12
2.2.1. Gatekeeping	13
2.2.2. Agenda-setting	13
2.2.3. Rámcovanie	14
2.3. Teória reprezentácie	14
3. Kontextuálne ukotvenie	16
3.1. Cudzinci a zahraničné médiá	16
3.1.1. Zistenia	17
3.2. Cudzinci v slovenských médiách	18
3.2.1. Denník SME a cudzinci	20
3.3. Postoje k migrácii a migrantom	20
3.3.1. Migrácia vo svete – ako ju vidia ľudia a politici	20
3.3.2. Postoje obyvateľov Slovenska k migrácii a menšinám	23
3.3.3 Diskurzy	26
4. Metodologická časť	29
4.1. Téma výskumu	29
4.2. Cieľ výskumu	29
4.3. Výskumné otázky	29
4.4. Kritická diskurzívna analýza (CDA)	30
4.5. Výskumná vzorka	35
4.6. Sebareflexia autorky a možné limity práce	35
5. Analytická časť	37
5.1. Kvóty a (ne)prijímanie utečencov	37
5.1.1. Mediálny obraz jednotlivých udalostí	37
5.1.2. Mediálny obraz aktérov	48
5.1.3. Mediálny obraz vzťahov medzi aktérmi	56
5.2. Utečenecká kríza a extrémizmus	61
5.2.1. Mediálny obraz jednotlivých udalostí	61
5.2.2. Mediálny obraz aktérov	64
5.2.3. Mediálny obraz vzťahov medzi aktérmi	69
5.3. Diskusia	71
6. Záver	78

7. Použitá literatúra	82
8. Menný zoznam	86
9. Vecný zoznam	87
10. Zoznam grafov, tabuliek a obrázkov	88
11. Prílohy	Chyba! Záložka není definována.

Celkový počet slov: 26 287

1. Úvod

Utečenecká kríza aktuálne patrí k najpálčivejším problémom Európy. V uplynulom roku na kontinent prišlo viac ako milión utečencov a Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) ráta s tým, že v roku 2016 príde ešte ďalších 1,5 milióna ľudí¹.

Hoci problém v krajinách pôvodu utečencov trvá už roky a na mori za toto obdobie zahynulo mnoho ľudí túžiacich po lepšom a bezpečnejšom živote, slovenské médiá začali tomuto problému venovať zvýšenú pozornosť až na prelome apríla a mája minulého roka, v reakcii na kroky európskych inštitúcií. Témou utečencov sa v tom čase zaoberal summit Európskej únie (23. apríla), Európsky parlament následne na to podporil princíp kvót na rozdelenie utečencov medzi jednotlivé krajiny (29. apríla) a 13. mája prišla Európska komisia s konkrétnym návrhom, ako majú tieto kvóty vyzerieť.

O utečencoch sa toho odvtedy napísalo mnoho. Od ich spájania s terorizmom, násilím na ženách a ekonomickými problémami až po apel na ľudskosť, výzvu k systematickému riešeniu, či zdôrazňovanie podielu viny Európanov na súčasnom stave. Sledovanie spôsobu, akým médiá utečencov a tento problém vykresľujú je pritom veľmi dôležité. Keďže väčšina Slovákov nemá šancu sa s touto skupinou ľudí stretnúť osobne, skúsenosť s nimi a informácie o nich získavajú iba sprostredkované, vďaka médiám. Tie majú v rukách moc spoluvytvárať povedomie Slovákov o tejto problematike. Cieľom našej práce je poodhalenie mediálneho obrazu, ktorý o utečencoch vytváral najčítanejší serióznym mienkotvorným slovenským denníkom, denníkom SME, od prelomu apríla a mája až po koniec júla minulého roka. Začiatok sledovaného obdobia sa prekrýva s vyššie spomenutým prvým summitom EÚ k utečeneckej kríze a jeho koniec sa prekrýva s referendom v Gabčíkove, v ktorom obyvatelia hlasovali o tom, či chcú dočasne prijať utečencov z Rakúska. Takto zvolené výskumné obdobie zachytáva prvé mesiace mediálneho referovania o tejto problematike a navrhovaných riešeniach zo strany Európskej únie.

V našej výskumnej vzorke sme sa zamerali iba na komentáre, keďže predpokladáme, že v názorových textoch budú postoje voči otázke utečeneckej krízy uvedené explicitnejšie, čo nám umožňuje presnejšie identifikovať diskurzy využité v textoch a zjednodušiť ich interpretáciu. Sme rovnako názoru, že práve komentáre reprezentujú postojovú líniu, ktorú denník v tejto téme zastáva.

¹ UNHCR Projected Global Resettlement Needs, dostupné z: <http://www.unhcr.org/558019729.html>. [17/01/2016].

Zvolenou metódou pre analýzu mediálneho obrazu utečeneckej krízy je kritická diskurzívna analýza podľa Normana Fairclougha. Tento spôsob analýzy predpokladá využitie jazyka ako mocenského prostriedku, teda nástroja pre reprodukciu či reartikuláciu diskurzu. Pomocou zvolenej metódy budeme v analýze hľadať odpoveď na základné výskumné otázky: „*Ako bol konštruovaný mediálny obraz utečeneckej krízy denníkom SME v sledovanom období?*“ a „*Menila sa mediálna reprezentácia utečeneckej krízy denníkom SME počas sledovaného obdobia? Ak áno, ako?*“ Analýza bude rozdelená do dvoch tematických celkov na základe dvoch hlavných tém, ktoré skúmané texty sledujú. V rámci jednotlivých tematických okruhov bude analýza štruktúrovaná podľa Faircloughových pravidiel diskurzu.

V prvej, teoretickej časti, našej práce sa budeme venovať teóriám sociálnej a mediálnej konštrukcie reality a teórii reprezentácie. V rámci kontextuálnej časti priblížime aktuálny stav výskumu, či už v zahraničí alebo na Slovensku, venujúcich sa utečencom a cudzincom vo všeobecnosti. Priblížime rovnako práce popisujúce vzťah Slovákov k tejto skupine ľudí. Nasledovať bude popísanie zvolenej metódy analýzy a konkrétnych metodologických postupov. Jadrom našej práce je analytická časť, ktorá hľadá odpovede na výskumné otázky a odhaľuje stratégie konštruovania mediálneho obrazu utečeneckej krízy.

Ako sme naznačili už vyššie, utečenecká kríza v Európe je novým problémom, ktorý sa stále vyvíja a mení – rovnako ako spôsoby jej riešenia. V dobe, kedy práca vznikala, neexistovali štúdie zaoberajúce sa mediálnou reprezentáciou tohto fenoménu a aspektov s ním spojených. Migrácia ako taká a jej mediálny obraz však nie sú novými témami, v práci sme sa zamerali na štúdie zaoberajúce sa touto problematikou.

2. Teoretické ukotvenie

2.1. Sociálna konštrukcia reality

Ak chceme skúmať, ako médiá vytvárajú svoje obsahy a objasniť princípy mediálnej konštrukcie reality, musíme najskôr vysvetliť, čo pod pojmom realita chápeme. Pri skúmaní mediálnej reprezentácie vychádzame z teórie reality vnímanej ako sociálny konštrukt, ktorú predstavili Peter I. Berger a Thomas Luckmann v práci *Sociálna konštrukcia reality: zamyslenie sa nad sociológiou vedenia*.

Berger a Luckmann (1999: 9) tu pracujú s pojmami realita a vedenie. Pod pojmom realita si predstavujú vlastnosť patriacu javom, ktorým prisudzujeme existenciu nezávislú na našej vôli. Vedenie je následne definované ako istota, že tieto javy sú skutočné a sú nositeľmi určitých vlastností. Každodenný život sa na základe toho javí ako realita, ktorú si každý človek vykladá určitým spôsobom, a ktorá má preňho subjektívny význam ako určitý logický súdržný svet. Túto realitu ľudia vnímajú samozrejme, ako niečo daného a nemenného, čo nie je potrebné overovať. (Berger a Luckmann 1999: 29) Svet každodenného života ale nie je iba svetom, ktorý obyčajní členovia spoločnosti považujú za danú realitu pri svojom subjektívnom a cieľavedomom každodennom vnímaní. Je to tiež svet, ktorý má svoj pôvod v ich myšlienkach a činnostiach, a ktorý je právom týmito myšlienkami a činnosťami udržiavaný reálny, a ktorý je zdieľaný s ostatnými ľuďmi. (Ibidem: 25) Ak teda berieme do úvahy tento svet každodenného života tvorený členmi spoločnosti v ich myšlienkach a postojoch (intersubjektívnych), je možné tvrdiť (v súlade s Bergerom a Luckmannom), že aj celá spoločnosť je tvorená človekom. Súčasne je ale svet (inštitúcií²) prežívaný tiež ako objektívna realita – má totiž svoju históriu, ktorá prebehla skôr, ako sa daný jedinec narodil, a ktorú si preto tento jedinec nemôže pamätať. Človek preto sám vníma život ako krátku epizódu v rámci kolobehu objektívnych dejín spoločnosti, ktoré sú novej generácii odovzdávané rodičmi iba ako objektívny svet. (Ibidem 62-63). Berger a Luckmann tu tiež uvádzajú, že „človek vytvára sám seba“. Nemôžeme ho ale chápať ako produkt biologickej prirodzenosti³, ale ide vždy o spoločenský proces, ktorým sa vytvára ľudské prostredie aj so všetkými jeho sociálne - kultúrnymi a psychologickými formáciami (Ibidem: 54).

² Inštitúcie, ktoré vznikajú v spoločnosti, združujú veľké množstvo ľudí. Majú svoje dejiny a riadia ľudské správanie sa. Hovoria, aká činnosť bude kým vykonávaná, napríklad inštitúcia práva. Čím väčšie spektrum činnosti človeka je inštitucionalizované, tým je správanie sa ľudí predvídateľnejšie, a teda kontrolovateľnejšie. K inštitucionalizácii dochádza vždy pri vzájomnej typizácii habitualizovaných činností určitým typom vykonávateľov týchto činností. Dochádza tak k objektivizácii zdieľaných významov, ktorými rozumíme inštitúcie, ktoré nemajú povahu subjektívneho správania sa a činností. (Ibidem 58-65).

³ Tá totiž stanovuje iba vonkajšie hranice ľudskej činnosti.

Všetko toto môžeme zhrnúť do krátkeho hesla, ktoré možno považovať za základ celej teórie sociálnej konštrukcie reality: „Spoločnosť je výtvorom človeka. Spoločnosť je objektívnou realitou. Človek je vytvorený spoločnosťou“. (Berger a Luckmann 1999: 64) V týchto vetách sú pritom obsiahnuté tri procesy, ktoré sú so sociálnou realitou späté – externalizácia, objektivizácia a internalizácia.

- **Externalizácia**

Pri stretnutí jedinca s iným jedincom tvárou v tvár dochádza aj k stretu ich dvoch rozdielnych realít, pričom následne nastáva intenzívna výmena informácií. Berger s Luckmannom (1999) tento proces označujú ako externalizácia. Zahŕňa teda všetky činnosti, ktoré (ako sme uviedli vyššie), udržujú náš svet v ľudskom intersubjektívnom vnímaní reálny. Týmto procesom je vytváraný sociálny poriadok, ktorý je vytváraný človekom neustále pri externalizácii jeho činností a myšlienok.

- **Objektivizácia**

Ide o proces, v ktorom sa človekom externalizované skutočnosti stávajú objektívne danými a táto objektívna skutočnosť sa stáva na človeku nezávislá. Podľa Bergera a Luckmanna pritom ide o kľúčový proces.

Objektívna

a realita je trvalá, javí sa ako nepopierateľný fakt a nie je oslabená ani vtedy, keď jej jedinec nerozumie. (Berger a Luckmann 1999: 63) Autori konštatujú, že „realita každodenného života nielenže je objektivizáciou naplnená, ale sú to práve objektivizácie, ktoré existenciu tejto reality umožňujú“. (Ibidem: 40) Počas objektivizácie dochádza k štandardizácii, habitualizácii, legitimizácii a sedimentácii. **Štandardizácia** je podmienka pre spoločné vnímanie reality rôznymi sociálnymi jedincami. Nástrojom štandardizácie je pritom jazyk. Jeho prvotnou funkciou je odkazovať na každodennú realitu, ale môže tiež slúžiť na odkazovanie na iné reality. Poskytuje prostriedky k objektivizácii našej vlastnej skúsenosti, ktorá je neustále v procese vývoja. (Šubrt 2008: 108) **Habitualizácia** je zasa vytváranie spôsobov a ustálených vzorcov správania sa, vďaka ktorým je človek schopný vykonávať určitú činnosť opakovane, bez vynaloženia väčšieho úsilia; človek nad činnosťou nerozmýšľa a robí ju automaticky, ako napríklad chôdza. **Legitimizácia** predstavuje spôsoby vysvetlenia a ospravedlnenia inštitucionalizovaného sveta. Dochádza k nej pri vzájomnej typizácii habitualizovaných činností určitým typom vykonávateľov týchto činností, pričom každá takáto typizácia je inštitúcia. Inštitúcia stanovuje, že určitá činnosť bude vykonávaná určitými aktérmi; riadi ľudské správanie sa a má svoje dejiny. Tento proces predstavuje vývoj, v ktorom sa sociálne vzťahy a jednanie stávajú objektívnymi a samozrejmými. (Beneš 2014:

72) Pomocou objektivizácie, ktorá bola umožnená jazykom, sú naše skúsenosti ďalej zdieľané a tento proces nazývame **sedimentácia**.

- **Internalizácia**

Internalizácia je proces, ktorý celé utváranie reality uzatvára. V tejto fáze človek spätne do svojej reality prijíma podnety zo svojho okolia a z reality, ktorá je vďaka objektivizácii objektívna. Väčšinou si už ani neuvedomuje, že všetky podnety sú súčasťou reality, ktorú pôvodne vytvoril on sám.

V rámci sociálnej konštrukcie reality sú dôležité aj znakové systémy, pričom najpodstatnejší z nich je jazyk, ktorý môžeme definovať ako systém zvukových znakov, ktorý je schopný (aj prostredníctvom písma) stať sa objektívnym úložiskom významov a skúseností. Ako sme už spomenuli aj vyššie, jazyku je vlastná objektivnosť. K jazyku pristupujeme ako k vonkajšej skutočnosti a jazyk voči nám pôsobí ako donucovací prostriedok, keď nás núti prijať jeho vzorce. (Berger a Luckmann 1999: 39-43) Objektivizácia sveta teda prebieha prostredníctvom jazyka a kognitívneho aparátu založenom na jazyku. Toto vedenie je následne internalizované ako objektivne platná pravda. Vedenie o spoločnosti tak jednak sprostredkováva chápanie objektivizovanej sociálnej reality a jednak túto realitu vytvárajú. (Ibidem: 69)

Podstatné pre našu prácu je, že médiá (ktoré sú predmetom našej práce) sú bezprostredným nosičom vyššie spomínaných znakových systémov. Súčasne sú to inštitúcie, ktoré sa spolupodieľajú na tvorbe sociálneho poriadku a sú nástrojom legitimizácie, čím sa podieľajú na sociálnej konštrukcii reality a publiku následne ponúkajú užšiu, mediálne konštruovanú realitu. Preto sa teraz bližšie pozrieme na mediálnu konštrukciu reality.

2.2. Mediálna konštrukcia reality

Vzťahy medzi spoločnosťou a masovými médiami je ambivalentný, keďže „médiá sú zároveň produktom i odrazom dejín spoločnosti a hrajú v nej svoju vlastnú úlohu.“ (McQuail 1999: 147) Podľa Jiráka, sú médiá inštitúciami, ktoré vyjadrujú „národné záujmy“ a niekedy im aj aktívne slúžia, pričom sú ovplyvňované ďalšími mocnejšími aktérmi a inštitúciami. (Ibidem) To, čo médiá ponúkajú, teda mediálne obsahy, nie sú presným odrazom skutočnosti. Ide o akúsi formu pozmenenej reality, ktorej konštrukcia je ovplyvnená mnohými faktormi. Médiá realitu nielen reflektujú, ale podieľajú sa aj na jej vytváraní. (Fairclough 1995: 104) Ako pripomínajú Burton a Jiráka, takto „úplne nevyhnutne menia všetko, čoho sa zmocňujú.“

(Burton – Jiráček 2001: 123) V tomto procese je pritom dôležité, aby bol výsledný text pre príjemcu dôveryhodný a vzbudzoval v ňom dojem reálneho zobrazovania. A to aj napriek tomu, že ide o konštrukt. (Ibidem: 206) Onen popísaný proces voláme mediálna konštrukcia reality.

Médiá nám ponúkajú iba akési výrezy skutočnosti – pôvodnú realitu menia, dopĺňajú a vytvárajú tak staronový obraz určitej skutočnosti, ktorý poznáme pod pojmom mediálny obraz. Tento mediálny obraz je podľa Burtona a Jiráčka, (2001: 100) potrebné chápať do istej miery ako tovar. Pri jeho tvorbe je zohľadňované publikum a orientácia na trh, čo ovplyvňuje aj výber tém, žánru, tónu aj štýlu, akým sú dané témy v médiách zobrazované. Vzhľadom na to sú pre nás kľúčové pojmy gatekeeping, agenda-setting a rámcovanie.

2.2.1. Gatekeeping

Pojem gatekeeping (v preklade známy ako „stráženie brány“) sa „používa pre označenie procesov, ktorými sa pri práci v médiách realizuje výber; jedná sa predovšetkým o rozhodovanie, či pripustiť, aby konkrétna správa ‚prešla bránou‘ spravodajského média do spravodajstva.“ (McQuail 1999: 241) Koncept gatekeepingu vychádza zo skutočnosti, „že novinári sa pri výkone svojej profesie stretávajú s ohromným množstvom potenciálnych správ, z ktorých iba obmedzené množstvo môžu využiť v obsahu svojho média.“ (Trampota 2006: 38)

Jedna z najznámejších autoriek zaoberajúcich sa týmto konceptom Pamela Shoemakerová preto definuje gatekeeping ako proces používaný k prefiltraniu nespočetného množstva potenciálnych zdení na niekoľkonásobne menší počet informácií, ktoré sú následne vybrané a v upravenej podobe poskytnuté príjemcovi. „Gatekeeping začína v momente, kedy sa komunikačný pracovník prvýkrát dozvie o aktuálnom, či potenciálnom zdení, a končí v bode, kedy je podmnožina týchto zdení prenesená k príjemcovi. Brána je rozhodujúci bod ako pri ceste dovnútra, tak aj pri ceste von.“ (Shoemaker, 1996: 58) Úlohou „vrátnika“, gatekeepera, je teda rozhodovať o tom, čo pomyselnou bránou média prejde „von“ a čo zostane „dnu“. Správanie sa gatekeepera je ovplyvňované veľkým množstvom faktorov, ako sú napríklad veľkosť daného média, predpokladané hodnoty publika, vzťahy v redakcii alebo nedostatok času a miesta (Reifová a kol. 2004: 70-71). Ďalšími faktormi ale môže byť aj úloha inzerentov, vzťahy k verejnosti, záujmy vlastníka média a mnohé iné.

2.2.2. Agenda-setting

Médiá majú moc vyberať si témy, teda uprednostňovať, o čom a ako budú informovať. Tento proces nazývame „agenda-setting“, teda nastolovanie agendy. Ide o ďalší proces, ktorý nám

napovedá, že mediovaná realita percipovaná čitateľom/poslucháčom/divákom je pozmenená. (Burton – Jiráček 2001: 239)

Nastolovanie agendy prebieha podľa McCombsa v dvoch stupňoch. Prvý stupeň je orientácia sa na témy, ktorým je venovaná pozornosť a na to, či túto agendu prijme aj verejnosť. Ide teda o výber tém zo spleti iných a ich prenos z mediálnej agendy do agendy verejnej. (McCombs 2009: 112) Druhý stupeň sa zasa zaoberá podmienkami, ktoré posilňujú či znižujú účinky nastolovania agendy. (Ibidem: 130) Skúmané sú tu jednotlivé atribúty a charakteristiky pozornosti verejnosti. Kým v prvom stupni médiá ovplyvňujú to, akým témam verejnosť venuje pozornosť, v druhom stupni ovplyvňujú aj to, ako na dané skutočnosti ľudia nahliadajú a ako o nich premýšľajú.

2.2.3. Rámcovanie

S druhým stupňom agenda-setting súvisí ďalší koncept, ktorý je pre našu prácu dôležitý – rámcovanie (framing). Týmto pojmom sa pomenováva buď konkrétny rámec mediálneho obsahu, alebo proces rámovania – teda rámcov, či ich prenikanie z masových médií na verejnosť. „Rámcovanie znamená vyberať určité aspekty vnímanej reality a zvýšiť ich významnosť v zdieľanom texte tak, že sa presadzuje určitá definícia problému, kauzálne vysvetlenie, morálne hodnotenie či doporučené riešenie popisovanej záležitosti.“ (McCombs 2009: 132-133)

Vnímanie zobrazovanej udalosti ovplyvňuje aj tzv. priming, ktorý rovnako spadá pod druhý stupeň nastolovania agendy. Kým agenda-setting vedie podľa Wanta (1997: 86) k príjemcovmu vnímaniu dôležitosti témy, priming sa následne snaží o zmenu postoja diváka k tejto veci. Podstata primingu teda spočíva v zdôrazňovaní vybraných atribútov zobrazovaných udalostí, zdôraznení vlastností aktéra a podobne. (Trampota 2006: 124)

2.3. Teória reprezentácie

Pri mediácii (teda prenose informácií cez médium) vždy nastáva určitá miera skreslenia, pretože všetky mediované objekty sú iba zástupné, reprezentatívne. Mediálnou konštrukciou reality, ako sme ju opísali vyššie, vznikajú mediálne reprezentácie, ktoré sa ale môžu nejakým spôsobom líšiť od skutočnosti – preto je potrebné túto skutočnosť skúmať. (Trampota 2006: 91) Reprezentácia je proces, ktorý je možné pozorovať v akomkoľvek texte. (Fairclough 1995: 103) V tomto procese pritom dochádza k rekontextualizácii sociálnej praxe, kedy sú vybrané aspekty reality vyňaté zo svojho prirodzeného kontextu a sú vložené do kontextu

nového. Ten je už ale ochudobnený o niektoré pôvodné vzťahy alebo vlastnosti.⁴ (Trampota 2006: 92) Ustálené formy reprezentácie umožňujú médiám krátiť popis udalosti a prispôbiť sa nedostatku priestoru. Publika zasa napomáhajú jednoduchšie porozumieť dominantnému významu danej udalosti a celkovo tak môžu vypovedať o optike konkrétneho média. (Ibidem: 92)

Z teoretického hľadiska môžeme rozlíšiť niekoľko typov reprezentácie, pričom tieto typy sa líšia mierou intenzity ustálenosti väzby medzi reprezentovaným a popisovaným a odlišným vzťahom medzi popisovaným a reálnym. (Ibidem: 92) O **type** hovoríme, keď osoby nie sú charakteristické svojimi vlastnosťami, ale skôr tým, čo reprezentujú, teda typizujú. (Burton – Jiráček 2001: 188) **Archetypy** sú opakujúce sa reprezentácie, ktoré sú v danej kultúre hlboko zakorenené a najčastejšie sa týkajú základných hodnôt spoločnosti, akými sú život, smrť, dobro a zlo. (Trampota 2006: 93) **Stereotypy**, ktoré sú pre účely našej práce najdôležitejšie, označujú zjednodušenú a skreslenú interpretáciu, ktorá sa objavuje opakovane (Ibidem: 92). Stereotyp skresľuje pôvodnú predlohu, keďže ju zjednodušuje a v určitých ohľadoch jej črty zveličuje. Tieto zdôraznené rysy nám umožňujú, aby sme ich rýchlo a jednoducho identifikovali a stávajú sa ikonami žánrov a nositeľmi predstáv, súdov, postojov, názorov či predsudkov zdieľaných príjemcami (Burton – Jiráček 2001: 188).

Podľa Waltera Lippmana (1992) majú stereotypy štyri funkcie. Prvou je usporiadanie reality do jednoducho pochopiteľnej podoby, čo hrá dôležitú úlohu v tom, ako chápeme okolitý svet, okolitú realitu. Druhou sú skratky, ktoré predstavujú rýchlu cestu k významom; treťou je špecifický spôsob odkazovania k „svetu“, vďaka ktorému pôsobia stereotypy dojmom prirodzenosti, čím zastierajú svoju pravú povahu, ktorá je odrazom ideologického pôsobenia. No a stereotypy rovnako podľa Lippmana vyjadrujú naše hodnoty a postoje.

Predpokladáme, že pri analýze mediálnych textov o utečeneckej kríze sa stretne so stereotypmi spájajúcimi sa s utečencami, respektíve cudzincami vo všeobecnosti – a to či už ich budú autori sami používať, alebo sa ich budú snažiť vyvracať.

⁴ Rekontextualizácia je napríklad aj umelé radenie novinových príspevkov na layouty strán. (Trampota 2006: 92)

3. Kontextuálne ukotvenie

V tejto kapitole sa venujeme porovnávaniu európskych a slovenských štúdií na tému mediálnej reprezentácie cudzincov v dennej tlači. Uvedené zahraničné výskumy sa venujú mediálnemu obrazu prisťahovalcov v krajinách, ktoré majú s migrantmi ďalekosiahlejšie skúsenosti (najmä krajiny EÚ a USA) a slúžia jednak na demonštráciu konceptov a metód, ktoré sú v tejto oblasti výskumu bežné, rovnako ako na identifikáciu základných tém, ktoré sú s cudzincami spájané. Podkapitola venujúca sa prehľadu slovenských štúdií je vzhľadom na tému našej práce o niečo rozsiahlejšie rozpracovaná. Zaradené sú sem okrem akademických výskumov aj štúdie neziskových organizácií a výsledky reprezentatívnych prieskumov verejnej mienky.

3.1. Cudzinci a zahraničné médiá

Čo sa týka metódy, najčastejšie sa v zahraničných výskumoch o mediálnom obraze imigrantov môžeme stretnúť s kvantitatívnou obsahovou analýzou (Boomgaarden a Vliegth 2007a; Signer, Puppis a Piga 2011; Thorbjørnsrud 2014) a kvalitatívnou kritickou diskurzívnou analýzou (O'Doherty a Lecouteur 2007; Horsti 2007; Bauder 2008). Čo sa týka teoretikov diskurzívnej analýzy, téme cudzincov sa venuje najmä van Dijk (2000) a Wodak (2008).

Ako pripomína van Dijk (1991), dôležitým aspektom žurnalistických výstupov, a tým pádom aj analýzy mediálnych obrazov, sú témy. Na základe doterajších výskumov možno povedať, že jednou z najčastejších tém spomínaných v súvislosti s prisťahovalcami a žiadateľmi o azyl v zahraničných médiách je kriminalita (Haynes, Devereux, Breen 2005; Carvalho 2010; Horsti 2007; Elsrud 2008; Signer, Puppis, Piga 2011; Thorbjørnsrud 2014). Rámovanie žiadateľov o azyl ako kriminálnikov, potenciálnych teroristov a ľudí, ktorí spôsobujú problémy je podľa Horsti (2007) podporované generalizáciou pojmov „ilegálny“ a „tajný/utajovaný“ (clandestine), ktorá je umocňovaná strachom z teroristického útoku po 11. septembri 2001, Madridských útokoch či útokoch v Londýne. V súčasnosti by sme k nim mohli pripojiť aj útoky v Paríži. Rovnako v mnohých ďalších štúdiách môžeme nájsť viac či menej explicitnú kritiku médií, že metafory, symboly a obrazy využívané mainstreamovými európskymi médiami podporujú obraz prisťahovalcov ako kriminálnikov a „trouble makerov“ (Andrijasevic 2010; Thorbjørnsrud 2014). Žiadatelia o azyl sú zobrazovaní ako ľudia bez sociálnej a osobnej histórie a života – ako „non-persons“ (Horsti 2007). Niektoré médiá dokonca pri informovaní o migrantoch používajú metafory vzťahujúce sa k zvieratám, ako „ilegálni migranti boli prenasledovaní a lovení“ (Otto 1999). Hoci väčšina štúdií zdôrazňuje

predovšetkým konštrukciu a posilňovanie negatívnych stereotypov cudzincov, Baldwin Van Gorp (2005) identifikuje dva archetypálne spôsoby zobrazovania žiadateľov o azyl v belgickej tlači: na jednej strane sú zobrazovaní ako „nevinné obeť“ a na druhej strane ako „votrelci“.

Ďalšou bežnou témou, s ktorou sa zobrazovanie migrantov v zahraničných médiách spája, je ekonomické blaho krajiny – zobrazovaní sú buď ako „ekonomická hrozba“ (predovšetkým v súvislosti s nezamestnanosťou a nákladmi na ich integráciu) alebo ako „ekonomická injekcia“ (predovšetkým v súvislosti s nepriaznivým demografickým vývojom v západných krajinách) (Bauder 2008; Dustmann, Preston 2013; Creighton 2015).

Zahraniční výskumníci sa na rozdiel od slovenských zameriavajú viac na úlohu mediálneho obrazu cudzincov v širšom mocenskom poli. Keďže médiá chápu ako aktívneho participanta politických udalostí, mediálny obraz prisťahovalcov vnímajú ako dynamický a meniaci sa v závislosti na vonkajších udalostiach. Práve preto sa Bauder (2008) vo svojej práci zamerá na zmenu diskurzu v priebehu schvaľovania imigračného zákona v Nemecku. Naopak Boomgaarden a Vliegthart (2007a) skúmali opačný vplyv – konkrétne účinky negatívneho mediálneho obrazu cudzincov na podporu konzervatívnych politických strán.

Významnú výpovednú hodnotu, na ktorú sa viacero zahraničných štúdií zameriava, je tiež počet jednotlivých aktérov medzi citovanými zdrojmi. Van Gorp (2005) radí výber zdrojov dokonca medzi charakteristiky mediálneho rámca ako meta-komunikatívneho zdelenia. Mnoho zahraničných štúdií vo svojich záveroch dochádza k faktu, že hlas migrantov v textoch o nich chýba. Thorbjørnsrud (2014) analyzoval 1355 článkov z amerických, francúzskych a nórskeho médií, pričom migranti boli citovaní v 9 percentách z nich, zatiaľ čo politické a administratívne elity v 42 percentách. Rovnako Signer, Puppis, Piga (2011) zaznamenali malý priestor pre vyjadrenie cudzincov v obsahovej analýze švajčiarskej televízie a rozhlasu.

3.1.1. Zistenia

Signer, Puppis, Piga (2011) dospeli vo svojej práci k záveru, že imigrantské minority, ako aj migrácia vo všeobecnosti, sú komerčnými ziskovými médiami vnímané a prezentované ako vedľajšie problémy spoločnosti a väčšinou sú preto prezentované v negatívnom svetle. Naopak verejnoprávne médiá sa tejto problematike venujú viac a väčšinou ponúkajú aj programy pre menšiny prisťahovalcov. Autori na základe toho konštatujú, že podpora médií v integračnom procese migrantov je veľmi slabá a volajú preto po regulácii. Ako sme uviedli aj vyššie, viacero prác (Van Gorp 2005, Signer, Puppis, Piga 2011, Thorbjørnsrud 2014)

poukázalo tiež na fakt, že ak sa aj o migrantoch či cudzincoch informuje, ich hlasy v daných žurnalistických výstupoch absentujú, respektíve sú vo výraznom nepomere. Thorbjørnsrud (2014) v súvislosti s tým poukazuje aj na to, že to nemusí byť vnímané iba ako zlyhanie novinárov, ale aj ako akási forma ochrany. Mnoho imigrantov je v západných krajinách ilegálne a spolupráca s médiami je preto pre nich nebezpečná. Rovnako pripomína ďalšie objektívne dôvody absencie ich hlasov – jazyková bariéra, mnoho z nich sa skrýva či nemá záujem komunikovať s novinármi. Ak už hlasy migrantov v médiách sú, väčšinou hovoria o svojej ťažkej situácii, čo podľa Thorbjørnsruda (2014) môžeme chápať ako tendenciu potvrdzujúcu zobrazovanie migrantov ako obetí.

Čo sa týka vplyvu ekonomickej situácie ľudí na ochotu prijímať migrantov, Creighton (2015) upozorňuje na jej priamy súvis. Vo svojej práci dokázal, že negatívne nálady vo vzťahu k migrantom a odpor k ich prijímaniu sa po finančnej kríze v roku 2008 zvýšili – a to vo všetkých troch skupinách ľudí rozdelených podľa stupňa dosiahnutého vzdelania. Zaujímavé ale je, že výraznejší nárast anti-imigrantskej nálady bol pozorovaný medzi zamestnanými ľuďmi, nie medzi nezamestnanými. Creighton preto konštatuje, že tí, ktorí majú prácu a majú strach z jej straty reagujú na hrozbu ďalšieho hospodárskeho poklesu výraznejšie – v tomto prípade posilnením negatívneho postoja voči imigrantom.

Média využívajú rôzne negatívne označenia migrantov, na čo upozornilo viacero výskumníkov. Ako sme už aj vyššie spomenuli, migranti sú vykresľovaní ako kriminálnici či „trouble-makeri“ (Andrijasevic 2010; Thorbjørnsrud 2014); hovorí sa o nich ako o „non-persons“ bez sociálnej a osobnej histórie (Horsti 2007); používajú sa metafory vzťahujúce sa na zvieratá (Otto 1999); alebo sa pri nich zdôrazňujú pojmy „ilegálny“ a „tajný/utajovaný“ (Horsti 2007). O'Doherty a Lecouteur (2007) vo svojej analýze zameranej na kategorizáciu imigrantov ako „nečakaných prišielcov“ konštatujú, že tieto texty slúžia predovšetkým na legitimizáciu a ospravedlnenie politiky ich zadržovania a posielania späť.

3.2. Cudzinci v slovenských médiách

Na rozdiel od zvyšku Európy, USA či Austrálie je mediálny obraz cudzincov na Slovensku až žalostne nepreskúmaný. Všetky práce na túto tému pochádzajú z posledných niekoľkých rokov. Migrácia totiž dlho nepatrila na Slovensku medzi témy, o ktorých by sa viedla intenzívna diskusia. Táto skutočnosť iste súvisí i s neporovnateľne nižším počtom migrantov

a ľudí s migrantskou minulosťou na území Slovenska.⁵ To je pravdepodobne hlavný dôvod, prečo médiá túto tému marginalizovali. Vo svojej analýze na to poukázal aj Ján Hacek (2015). Obsahovou analýzou skúmal informovanie o migrantoch na weboch hlavných mienkotvorných slovenských denníkov v roku 2014 – SME, Pravda a Hospodárske noviny. Dospel k záveru, že problematike migrantov sa tieto portály venujú málo, väčšinou cez zahraničné udalosti. Vo výrazne menšej miere sa venujú aj informovaniu o utečencoch na Slovensku – zo skúmaných portálov hlavne Sme.sk. Analýza rovnako odhalila, že portály o tejto téme informujú prevažne agentúrnymi textami, najvyšší podiel autorských textov mal spomedzi portálov opäť Sme.sk. Hacek takisto konštatuje, že najviac textov o migrantoch súviselo so situáciou na Ukrajine a pokiaľ by k nepokojom v tejto krajine nedošlo, celkový počet článkov na túto tému by sa radikálne znížil. Čo sa ale týka diskurzov spájaných s migrantmi, táto analýza pre nás nie je veľmi prínosná. Hacek tu iba konštatuje, že Sme.sk rovnako ako Pravda.sk spájajú tému migrantov hlavne s politikou, zatiaľ čo HNonline.sk (čo vyplýva z povahy tohto média) s ekonomickými témami.

Ďalšie štúdie sa venujú skúmaniu mediálneho zobrazovania cudzincov v rámci problematiky multikulturalizmu v médiách či zobrazovania národnostných menšín (Kozmonová 2014; Follrichová 2015; Mikušová, Hlavčáková 2015). Vo všetkých troch prípadoch ide opätovne o kvantitatívnu obsahovú analýzu bez hlbšieho preskúmania toho, akým spôsobom (nielen v akej intenzite) slovenské médiá o cudzincoch informujú. Kozmonová (2013) skúmala početnosť novinárskych výstupov referujúcich o multikulturalizme (konkrétne výstupy obsahujúce kľúčové slová „multikultúrnosť/multikultúrny“, „cudzinec“, „migrant“, „azylant“, „migrácia“, „integrácia“) v rokoch 2010 až 2013. Opätovne konštatuje, že táto téma je pre slovenské médiá vo všeobecnosti marginálna. Najvyšší počet výstupov zaznamenala v roku 2011, čo bolo spôsobené tragickou udalosťou v Nórsku – útokom Andersa Breivika na stretnutie sociálnodemokratickej mládeže. O nedostatočnom priestore pre cudzincov v slovenských médiách hovorí aj Follrichová (2015). Hlavčáková a Mikušová, (2015) zasa dospeli k záveru, že slovenské médiá (printové a televízie) informujú o menšinách žijúcich na Slovensku, a to hlavne o rómskej a maďarskej, primárne negatívne. Na otázku s akými konkrétnymi témami sa tieto menšiny spájajú už ale ich práca neodpovedá. Texty vo výskumnej vzorke boli na základe vybraných slov rozdeľované na pozitívne, neutrálne a negatívne.

⁵ Hoci sa podľa údajov Štatistického úradu SR počet cudzincov legálne žijúcich na území Slovenska od roku 2004 (teda vstupu do EÚ) až do roku 2015 strojnásobil (z 22 108 na 76 715), v porovnaní s mnohými inými členskými krajinami EÚ je to stále pomerne nízke číslo.

3.2.1. Denník SME a cudzinci

Denník SME je dlhodobou najčítanejší serióznou tlačenou denníkom na Slovensku, hoci podľa posledného prieskumu Median Sk⁶ má (printová verzia) denník Pravda rovnakú 7-percentnú čítanosť⁷ ako denník SME. Samotný denník sa profiluje ako mienkotvorné periodikum. Ako uviedla redaktorka týždenníka .týždeň Eva Čobejová, denník sa „vyprofiloval liberálne, ekonomicky skôr napravo, ale so silným sociálnym akcentom, ktorý bol pre Karola (Ježíka – zakladateľa denníka SME – poznámka autorky) vždy dôležitý... Karol chcel noviny kritické, poctivé a čitateľsky atraktívne a zároveň s jasným názorom.“⁸

Čo sa týka problematiky utečencov, denník SME sa jej spomedzi ostatných najväčších slovenských mienkotvorných médií venoval pred vypuknutím migračnej vlny v apríli 2015 najviac. Vo svojich prácach k tomu dospieva viacerí výskumníci (Kozmonová 2014; Hacek 2015; Follrichová 2015). SME má rovnako najvyšší podiel textov o utečencoch zaradených v domácom spravodajstve a rovnako najvyšší podiel autorských textov. Kozmonová hodnotí, že „denník SME sa celospoločenským témam snaží venovať dlhodobou a kontinuálne, nielen vtedy, keď majú k téme multikultúrnosti aktualitu.“ (Kozmonová 2015: 139)

3.3. Postoje k migrácii a migrantom

Ako sme už deklarovali vyššie, mediálny obraz migrantov v slovenských médiách je veľmi slabo preskúmaná oblasť. Názory a postoje Slovákov k tejto skupine ľudí či diskurzy, ktoré sú s nimi spájané, sú ale už niekoľko rokov predmetom výskumu a výsledky týchto štúdií tvoria základný teoretický rámec, o ktorý sa budeme v analytickej časti našej práce opierať. Aby sme postoje Slovákov mohli vnímať v širšom kontexte, je prínosné nahliadnuť na vybrané názory respondentov v iných krajinách, ktoré majú s migráciou bohatšie skúsenosti ako Slovensko.

3.3.1. Migrácia vo svete – ako ju vidia ľudia a politici

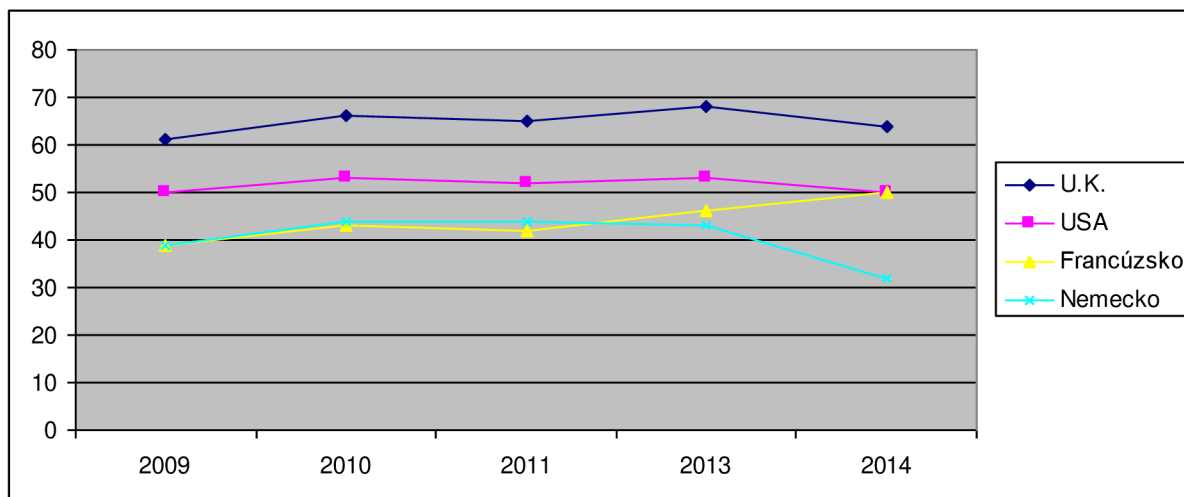
Z komparatívneho reprezentatívneho výskumu „Immigration 2014“ (Transatlantic Trends, 2014) vo vybraných krajinách EÚ a v USA vyplýva, že imigrácia je vo väčšine týchto krajín vnímaná v posledných rokoch čoraz menej ako problém. Výnimkou je tu iba Francúzsko, ktorého vnímanie imigrácie ako problému vzrástlo aj v porovnaní s rokom 2013.

Graf 1: Vývoj vnímania imigrácie ako problému

⁶ <http://www.median.sk/pdf/2015/ZS151SR.pdf>. [17/01/2016].

⁷ Čítanosť sa určuje ako podiel respondentov, ktorý odpovedali kladne na otázku „Čítali ste posledné vydanie denníka XY?“.

⁸ ČOBEJOVÁ, Eva. Karol a jeho noviny. .týždeň. 2013. Dostupné z: <http://www.tyzden.sk/casopis/2013/3/karol-a-jehonoviny.html> [17/01/2016].

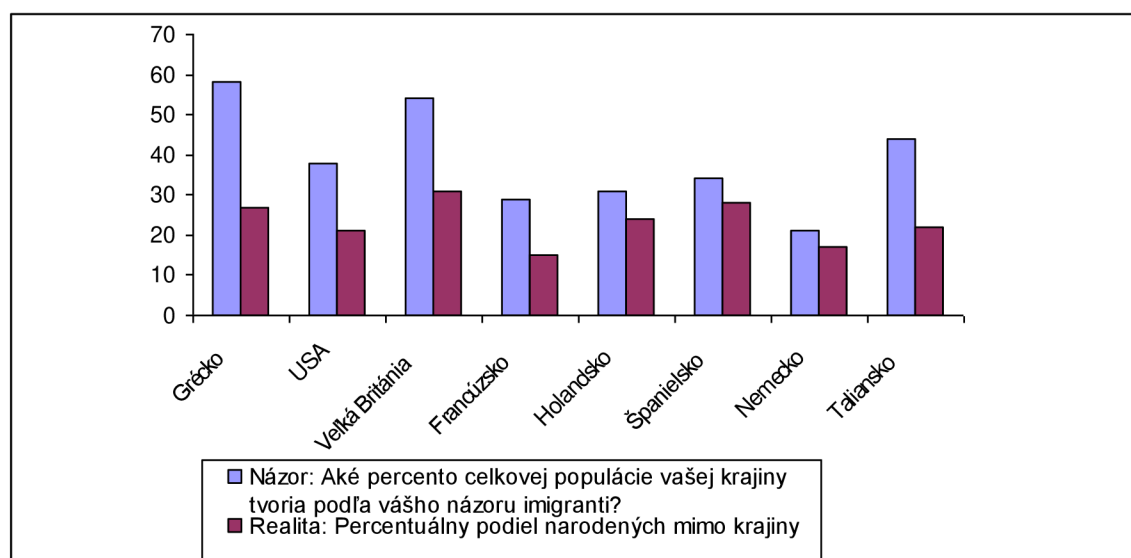
*- Dáta za rok 2012 chýbajú, otázka v roku 2012 nebola položená

Zdroj: Transatlantic Trends 2014

Vzhľadom na udalosti posledného roka ale môžeme predpokladať, že vnímanie imigrácie ako problému v jednotlivých krajinách vzrastie. Výsledky výskumu za rok 2015 však ešte nie sú publikované.

Aj tieto staršie dáta ale ukazujú, že ľudia si svoje názory na migráciu a migrantov vytvárajú čiastočne na základe falošných predstáv, stereotypov a nesprávnych informácií. Vo všetkých skúmaných krajinách sa ukazuje, že ľudia preceňujú podiel migrantov na celkovej populácii, v niektorých z týchto krajín o viac ako dvojnásobok.

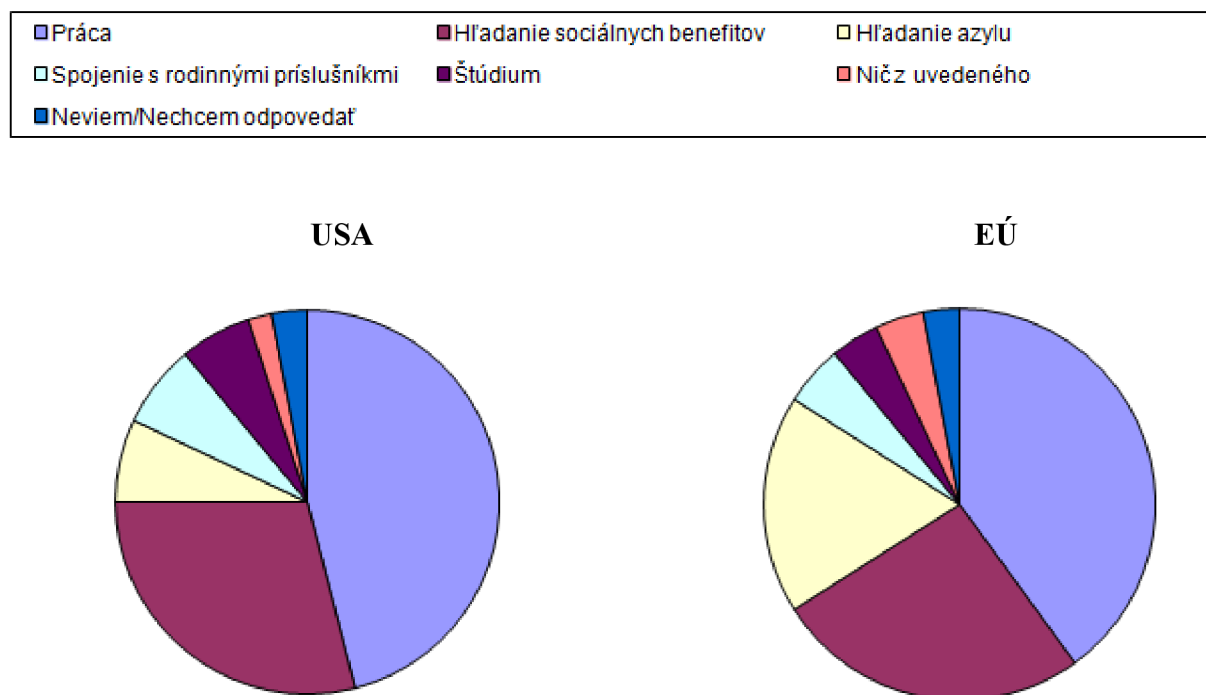
Graf 2: Názory respondentov na podiel imigrantov v jednotlivých krajinách na celkovej populácii verzus oficiálne štatistiky

Zdroj: Transatlantic Trends, 2014

Negatívne postoje ľudí voči migrantom môžu mať pôvod aj v dôvode, pre ktorý si myslia, že migranti do krajiny prichádzajú. Viac ako štvrtina obyvateľov EÚ rovnako ako USA si myslí, že cudzinci prichádzajú, aby využívali sociálne benefity, ktoré daná krajina svojim obyvateľom poskytuje.

Graf 3: Prečo imigranti prichádzajú do krajiny – názory verejnosti

Zdroj: Transatlantic Trends, 2014

Vo vládnych politikách aj politike samotnej EÚ možno v kontexte migrácie pozorovať dominanciu bezpečnostného diskurzu. Tento názor vyslovovali začiatkom tohto storočia viacerí autori. Alessandra Buonfinová (2004: 24) tvrdí, že „imigrácia ako bezpečnostná otázka sa stala hegemonickým diskurzívnym typom vládnej politiky“. Jef Huysmans (2000: 751) konštatuje: „Proces politickej konštrukcie migrácie ako bezpečnostnej hrozby je súčasťou politiky identity v západnej Európe – procesu politického ustanovovania toho, kto patrí „dnu“ a kto „von“. Je súčasťou rozsiahleho technokratického a politického procesu, v ktorom profesionálni aktéri, ako napríklad polícia a colná správa, a politickí aktéri ako sociálne hnutia a politické strany, diskutujú a stanovujú kritériá legitímneho členstva v západoeurópskom spoločenstve.“

Didier Bigo (2002: 65) tvrdí, že sekuritizácia imigrantov ako rizika je založená na našej koncepcii štátu chápaného ako „telo“ alebo „nádoba“ pre istú polis. Je zakotvená v strachu politikov zo straty ich symbolickej kontroly nad územnými hranicami. Podľa Biga nemožno popularitu sekuritizačnej optiky vysvetliť ako reakciu na vzrastajúcu hrozbu. Pri presune sekuritizačnej optiky na „nové“ témy a problémy presúvajú bezpečnostní profesionáli (armáda, polícia, colníci a i.) legitimitu, ktorú majú pri riešení bezpečnostných problémov, ako sú boj proti terorizmu, zločinu, pašeráctvu atď. Dôvodom je predovšetkým ich vlastný záujem – legitimizácia a zdôvodnenie vlastnej potrebnosti, boj o finančné prostriedky a moderné technológie. (Ibidem: 63-64)

3.3.2. Postoje obyvateľov Slovenska k migrácii a menšinám

Ako ukázala štúdia Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) s názvom „Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike“ (Vašečka 2009), cudzinci žijúci na Slovensku sú vnímaní stereotypne, postoje k nim sú založené na rigidných a ťažko sa meniacich predsudkoch voči inakosti. Z teórií, ktorými sa vysvetľuje vznik predsudkov, výskum IOM poukázal výrazne najmä na teóriu socializácie. Teória socializácie prichádza s pohľadom, že predsudky sa stávajú súčasťou hodnôt spoločnosti cez prenos socializácie. Následne sa legitimizujú a v procese socializácie sa prenášajú na nových členov spoločnosti. Sociálne zvyky sa tak dedia z generácie na generáciu, deti sa učia vnímať svoju národnosť alebo rasu a vyhýbať sa členom odlišných skupín. Predsudky pretrvávajú podľa Vašečku aj preto, že v mnohých prípadoch ľudia zriedkavo prichádzajú do kontaktu s príslušníkmi inej skupiny a nemajú možnosť zmeniť svoje tradičné stereotypy. Výskum zároveň poukázal na príčiny vzniku predsudkov, ktoré nie sú prekvapujúce – predsudky sú výsledkom sociálneho konfliktu medzi rôznymi skupinami a vznikajú vtedy, keď skupiny medzi sebou súťažajú o ekonomické, ale aj neekonomické zdroje. Cudzinci prichádzajúci na slovenský trh práce, napriek tomu, že ich je stále pomerne málo, sú vnímaní ako ohrozenie pre domácu populáciu a práve pocit ohrozenia ďalej generuje predsudky (Vašečka 2009: 105-106).

Rovnako podľa Divinského (2007) zohráva substanciálnu úlohu v negatívnej percepcii Slovákov voči zahraničným migrantom relatívna izolácia krajina v uplynulých rokoch, kedy bola slovenská spoločnosť len málo konfrontovaná s cudzincami. Miera predsudkov voči nim ale podľa neho závisí od celého radu ďalších činiteľov, konkrétne: veku (obzvlášť staršie generácie už nie sú schopné/ochotné modifikovať svoje názory), úrovne vzdelania (čím vyššie

vzdelanie, tým priaznivejší vzťah k migrantom), nezamestnanosti v regióne (s jej rastom stúpa i animozita), skúseností z pobytov v zahraničí (väčšine občanov SR, ktorí nežili dlhšie v zahraničí, je cudzia predstava viac-kultúrnej spoločnosti), stupňa urbanizácie a veľkosti obce (rurálne spoločenstvá a menšie obce sa vyznačujú väčšou intoleranciou), počtu migrantov v regióne, informovanosti a osobných kontaktov s migrantmi (čím sú kontakty domácich obyvateľov s cudzincami osobnejšie, tým je ich vzťah k nim kladnejší) (Divinský 2007: 53).

U obyvateľov Slovenska úplne absentuje vnímanie migrácie ako nástroja na zmiernenie dopadov demografickej krízy. Potvrdilo sa to v kvantitatívnej časti výskumu IOM, ako aj vo fókusových skupinách. Pozitívny dopad imigrantov na prírastok obyvateľstva je pritom dokázaný. Divinský (2007) uvádza, že „imigrácia od roku 2001 predstavuje kľúčový komponent celkového prírastku populácie SR. Inými slovami, rast populácie Slovenska je od roku 2001 zabezpečovaný do rozhodujúcej miery prisťahovalectvom – po prvý krát v histórii. Dokonca nebyť migračného prírastku v rokoch 2001-2003, obyvateľstvo SR by vykázalo bezprecedentný pokles.“ (Divinský 2007: 47) Možno teda povedať, že už v roku 2001 sa Slovensko trendmi v populačnom vývoji čoraz viac približuje vzorcom reprodukčného správania sa obyvateľov väčšiny rozvinutých západoeurópskych krajín.

Slováci nedostatočne reflektujú rozdiely medzi jednotlivými skupinami cudzincov a migrantov. Cudzinci sú vo všeobecnosti vnímaní ako ekonomická záťaž pre štátny rozpočet a práve nerozlišovaním medzi cudzincami vzniká nepresná a nepravdivá percepčia. Ani tí cudzinci, ktorí sú identifikovaní ako podnikatelia a zahraniční investori, nebývajú vnímaní iba pozitívne, ale často ako skupina využívajúca lacnú pracovnú silu na Slovensku. (Vašečka 2009: 106) V hodnoteniach možností cudzincov preniknúť na trh práce Slovenska sú obyvatelia reštriktívni a nastavení ochranársky. A to aj napriek prevažne dobrým skúsenostiam s cudzincami žijúcimi v tuzemsku. Túto opatrnosť a časté odmietanie cudzincov spôsobuje i sebapercepčia obyvateľov Slovenska ako chudobných ľudí, ktorí nemajú možnosť „postarať“ sa o iných. „Presvedčenie o tom, že Slovensko bude ako chudobná krajina i naďalej nezaujímavá pre cudzincov, je medzi obyvateľmi Slovenska silne rozšírené.“ (Vašečka 2009: 106)

Nie veľmi pozitívne postoje slovenskej verejnosti k utečencom potvrdzuje aj celosvetový prieskum verejnej mienky o imigrácii, ktorý v októbri minulého roka spracovala a publikovala IOM v spolupráci s agentúrou Gallup. Z výsledkov vyplýva, že 37 percent domácich respondentov zo Slovenska je za zachovanie súčasného stavu imigrácie a 44 percent je za jej zníženie. Naopak zvýšenie imigrácie si vedia predstaviť iba štyri percentá obyvateľov

Slovenska. Prieskum skúmal aj súťaž o pracovné miesta medzi imigrantmi a domácimi obyvateľmi. Čo sa týka Slovenska, tretina respondentov (34 percent) inklinuje podľa výsledkov k názoru, že cudzinci na Slovensku vykonávajú práce, o ktoré domáci nemajú záujem. Takmer rovnaký počet (30 percent) si myslí, že cudzinci berú domácim prácu. Hoci by sa mohlo zdať, že je tento pomer pomerne pozitívny, spomedzi skúmaných krajín Európy tento postoj percentuálne viac zastávajú už len obyvatelia Ukrajiny, Srbska a Moldavska.

Postoje obyvateľov Slovenska k utečencom sa v poslednom období ešte väčšmi zhoršujú. Dokazujú to najnovšie výsledky Eurobarometra⁹ publikované v októbri 2015. Podľa nich sa obavy ľudí z imigrácie a terorizmu v roku 2014 v porovnaní s rokom 2013 takmer zdvojnásobili. Pre 49 percent respondentov na Slovensku je imigrácia najväčšou výzvou, ktorej v súčasnosti EÚ a jej členské štáty čelia. V porovnaní s rokom 2013 predstavuje tento výsledok nárast až o 46 percent. Čo sa týka otázky prijímania žiadateľov o azyl, väčšina Slovákov je k prerozdeleniu skeptická. Iba 31 percent Slovákov si myslí, že by sa mali migranti podeliť medzi členské štáty. V priemere je pritom v EÚ za toto prerozdelenie až 78 percent obyvateľov. Z týchto 78 percent obyvateľov EÚ, ktorí sú za prerozdelenie migrantov, si takmer tri štvrtiny myslia, že by sa tak malo stať na základe záväzných kvót odsúhlasených Európskou úniou. Pomedzi 31 percent Slovákov, ktorí súhlasia s prerozdelením utečencov, je len 51 percent aj za záväzné kvóty.

Slovensko je na poslednom mieste spomedzi krajín EÚ aj pri otázke, či „v súčasnom kontexte migračnej krízy potrebuje vaša krajina legálnych migrantov v určitých sektoroch ekonomiky“. Súhlasilo s tým podľa prieskumu iba 19 percent Slovákov, ale až napríklad 77 percent Švédov, či 72 percent Nemcov. Priemer EÚ je 51 percent.

Rovnako staršie výskumy ukazujú na negatívny postoj slovenskej verejnosti voči cudzincom. V tabuľke 1 môžeme vidieť výsledky prieskumov verejnej mienky vykonaných pre Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov na Slovensku v rokoch 1998, 2001 a 2005. Ako vidno, percepčia utečencov na Slovensku nebola vo východiskovom období (r. 1998) veľmi pozitívna a do roku 2001 sa ešte zhoršila. Opytovaní síce v podstate uznávali potrebu akceptácie či pomoci utečencom, avšak podiel osôb identifikujúcich sa s príslušnými tvrdeniami sa v danom období signifikantne znížil. Zároveň vzrástol podiel tých, ktorí spájali pobyt utečencov na Slovensku s negatívnymi dopadmi na spoločnosť. Následný vývoj

⁹ European Parliament Eurobarometer, October 2015. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2015/2015parlemeter/eb84_1_synthese_analytique_partie_1_migration_en.pdf

názorov verejnosti do roku 2005 však naznačil, aj keď nie radikálnu, ale predsa priaznivú zmenu. Hoci sa solidarita s migrantmi naďalej zmiešavala s obavami vyplývajúcimi z ich prítomnosti, v zásade možno (s výnimkou jedného výroku) badať zmiernenie záporných postojov.

Tabuľka 1: Postoje slovenskej verejnosti k utečencom v roku 1998, 2001 a 2005

Tvrdenie	Úplne + skôr súhlasím (%)			Skôr + vôbec nesúhlasím (%)			Neviem (%)		
	1998	2001	2005	1998	2001	2005	1998	2001	2005
Utečencov by sme mali prijímať a poskytovať im pomoc a ochranu, ak ich k úteku z vlasti viedli závažné dôvody	74,9	66,3	72,6	20,7	26,4	21,8	4,4	7,3	5,6
Utečencom treba pomáhať, lebo sú to ľudia v núdzi	68,5	66,8	74,2	26,5	26,3	19,6	5,1	7,0	6,2
Utečencov by sme mali čím skôr poslať späť do krajiny pôvodu alebo inam	49,5	51,0	39,7	42,1	37,7	49,3	8,5	11,3	11,0
Utečenci berú pracovné príležitosti našich obyvateľom	49,3	49,7	42,3	40,3	38,2	47,4	10,4	12,0	10,4
Utečenci prispievajú k rastu kriminality	57,4	62,9	51,4	27,1	23,1	34,9	15,4	13,9	13,8
Utečenci stoja náš štát príliš veľa peňazí	-	73,3	67,9	-	12,6	18,2	-	14,1	13,9
Utečenci k nám prinášajú choroby	-	60,1	65,8	-	19,1	20,4	-	20,8	13,8

Zdroj: UNHCR et FOCUS, 1998, 2001, 2005

3.3.3 Diskurzy

Jarmila Androvičová vo svojej dizertačnej práci (2015a) identifikovala hlavné diskurzy, ktoré konštituujú diskurzívne pole migrácie na Slovensku. Sú nimi bezpečnostný diskurz, globálny diskurz a ľudsko-právny diskurz. Bezpečnostný diskurz sa podľa Androvičovej vzťahuje k ochrane národa, základnou hodnotou je tu bezpečnosť a v kultúrnej oblasti zachovanie status quo. Migrantí sú v tomto diskurze vykresľovaní ako reálne či potenciálne ohrozenie štátu a národa, a to nielen pre ich sklony ku kriminalite či potenciálne napojenie na teroristické siete, ale aj pre ich negatívne povahové (kultúrne podmienené) vlastnosti, ako nedôveryhodnosť,

nelojálnosť a pod. Globálny diskurz je zasa postavený na ekonomickej efektívnosti, migranti sú tu vnímaní ako žiaduci a prospešní, pokiaľ ich aktivita zodpovedá princípu flexibility s ohľadom na ekonomickú efektívnosť. V ľudsko-právnom diskurze je základom koncepcia ľudských práv. Tento diskurz sa sústreďuje na otázky hrubého porušovania základných ľudských práv. Migranti sú tu predstavovaní predovšetkým ako obeť, o ktoré sa treba postarať, a ktorým treba pomôcť.

Jednotlivé analyzované diskurzy pracujú s rôznymi technológiami ovládania. V prípade bezpečnostného diskurzu možno podľa Androvičovej hovoriť o tom, že kľúčové technológie sú dve: jednou je manipulácia s emóciami a identitami, a druhou komplex dozoru, kontroly a monitorovania, ktorý má oporu v zákonoch a silné finančné i inštitucionálne zázemie. V prípade globálneho diskurzu je základom ovládania disciplinácia cez nanucovanie istého obrazu želanej a neželanej migrácie. V prípade ľudsko-právnych diskurzov je základom argumentácia a morálne presvedčanie, a advokácia práv migrantov cez legislatívu, ktorá ľudsko-právne princípy zakotvuje.

Vo svojej neskoršej práci *Sekuritizácia migrantov na Slovensku – analýza diskurzu* (2015b) Androvičová detailnejšie popísala politický diskurz diskurzívneho pola migrácie na Slovensku, ktorý chápe ako diskurz politických predstaviteľov, respektíve ako diskurz obsiahnutý v politických dokumentoch a zákonoch. Androvičová vo svojej práci konštatuje, že politický diskurz sa prekrýva s bezpečnostným diskurzom, ktorý má v diskurzívnom poli migrácie na Slovensku podľa nej hegemónne postavenie. Dané je to postojom Európskej únie a ďalších globálnych aktérov, ktorí posilňujú moc a legitimitu pôsobenia bezpečnostných zložiek vo vzťahu k migrácii – či už majú preventívny alebo represívny charakter. Hlavným dôvodom prevládania bezpečnostného rizika je ale podľa Androvičovej „konzervatívny konsenzus“ v slovenskej politike. Ide o akýsi „mainstreamový“ konzervativizmus, kedy takmer všetky relevantné politické strany a ich predstavitelia (všetci alebo významná časť) inklinujú ku konzervatívnym postojom a názorom v istých oblastiach alebo ich minimálne tolerujú a aktívne im neoponujú. Tieto postoje pritom redukujú hodnotovo orientované konanie len na konanie vychádzajúce z „kresťanských“, resp. konzervatívnych hodnôt.¹⁰

Stratégiou bezpečnostného diskurzu je otvorené hlásanie nutnosti čo najviac obmedzovať migráciu, ale aj konštrukcia istých typov migrácie ako pozitívnych a žiaducich a na druhej strane negatívnych a nežiaducich. Takto sa jednak legitimizujú reštrikčné opatrenia

¹⁰ Príkladom „konzervatívneho konsenzu“ v roku 2014 je podľa Androvičovej parlamentom schválená novela Ústavy, ktorá obsahuje dodatok, že „manželstvo je výlučným zväzkom jedného muža a jednej ženy“, ktorú sa podarilo prijať vďaka dohode SMER-u SD s KDĽ.

voči nežiaducej migrácii a súčasne je budovaný „promigračný“ postoj vo vzťahu k želanej migrácii. (Androvičová 2015: 336)

Alena Chudžíková (2011: 12) analyzovala priamo minority v slovenskom politickom diskurze a tvrdí, že akékoľvek požiadavky menšín sú na slovenskej politickej scéne chápané ako hrozba pre väčšinu ako národ. Takáto situácia má pre diskurzívne pole migrácie dva dôsledky. Na jednej strane aktéri siahajúci po diskurze ohrozenia národa majú k dispozícii prioritne iných „nepriateľov“ než sú migranti, na strane druhej posilňuje takýto diskurz primárne etnickú definíciu spoločenstva a nekladie do budúcnosti dobré predpoklady pre inklúziu migrantov a tzv. nových menšín.

Kymlicka (2007: 192) zasa poukázal na prístup k menšinám na Slovensku prostredníctvom porovnania so západnými krajinami. Západné krajiny sa podľa neho lepšie vyrovnali s výzvou etnickej rôznorodosti svojich pôvodných menšín a len zriedka používajú sekuritizačné diskurzívne stratégie voči ich požiadavkám. Požiadavky menšín nie sú dôvodom na obmedzenie normálneho vyjednávania a bežných demokratických postupov a procedúr. Sú súčasťou „normálnej politiky“, dokonca aj v tých prípadoch, kedy tieto menšiny spochybňujú samotnú legitimitu štátu (ako v prípade Kataláncov v Španielsku, či Škótov vo Veľkej Británii). Dôvodov je podľa Kymlicku niekoľko. Svoju rolu zohráva skutočnosť, že tieto menšiny nemajú silný domovský ochranársky štát, predstavujúci potenciálnu hrozbu pre majoritu. Opak je však pravdou v postkomunistických krajinách, kde národnostné menšiny možno chápať aj ako „minoritizované majority“ majúce v minulosti status väčšiny (napríklad Maďari na Slovensku) a sami sa zapísali do historickej pamäte vtedy menšinového etnika svojimi hegemónnymi praktikami (napr. maďarizácia Slovákov). (Kymlicka 2007: 187)

4. Metodologická časť

4.1. Téma výskumu

Témou výskumu je mediálny obraz utečeneckej krízy v Európe v slovenskom denníku SME na začiatku jej mediálneho pokrytia, teda od konca apríla po koniec júla roka 2015.

4.2. Cieľ výskumu

Cieľom diplomovej práce je pomocou kritickej diskurzívnej analýzy popísať obraz utečeneckej krízy v Európe prezentovaný denníkom SME a jeho prípadnú zmenu počas sledovaného obdobia. Predmetom analýzy je takisto nájsť charakteristiky, pomocou ktorých bola utečenecká kríza vykreslená a charakteristiky jednotlivých aktérov, ktorí v textoch vystupujú. Tieto čiastkové zistenia nám v závere práce pomôžu odpovedať na výskumné otázky, ktoré sme si stanovili na základe troch základných otázok Faircloughovho modelu kritickej diskurzívnej analýzy v kombinácii s prvotnou pilotážou výskumného materiálu.

Hlavný prínos práce vidíme predovšetkým v jej aktuálnosti a jedinečnosti, keďže doposiaľ sa analýzou mediálneho obrazu utečeneckej krízy v slovenských médiách nezaoberala žiadna štúdia. Nakoľko sa utečenecká kríza netýka iba Slovenska, táto práca môže byť v budúcnosti komparovaná s analýzami mediálneho obrazu iných zahraničných médií a poskytnúť tak komplexnejší pohľad na tento problém.

4.3. Výskumné otázky

Výskumné otázky boli zvolené na základe kritickej diskurzívnej analýzy podľa Normana Fairclougha.

Hlavná výskumná otázka v diplomovej práci:

„Ako bol konštruovaný mediálny obraz utečeneckej krízy denníkom SME v sledovanom období?“

Vedľajšie otázky dopĺňujúce hlavnú výskumnú otázku:

Ako sa tento mediálny obraz v sledovanom období zmenil, pokiaľ k tomu došlo?

Ako bol v denníku SME konštruovaný mediálny obraz jednotlivých udalostí úzko spätých s utečeneckou krízou?

Aký mediálny obraz bol v denníku SME vytváraný jednotlivým aktérom?

Ako boli konštruované vzťahy medzi aktérmi?

4.4. Kritická diskurzívna analýza (CDA)

Pre účely tejto diplomovej práce sme zvolili kritickú diskurzívnu analýzu. Ide o metódu skúmajúcu užívanie jazyka v rôznych politických a spoločenských kontextoch. Vďaka lingvistickej, gramatickej a sémantickej analýze poskytuje nástroj k skúmaniu spoločenského života a praxe. Analytici využívajúci túto metódu sú väčšinou kritickí k nedostatkom spoločnosti a snažia sa v textoch odhaľovať dominanciu jednej sociálnej skupiny nad druhou. Tá sa prejavuje v diskurze. K tejto nadradenosti dochádza jednoduchším prístupom dominantnej skupiny k zdrojom, ako sú sila, financie alebo znalosti (Bijevikienė 2008: 104-106, 110). „Kritická diskurzívna analýza rozkrýva skupinové identity a ideológie, motiváciu autorov a aktérov diskurzu.“ (Trampota 2010: 181)

Medzi významné osobnosti kritickej diskurzívnej analýzy zaraďujeme lingvistov Normana Fairclougha a Teun van Dijka. Pri analýze druhého spomínaného lingvistu zostavuje výskumník tzv. ideologický štvorec predstavujúci vzťah medzi skupinami „MY“ a „ONI“, teda medzi skupinou ovládajúcou diskurz a skupinou oponujúcou. Van Dijk tvrdí, že štruktúru textu a reči ovplyvňuje hlavne vymedzenie vlastnosti situácie účastníkmi diskurzu (Dijk 2010). Van Dijk sa podľa Fairclougha využitím socio-kognitívneho prístupu zaoberá hlavne otázkou, ako modely a schémy formujú produkciu a porozumenie, zatiaľ čo jeho zaujíma skôr na akom základe sú dostupné žánre a diskurzy vystavané. Kým model van Dijka odpovedá na otázku ako sú sociálne vzťahy a procesy určované bežnou praxou (na mikroúrovni), Faircloughov model je zameraný na preukázanie vplyvu využitia jazyka a diskurzívnej praxe na zmeny v spoločnosti (Fairclough 1995: 29). Pri analýze článkov v tejto práci sme využili práve Faircloughov model.

4.4.1. Kritická diskurzívna analýza podľa N.Fairclougha

Norman Fairclough chápe pojem kritická diskurzívna analýza v dvoch významoch: ako označenie prístupu, ktorého je on sám autorom, a tiež v širšom význame ako smer diskurzívnej analýzy zahrňujúci niekoľko prístupov vrátane toho, ktorý sám navrhol (Jorgensen a Phillips 2002: 64).

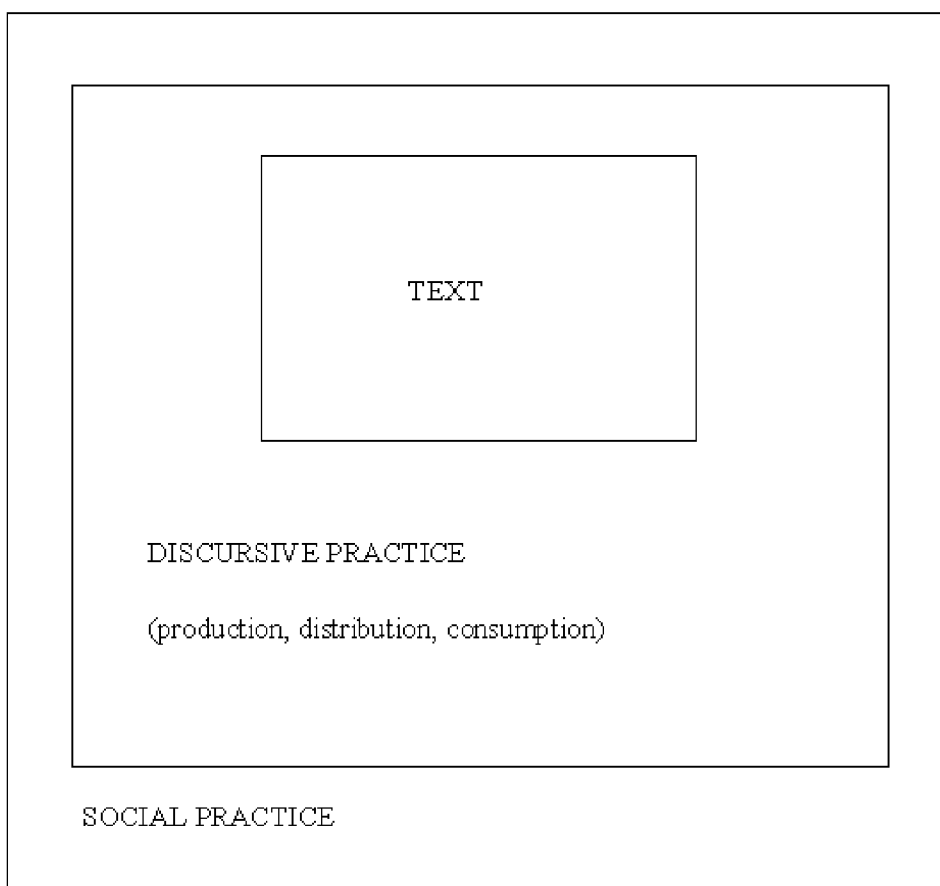
K CDA pristupuje lingvisticky, používa preto pojem diskurz pre pomenovanie písanej či hovorenej formy jazyka. Použitie jazyka potom považuje za formu sociálnej praxe. Diskurz chápe Fairclough ako spôsob akcie, kedy „ľudia môžu pôsobiť na svet a predovšetkým na seba navzájom.“ (Fairclough 1992: 63) Dôležité je pri popise Faircloughovho prístupu k CDA pripomenúť predpoklad, na ktorom stavia – a teda, že medzi diskurzom a sociálnou štruktúrou existuje dialektický vzťah: na jednej strane je diskurz formovaný a obmedzovaný sociálnou

štruktúrou v jej najširšom zmysle a na strane druhej konštituuje sociálne identity, postavenie a vzťahy, a to konvenčným aj tvorivým spôsobom. Diskurzívna prax tak prispieva k reprodukcii a pretváraniu spoločnosti (Ibidem 64 – 65).

Rozlišujeme tri aspekty konštruktívnych účinkov diskurzu – sociálne identity, sociálne vzťahy medzi ľuďmi a nakoniec systém vedenia. Tieto aspekty navzájom korešponujú s tromi funkciami diskurzu, ktorými sú: funkcia identity, funkcia relačná a funkcia ideačná (Fairclough 1995: 5).

Faircloughova CDA zjednocuje tri postupy – lingvistickú analýzu textu, makrosociologickú analýzu sociálnej praxe a mikrosociologickú interpretačnú tradíciu, ktorá „poníma každodenný život ako výsledok ľudských činností, ktoré sú vykonávané na základe všeobecne uznávaných pravidiel a postupov“ (Ibidem: 60). Podľa Fairclougha je samotná analýza textu pre CDA nedostatočná, keďže neodhaľuje súvislosti medzi textom a sociálno-kultúrnymi vzťahmi, a preto si vyžaduje interdisciplinárny prístup, ktorý kombinuje analýzu textu s analýzou sociálnej praxe.

Používanie jazyka je podľa Fairclough komunikačná situácia, ktorá pozostáva z troch rovín (tzv. trojdimenzionálny model): zo samotného textu, ktorý môže byť hovorený, písaný, vizuálny alebo kombinovaný, z diskurzívnej praxe, ktorá zahŕňa produkciu a konzumáciu textu, a zo sociálnej praxe. S ohľadom na toto rozdelenie by sa mal analytik v troch krokoch zamerať na lingvistické aspekty textu, procesy vzťahujúce sa k produkcii a konzumácii textu a na širšiu sociálnu prax, ku ktorej komunikačná udalosť náleží. Hlavným cieľom kritickej diskurzívnej analýzy je potom odhalenie ideologického podložia využitia jazyka a mocenské vzťahy, ktoré fungujú na jeho pozadí (Fairclough - Wodak 1997: 258). Tieto tri roviny textu a vzťah medzi nimi zobrazuje nižšie uvedená schéma. Možno na nej vidieť, že rovina textu nie je v priamom spojení so sociálnou praxou, ale je sprostredkovaná diskurzívnou praxou.

Obrázok: Trojdimenzionálne poňatie diskurzu Normana Fairclougha

Zdroj: Fairclough 1992: 73

Keďže je Faircloughov model CDA veľmi prepracovaný a hlavne komplexný, je aj podľa slov samotného lingvistu pomerne ťažké a ojedinelé zapracovať v rámci jednej analýzy všetky aspekty. Väčšina bežných výskumníkov sa preto pri aplikácii kritickej diskurzívnej analýzy sústreďujú aspoň na niektoré z nich (Trampota a Vojtěchovská 2010: 172). Rovnako my sa v práci zameriame výhradne na texty, teda články uverejnené v novinách. Aspekty produkcie (teda okolnosti výroby textov či novín ako celku) a percepcie textu (teda výskum publika) v práci zahrnuté nebudú.

4.4.1.1. Rovina textu

Mocenské vzťahy či ideologické procesy v diskurze sa v texte prejavujú používaním špecifických výrazových prostriedkov a voľbou slov. Celkové vyznenie textu ovplyvňuje tiež gramatika a interpunkcia. Jazyk je pre Fairclougha formou sociálnej praxe, čo znamená, že je

súčasťou spoločnosti. Aj keď sa človek snaží zo spoločnosti vyčleniť alebo sa odlišiť od zvyšku, stále musí používať jazyk, ktorý je spätý so spoločenskými konvenciami (Fairclough 2001: 19).

V rovine textu sa dá na základe výberu slov vyčítať veľké množstvo informácií – napríklad o vzťahu autora k príjemcom vypovedá použitie **formálneho či neformálneho jazyka**, alebo použitie **eufemizmov**. Dôležité sú rovnako expresívne alebo citovo zafarbené slová. Niektorým expresívam môžeme všeobecne priradiť pozitívnu či negatívnu hodnotu, avšak to môže byť premenlivé v závislosti od publika. Napríklad u ľavicovo založeného čitateľa bude mať slovo konzumerizmus skôr negatívnu hodnotu (Ibidem 91-100).

Podstatné je pri analýze textu sledovať prítomnosť **metafor**, teda prenesených významov. Hoci sa spájajú skôr s umeleckými textami, často sa využívajú aj v tých žurnalistických – obzvlášť ak hovoríme o komentároch, ktoré sú predmetom našej analýzy. Fairclough uvádza ako jednu z najčastejších žurnalistických metafor pomenovanie sociálneho problému ako choroby či katastrofy.

Nielen jednotlivé slová, ale aj stavba celých viet je to, čo výskumníkovi veľa napovie. Fairclough upozorňuje, že by si výskumník mal všimnúť, či je autorovo zdelenie správy jasné a zrozumiteľné, alebo sa naopak snaží niečo skryť. Príkladom toho je **nominalizácia**, teda vyjadrenie deja podstatným menom, ktoré spôsobuje vypustenie určitej informácie z vety. Najčastejšie ide o určenie času, alebo aktéra konania. Ten sa dá vynechať tiež využitím trpného rodu. V takomto prípade hovoríme o **pasivizácii** (Fairclough 2001: 103- 104).

Vďaka analýze viet môže výskumník odhaliť aj vzťah autora textu k jeho publiku. Fairclough tu odporúča sledovať napríklad použitie **otázky či rozkazu**. Pozornosť by mal výskumník venovať aj **postaveniu viet v súvetí**, teda či sú na rovnakej úrovni (parataxe), alebo sú jedna od druhej závislé (hypertaxe) (Fairclough 2003: 93). Rovnako **zámená** môžu o texte veľa napovedať. Pri zámene „my“ Fairclough upozorňuje na to, že je potrebné si uvedomiť, koho všetkého do tejto skupiny autor zahrňa. Ak tým myslí seba a čitateľa, ide o „inkluzívne my“, ak ním pomenováva sám seba alebo redakciu či inú skupinu osôb (nie však publikum), ide o „exkluzívne my“ (Fairclough 2001: 106). Zámená vo vetách ale môžu odkazovať aj na osoby či objekty, ktoré autor do textu nezahrnul, počítajúc s tým, že čitateľ ich pozná.

Autor využíva pri písaní textu rôzne stratégie, medzi ktoré patrí legitimizácia, rovnocennosť a rozdielnosť. Legitimizácia môže prebiehať formou autorizácie (odkazovanie na autoritu), racionalizácie (jasné vysvetlenie úžitku procesu či predania znalostí), morálnej

legitimizácie (odkazovanie na systém hodnôt) alebo narativizácie (tvorba príbehu, mýtu) (Fairclough 2003: 98).

4.4.2. Rovina diskurzívnej praxe

Význam zdelenia je tvorený aj produkciou a distribúciou. V prípade tlačeného denníka by sa mal výskumník zamerať napríklad na skúmanie podmienok v redakcii, teda kto všetko a ako do textu zasahoval, akými všetkými procesmi text prešiel a podobne. Pri skúmaní distribúcie sa popisuje prijatie textu publikom – ako naň jednotliví čitatelia (príjemcovia vo všeobecnosti) reagovali, a ako interpretovali jednotlivé významy. Sám Fairclough túto časť analýzy často vynechával a sústredil sa hlavne na jazykový rozbor, interdiskurzivitu a intertextualitu (Jørgensen 2002: 81-82). Rovnako aj my v práci túto časť analýzy z časových dôvodov vynecháme.

Spomínaná interdiskurzivita (identifikácia diskurzu) je formou intertextuality. Intertextualita poukazuje na existujúci stav a text tým pádom naväzuje na predchádzajúcu udalosť. Zvláštnym prípadom je „zjavná“ intertextualita, kedy text explicitne vychádza z iného textu napríklad jeho citovaním (Jørgensen – Phillips 2002: 86). Koncept intertextuality vníma text historicky ako pretváranie minulosti v súčasnosť, a to buď konvenčnou, alebo tvorivou cestou (Fairclough 1992: 85). Podľa Fairclougha predstavuje intertextualita a interdiskurzivita známku stability, ale aj nestability jazyka; známku kontinuity aj zmeny. Zmena spočíva v nadväzovaní na existujúce diskurzy novými spôsobmi, ale možnosti sú zároveň obmedzené existujúcimi mocenskými vzťahmi, ktoré ovplyvňujú prístup jednotlivých účastníkov k rôznym diskurzom (Jørgensen – Phillips 2002: 74).

4.4.3. Rovina sociálnej praxe

Samotný text článku a diskurzívna prax sú súčasťou praxe sociálnej. Tá je vrcholom celého výskumu a dodáva mu kritický aspekt. Analytik tu zisťuje, či skúmaný diskurz posilňuje, alebo naopak vyvracia spoločenské status quo. Rovnako zisťuje, aké ideologické a politické dôsledky má diskurzívna prax a to, či diskurzívna prax skrýva a posilňuje mocenské usporiadanie v danej spoločnosti. Na tieto otázky nie je možné odpovedať iba na základe rozboru textu, sociálna prax ide ďalej a môže využívať poznatky aj z iných vied (Jørgensen 2002: 86).

4.5. Výskumná vzorka

Pre analýzu mediálneho obrazu utečeneckej krízy bol zvolený ako skúmané médium denník SME. Hlavným dôvodom pre voľbu tohto média je skutočnosť, že je to dlhodobo najčítanejší seriózný denník na Slovensku. V našej analýze sme sa zamerali na printovú verziu média; texty, ktoré vyšli iba online vo výskumnej vzorke zaradené nie sú.

Keďže ide o aktuálnu tému, rozhodli sme sa zamerať na jeho úvodnú fázu. Pozitívom tohto chronologického prístupu je, že prípadné ďalšie štúdie utečeneckej krízy môžu na výsledky našej práce nadviazať. Začiatok nami zvoleného sledovaného obdobia sa odvíja od prvého summitu EÚ k utečeneckej kríze, ktorý sa konal 23. apríla 2015. Nami zvolené výskumné obdobie tak začína 24. apríla, teda o deň neskôr – keďže skúmame printový denník. Po tomto summite totiž Európsky parlament podporil princíp kvót na rozdelenie utečencov medzi jednotlivé krajiny, čo významne zvýšilo aj záujem médií o tému.

Koniec výskumného obdobia sa zasa odvíja od referenda v Gabčíkove, v ktorom jeho obyvatelia hlasovali, či chcú prijať dočasných utečencov z Rakúska (konalo sa 1. augusta 2015, teda naše výskumné obdobie končí 31. júla 2015). Túto udalosť môžeme vnímať ako zlom v téme v podobe väčšieho vzťahovania problematiky priamo na Slovensko a jeho obyvateľov. Takto vymedzeným obdobím vzniká zhruba tri a pol mesačný časový úsek, ktorý môžeme považovať za úvodnú fázu tvorby mediálneho obrazu utečeneckej krízy.

V našej výskumnej vzorke sme sa zamerali iba na komentáre, keďže predpokladáme, že v názorových textoch budú postoje voči otázke utečeneckej krízy uvedené explicitnejšie, čo nám lepšie umožní identifikovanie diskurzov využitých v textoch, rovnako ako zjednoduší ich interpretáciu. Sme rovnako názoru, že práve komentáre sú nositeľmi základných názorov a postojov, ktoré denník k tejto téme zastáva.

Výskumnú vzorku tvorí 37 textov, ktoré sme vyhľadali v databáze Newton Media po zadaní kľúčových slov utečen* OR migrant* OR azyl* a obmedzenia vyhľadávania na texty uverejnené na strane „Názory“. Hoci nám databáza pôvodne vyhľadala viac, konkrétne 45 textov, následne sme museli osem z nich vyradiť, keďže sa netýkali nami analyzovanej témy – slovo utečenec v nich bolo použité v súvislosti s ľuďmi vystupujúcimi z tretieho dôchodkového piliera či v inom kontexte. Limitom pri tvorbe výskumného korpusu je vzhľadom k využitiu databázy Newton Media absencia fotografií pri článkoch.

4.6. Sebareflexia autorky a možné limity práce

Pri analýze sa môže vyskytnúť niekoľko prekážok, ktoré môžu ohroziť validitu analýzy. Prvým problémom je fakt, že autorka je súčasťou skúmaného diskurzu a môže tak premietnuť

do interpretácie textov svoje vlastné skúsenosti a názory. Nutné je v súvislosti s tým zmieniť aj fakt, že autorka pracuje v denníku, ktorého texty v práci analyzuje. Denník SME jej tiež umožnil prístup do agentúry Newton Media, keďže v období, kedy bola práca realizovaná, Katedra mediálnych štúdií a žurnalistiky na FSS MU tento prístup neumožňovala. Sama autorka v tom ale problém nevidí, keďže výsledky vyhľadávania to neovplyvnilo.

Je však potrebné, aby bolo v práci jasne uvedené, že je súčasťou redakcie denníka SME (nie však publicistického, ale ekonomického oddelenia). Aj vzhľadom na tento fakt je nutný čo možno najväčší odstup a sebareflexia výskumníčky. Naopak za pozitívum môžeme považovať jednoduchší prístup ku kontextu mediálnej organizácie v dobe vydania článkov. Znalosť tohto kontextu je dôležitá v tretej fáze výskumu – analýze sociálnej praxe.

5. Analytická časť

Pre potreby analytickej časti sme skúmané texty rozdelili do dvoch tematických okruhov. Prvý súbor, ktorý tvorí 28 textov, sa zaoberá primárne postojom ku kvótam a prijímaniu, respektíve neprijímaniu utečencov vo všeobecnosti. Druhý okruh, ktorý tvorí 13 textov, je venovaný najvýraznejšej podtému, ktorú sme v analyzovaných textoch identifikovali. Ide o komentáre popisujúce pravicových extrémistov vo vzťahu k utečeneckej kríze. Keďže sa v niektorých prípadoch tieto témy prestupovali, niektoré texty zo skúmanej vzorky (tvorenej 37 textami) sme zaradili do oboch súborov.

Texty, z ktorých konkrétne citáty pochádzajú uvádzame v zátvorke za nimi. Očíslované texty sú zaradené do príloh.

5.1. Kvóty a (ne)prijímanie utečencov

5.1.1. Mediálny obraz jednotlivých udalostí

V úvode sledovaného obdobia sa texty venujú primárne kritike Európy, respektíve nevôli európskych politikov prijímať utečencov a zachraňovať ich životy. Postoj Európskej únie k utečeneckej kríze je v komentároch popisovaný metaforou „*Reakciou EÚ je zamknúť dvere*“. (1) Hlavným argumentom pre kritiku tohto postoja je v drvivej väčšine textov morálka. Podľa autorov textov je odmietanie prijať utečencov a poskytnúť im pomoc „*morálne odporné*“ a „*neobhájiteľné*“. (2) „*Nikto neočakáva, že Európa vyrieši migračnú krízu zo severnej Afriky a Stredného východu sama, ale zbabelé návrhy, ktoré vyplynuli zo súčasných rozhovorov, boli nehodné nášho kolektívneho morálneho dedičstva.*“ (1)

Vidieť tu môžeme presupozíciu – autor predpokladá existenciu kolektívneho morálneho dedičstva, rovnako ako jeho prijatie a pochopenie zo strany čitateľa. Autor tu tiež návrhy na riešenie nazýva „*zbabelými*“ a „*nehodnými*“, čím ešte väčšmi zdôrazňuje ich morálnu neprijateľnosť a dochádza tak ku kumulatívne ideologickému uzatváraniu. Prostredníctvom negácie „*nikto neočakáva*“ je na druhej strane vyjadrené autorove pochopenie vážnosti situácie a komplikovanosť riešenia, ktoré stojí pred Európskou úniou.

Okrem pomenovania návrhov na riešenie utečeneckej krízy zo strany Európskej únie za (vyššie spomenuté) zbabelé a nehodné, ich autori označujú aj ako „*xenofóbiu a bezohľadnú ľahostajnosť*“ (1) a ich postoj je vyjadrený aj v označeniach ako „*smiešne sa minú účinkom*“, alebo využitím metonymie „*financie vo výške 120 miliónov eur sa použijú na zametanie po tragédiách, namiesto aby sa im predchádzalo*“. (1) Spojenie práve týchto dvoch slov ešte väčšmi umocňuje reprezentáciu diskurzu EÚ ako absolútne nevhodného. Slovo tragédia je

veľmi silné a odkazuje na skutočne negatívny stav – na umieranie ľuďí. Zametanie, teda upratovanie, pritom odkazuje na povrchové riešenie dôsledku, nie príčiny. Samotné slovné spojenie zametanie po niečom má navyše negatívny podtón – používa sa aj ako synonymum pre ututlanie či skrývanie nekalého činu (napríklad pozametať stopy rozkrádania pod koberec). Okrem kolektívneho morálneho dedičstva sa v texte autor pri súdení konania EÚ odvoláva aj na „morálne, humanitárne imperatívy“. „Mnohí z nás si pamätajú časy, keď morálne, humanitárne imperatívy stačili, aby si vymítali akciu európskych vodcov.“ (1) Opäť tu pozorujeme presupozíciu autora v tom zmysle, že predpokladá čitateľovu znalosť humanitárneho imperatívu, ako ničím nepodmienenu univerzálnu pomoc ľuďom v núdzi. Úvodná časť citácie „mnohí z nás si pamätajú časy“ zasa odkazuje na spomienkový optimizmus, ktorý komentátori denníka SME používajú pre účely kritiky európskych politikov vzhľadom na ich negatívny postoj voči utečencom a nedostatočnej snahe im pomôcť. V čitateľovi tak vytvárajú dojem, že v minulosti bola morálka dostatočným dôvodom pre pomoc ľuďom v núdzi, kým dnes to tak už nie je, a preto je potrebné na to upozorniť a snažiť sa to zmeniť. Argumenty prečo je dnešný stav podľa nich taký negatívny tu nenájdeme, ide iba o kladenie tézy a konštatovanie tohto stavu ako faktu. Treba pripomenúť, že denník SME nevytvára zidealizovaný obraz Európskej únie, ktorá by v minulosti riešila všetky problémy okamžite a vždy správne. Spomienkový optimizmus skôr používajú na zdôraznenie neprijateľnosti súčasného postoja. „Hoci latka nebola nikdy nastavená príliš vysoko, xenofóbia a bezohľadná ľahostajnosť voči životom neznámych nikdy nebývali pravidlom v Bruseli.“ (1) Využitá je tu aj častá synekdocha – namiesto EÚ je za aktéra označený Brusel. Využitím tejto synekdochy sa autori snažia seba a Slovensko (ako člena EÚ) vymedziť voči EÚ ako aktérovi, ktorý nie je dostatočne humánný a nechce utečencom skutočne pomôcť. Únia je popisovaná ako „vzdialený Brusel“ (16), teda niekto, kto rozhoduje o nás bez nás.

Hodnotenie reakcií EÚ na príchod utečencov ako neefektívnych a neadekvátnych (z hľadiska množstva minutých finančných prostriedkov a počtu zachránených životov) zdôrazňuje aj využitie odporovacích súvetí – častá je tu primárne spojka „ale“. „Európska únia má zámer strojnasobiť financovanie pohraničných kontrol v Stredomorí – **ale** odmieta rozšírenie misie hľadania a záchrany, ktorá by mohla ušetriť životy migrantov tam, kde sú už fakticky zmárnené, ďaleko na mori“; „Prezident Rady Európy Donald Tusk sľúbil, že presídli tých prisťahovalcov, ktorí sú spôsobilí získať štatút utečenca v celej EÚ, **ale len** na základe dobrovoľnosti“. (1) Autori tak Únii a jej predstaviteľom priznávajú, že v snahe o riešenie situácie niečo robia, no tieto opatrenia nepovažujú za efektívne ani morálne.

Hoci komentátori odmietanie prijímania utečencov kritizujú, vyjadrujú s dôvodmi, ktoré k nim ľudí vedú, pochopenie. Zdôrazňujú pritom legitímnosť hlavne finančného hľadiska. „*Európania, ešte sa zotavujúc z ničivej finančnej krízy, sa pochopiteľne obávajú ekonomického dosahu hladných novopríchodzích. No dôvod, prečo máme politických vodcov, je, že si želáme, aby nám vládli skôr múdrosť a súcit než strach a nevedomosť.*“ (2) Vyjadrením pochopenia sa pritom k čitateľom viac priblížia a dosiahnu tak vyššiu pravdepodobnosť, že sa s ich postojmi čitatelia stotožnia. Súčasne však finančné hľadisko nie je považované za dostatočný dôvod k odmietnutiu pomoci a je zjednodušené len na „*strach a nevedomosť*“.

Napriek tomu, že denník SME v komentároch presadzuje, aby Európa (vrátane Slovenska) prichádzajúcim utečencom pomohla, utečenecké kvóty, ktoré EÚ navrhla ako riešenie krízovej situácie (hlavne v snahe o rozloženie náporu) kategoricky odmieta. Jasne je to vidieť napríklad z titulu „*Kvóty nie, migranti áno*“ (3), či vyjadrení ako: „*Čo sa týka princípov, zrejme je toľko, že direktívne kvóty by mala komisia odvolať.*“ (3); „*Samozrejme, či dobrovoľné, či vynútené prerozdeľovanie najakútnejších kandidátov na azyl utečeneckú krízu nerieši.*“ (18); „*Jedno je však isté, na to, aby sme to (utečeneckú krízu - poznámka autorky) vyriešili, nám žiadne kvóty ani regulácie nikdy nepomohli ani nepomôžu.*“ (20) a podobne. Pozorujeme tu teda akýsi rozpor – na jednej strane autori vyjadrujú pochopenie s pragmatickými dôvodmi, ktoré ľudí vedú k odmietavému postojovi voči utečencom, no na druhej strane naprieč všetkými textami vidíme odvolávanie sa na morálku a „*morálne pravidlá, ktoré nás nútia konať*“ (16), a podľa ktorých (tak, ako ich vykladajú komentátori) musíme utečencov prijímať. Ono pochopenie je tu teda využívané iba na akési priblíženie sa k čitateľovi; autori tak pôsobia ako chápací ľudia, ktorí sa nevyvyšujú nad čitateľa, hoci to tak je, keďže sa sami stavajú do úlohy morálnych kazateľov. Tieto apely komentátorov na morálku ale v textoch nie sú doplnené o žiadne konštruktívne protinávryhy kvót, teda ako vyriešiť to, aby všetci utečenci neskončili iba v niekoľkých západných krajinách, ktoré sú častým cieľom utečencov (napríklad Nemecko) a aby sa na riešení problému podieľali (finančne aj nefinančne) všetky členské krajiny EÚ. Vo všeobecnosti komentátori v textoch primárne kritizujú; s predstavením alternatívnych riešení sa však stretávame len zriedka.

Vo vyššie uvedenej citácii („*Čo sa týka princípov, zrejme je toľko, že direktívne kvóty by mala komisia odvolať.*“) vidíme, že sa autor odvoláva na princípy, pričom tým myslí hlavne princíp suverenity jednotlivých členských štátov. V súvislosti s kvótami je tu teda ďalšou opisovanou udalosťou ich odmietnutie zo strany niektorých krajín EÚ. „*Komisia aj s parlamentom, čo za povinné kvóty už raz zahlasoval, totiž idú čelom proti míru väčšiny*“

krajín, ktoré si smerné čísla z Bruselu nieže neprosia, ale považujú (ich) za zásah do suverenity.“ (3) Navrhnutie a presadzovanie povinných kvót pomenúva autor za pomoci metafory „*ísť čelom proti múru*“. Využíva ju na vyjadrenie priameho rozporu a konfliktu medzi EÚ a členskými krajinami. Fakt, že viaceré európske krajiny tieto kvóty podporujú a vítajú tu spomína iba nepriamo, keď hovorí o „*väčšine krajín*“, nie o všetkých. Tým, že nespomína ktoré krajiny utečenecké kvóty vítajú a prečo, sa snaží podporiť reprezentáciu kvót ako zlého prostriedku, ktorý zasahuje do suverenity jednotlivých členských krajín. Negatívne rámovanie kvót autor v tom istom texte zdôrazňuje aj tým, že čitateľa straší, že to „*vyvolá v Únii vojnu inštitúcií*.“ (3) Tu už autor dokonca onen spomínaný konflikt medzi krajinami v EÚ posúva na úroveň „*vojny*“. Toto slovo má pritom veľmi silný negatívny náboj, keďže vojna je ten najhorší stav, do ktorého môže konflikt dospieť.

Neskôr sa komentáre čoraz viac venujú postoju Slovenska k utečeneckej kríze, respektíve odmietaniu utečeneckých kvót. Vo všeobecnosti naďalej platí, že komentátori odmietanie prijímania utečencov odsudzujú. Odmietaví postoj politikov podľa nich robí z umierania utečencov frašku. „*Prílev ľudí v preplnených deravých lodiach sa stal tragédiou pre Európu. No v dôsledku nesmierneho cynizmu politikov je aj toto fraška.*“ (5) Myslí sa tu pritom cynizmus ministra vnútra Róberta Kaliňáka (ako je jasné z nadpisu komentára „*Kaliňákov cynizmus*“), ktorý odmietol myšlienku zavedenia kvót. Autor tu využíva priamy kontrast – na jednej strane tragédia (čo je aj pomenovanie dramatického literárneho útvaru), ktorá sa na druhej strane stáva fraškou (rovnako dramatický útvar – žánrový typ komédie). Autor sa tak snaží vytvoriť dojem absurdnosti takéhoto postoja. Reprezentáciu diskurzu slovenských politikov ako absurdného umocňuje označenie argumentácie a obhajovania postoja z ich strany ako „*vydesené protestovanie a blabotanie výhovoriek*“. (6)

Napriek tomu, že komentátori Slovensko za odmietnutie pomoci utečencom kritizujú, kvóty podľa nich správne nie sú a sami ich odmietajú. Okrem vyššie citovaných priamych vyjadrení namierených proti kvótam možno tento postoj nepriamo vidieť aj vo využití rétoriky spojenej s kvótami. „*Keďysi sme Ficovi (Kaliňákovi) našepkali, že nech sa už toľko nechvastajú azylovou politikou, lebo utečenecké kvóty ich raz dobehnú.*“ (3) Autor tu odkazuje na prísnu azylovú politiku Slovenska, ktorou sa vláda vždy chválila. Z vyššie uvedeného môžeme konštatovať, že postoj komentátorov k utečeneckým kvótam je nekonzistentný – na jednej strane kvóty sami odmietajú a kritizujú, no na druhej strane rovnaký postoj slovenských politikov označujú za cynický či fraškovitý. V citácii tiež vidíme využitie metonymie – utečenecké kvóty ich dobehnú, z ktorej môžeme čítať negatívny postoj

autora ku kvótam. Autor ich popisuje využitím slova „*dobehnúť*“, čo evokuje problém, ktorý sa dlho neriešil a raz mu bude potrebné čeliť. Využitím takejto rétoriky pritom dochádza k akémusi demonizovaniu utečeneckých kvót. Často je tiež v textoch zdôrazňované, že kvóty boli Slovensku (a ďalším členským krajinám EÚ) nanútené. Hovorí sa o nich ako o „*návode Európskej komisie*“ (7), či riešení „*úradníkov v Bruseli, ktorých senzitivita pre slobodný výber a citlivé riešenia nikdy priveľká nebola*“ (20), čím sa vytvára obraz EÚ ako veľkého diktujúceho aparátu.

Niektoré texty zo skúmaného súboru sa venujú reprezentácii udalostí z minulosti, konkrétne úteku Židov pred nacistami či úteku Slovákov zo socialistického Československa. Tieto udalosti pritom autori prirovnávajú k súčasnej situácii utečencov z Afriky a Blízkeho východu a snažia sa tak v čitateľovi vytvoriť empatiu či určitú formu spriaznenosti. Hoci paralely medzi jednotlivými udalosťami väčšinou nie sú pomenované priamo, ich odhalenie nie je komplikované. Pre vytvorenie súvislosti medzi dnešnou situáciou a situáciou z čias rozmáhania nacistického Nemecka si autor vybral príbeh Židov, ktorí sa snažili dostať do britského mandátneho územia Palestíny na lodi Pencha. Táto loď totiž vyrážala práve z Bratislavy. Pri popise úteku Židov z Európy komentátor denníka SME ako dôvod zdôrazňuje, že sa Židia stali „*druhoradými občanmi*“, pričom si toto pomenovanie čitateľ v danom kontexte (článok bol publikovaný 19. mája, kedy bola utečenecká kríza témou dňa takmer každého média) spája s utečencami zo Sýrie a Blízkeho východu. Autor ďalej pokračuje, že „*Pre jedných bola sloboda v Amerike, ďalší snivali o živote v Palestíne a založení židovského štátu. Ale Briti stanovili na základe tzv. bielej knihy kvóty obmedzujúce prístahovalectvo židovských utečencov na maximálne sedemdesiatpäťtisíc. Báli sa nenávisti a povstania Arabov.*“ (4) Tu môžeme vidieť opätovne paralelu medzi kvótami stanovenými bielou knihou a utečeneckými kvótami stanovenými Bruselom. Veta „*Báli sa nenávisti a povstania Arabov*“ sedí na dnešnú situáciu dokonca tak, ako je. Vtedajšiu situáciu – odmietanie pomoci všetkým a ponechanie ich vlastnému osudu – prirovnáva k súčasnosti a nepriamo tým vyzýva, aby ľudia neopakovali rovnaké chyby. Tu ale musíme upozorniť, že ide o nadinterpretáciu, keďže Židia utekali pred nacistami, ktorí ich chceli vyvraždiť, pretože ich nepovažovali za hodných života; zatiaľ čo utečenci utekajú z krajín, v ktorých je síce vojna, no nie sú obeťou genocídy, systematického vyhladzovania určitej rasy/náboženstva/etnika/národnosti. V neskôr publikovanom texte je osud utečencov dokonca priamo prirovnávaný ku genocíde. „*Nacisti formovali verejnú mienku karikatúrami Židov, hutuská vláda v Rwande hovorila o členoch druhého kmeňa Tutsiov ako o šváboch. Potom*

prišla na rad genocída, vyvražďovanie celého etnika. No začalo sa to slovami.“ (36) Týmto konštatovaním pritom autor naráža na označovanie utečencov ako „*masy ľudí, ktorí sa snažia prekročiť hranice a zvnútra zničiť náš spôsob života*“. (36) Autor tu teda v čitateľovi vytvára strach, že utečenci môžu skončiť vyhladzovaní (ak budú politici pokračovať vo vytváraní nenávisťi označovaním utečencov negatívnymi pomenovaniami) rovnako, ako boli v minulosti Židia či Tutsiovia. Túto nadinterpretáciu využívajú autori na to, aby skrze strach (z opakovania minulosti) presvedčili čitateľov, že utečencom treba pomôcť.

Ak sa ale vrátíme k príbehu Židov z lode Pencha, môžeme tu vidieť ešte jednu zaujímavú paralelu. Príbeh totiž autor ďalej rozvíja a popisuje, že niektorí Židia chceli v Palestíne viesť boj za vytvorenie slobodného židovského štátu. „*Bol to paradox doby, utekali pred vojnou, lebo chceli bojovať.*“ (4) Aj tento zámer bojovať, respektíve onen paradox, pritom spája so súčasnými utečencami; v závere komentára dokonca priamo. „*Minulý týždeň zachránili pri talianskych brehoch tisícky utečencov z Libye. Utekajú opačným smerom. Niektorí, aby začali nový život, iní aby prišli bojovať.*“ (4) Autor sa tu nesnaží skryť či bagatelizovať obavy, že niektorí utečenci prichádzajúci do Európy tu chcú bojovať, no v čitateľovi sa snaží touto paralelou vytvoriť pochopenie, že takto to bolo aj pri Židoch, hoci dnes sa spoločnosť na ich vyvražďovanie a neposkytnutie pomoci pozerá ako na amorálne a odsúdeniahodné. Morálnu povinnosť pomôcť utečencom autori v textoch stavajú dokonca nad bezpečnosť obyvateľov Slovenska/Európy (a teda čitateľov). Rovnako v ďalších textoch môžeme vidieť, že autori pripúšťajú, že niektorí utečenci môžu byť bezpečnostným rizikom, no napriek tomu zdôrazňujú, že to nie je dôvod na to, aby sme odmietli pomôcť všetkým utečencom. „*Kanálov, ktorými do Európy môže prenikať teror, je nespočetne viac než utečenecká trasa cez Stredozemné more. Tisíce európskych ‚bojovníkov‘, ktorí ‚pôsobia‘ v Islamskom štáte, sa vracajú (budú vracat) s pasmi a občianstvami.*“ (7) Tu dokonca autor hovorí, že veľká časť týchto nebezpečných „*bojovníkov*“ sú pôvodom Európania, alebo majú európsky pas a nie je preto dôvod, aby sme zatvorili utečenecké trasy. Dôležité je tiež pripomenúť, že v textoch sa autori nevenujú vôbec tomu, ako takéto nebezpečné osoby (potenciálnych teroristov) odchytiť; rozvíjajú iba morálne hľadisko a odmietnutie prijímať utečencom kvôli možnému výskytu teroristov či nebezpečných osôb označujú nepriamo za amorálne a neprijateľné.

Pri reprezentácii odmietavého postoja voči utečencom (či už zo strany Európy alebo Slovenska) využívajú komentátori denníka SME veľmi často iróniu. Práve skrze ňu popisujú argumenty proti prijímaniu utečencov a snažia sa ich vykresliť ako absurdné a smiešne. Prílev

migrantov do Európy prirovnávajú napríklad k pôrodu a skrze ironický odpor k deťom sa snažia zobrazit' odpor voči utečencom ako smiešny a absurdný. *„Mám strach z tehotných žien. Sú to biologické zbrane, ktoré nosia pod srdcom nevyspytateľných ľudí. Môj strach je samozrejmy a oprávnený. Strach sa vo mne mení na nenávisť. Pretože ma k tomu tehuľky donútili. Donútili ma tým, že si nedávali pozor, nekládli odpor, váľali sa kade-tade, ktovie s kým, a počali. Nepočali so mnou slušným človekom. Počali s niekým, koho ani nepoznám. Vrhajú na svet jedno dieťa za druhým.“* (10) Tehotné ženy tu pritom vystupujú ako prenesené pomenovanie pre krajiny, z ktorých utečenci utekajú do Európy a deti, ktoré čakajú sú samotní utečenci. Autor tu popisuje strach a následný vznik nenávisť Slovákov voči utečencom a krajinám, z ktorých utekajú a hlavne argument, že túto nenávisť v Slovákoch (či Európanoch vo všeobecnosti) vytvárajú samotné krajiny tým, že v nich žijú ľudia ktorých nepoznajú – ktorí majú inú kultúru, iné zvyky a podobne. Autor zobrazuje Slovákov ako ľudí, ktorí považujú za slušných a kultivovaných ľudí iba sami seba, čo vyjadruje, keď píše, že *„nepočali so mnou slušným človekom; váľali sa kade-tade, ktovie s kým“*. Krajiny pôvodu utečencov označuje ako *„biologické zbrane“* a samotný príchod utečencov ako ich *„vrhanie na svet“*. V celom texte pritom používa veľmi silné negatívne výrazy, aby tak zdôraznil absurdnosť. Ironický tón celého textu autor naznačuje už na začiatku absurdnou otázkou. *„Viete, čo ženy rodia? Rodia ľudí. Videl som to na vlastné oči v nemocnici na Antolskej, lebo aj moja žena tam porodila dvoch ľudí. Boli tam aj iné ženy. Ľudia tam v húfoch vyliezali z tiel svojich matiek. Hmýrilo sa to tam ako v pekle Hieronyma Boscha.“* (10) Nepoužíva tu slovo dieťa, ale človek, čím vyjadruje spomínaný ironický odpor. Aby sa čitateľ vedel s celým príbehom a posolstvom, ktoré doň autor vložil, lepšie stotožniť, píše komentátor text v prvej osobe jednotného čísla a používa názov konkrétnej nemocnice v Bratislave – tej najväčšej a najznámejšej na Slovensku. Opätovne vo vete *„ľudia tu húfne vyliezali z tiel svojich matiek“* čítame prenesene popis príchodu utečencov do Európy. Autor cielene prirovnal príchod utečencov k príchodu dieťaťa na svet, teda pôrodu, ktorý je v našej kultúre vnímaný ako jedna z najkrajších udalostí v živote a býva preto aj označovaný ako zázrak života. Takisto spojenie príchodu utečencov s pôrodom a krajín pôvodu utečencov s tehotnými ženami zdôrazňuje absurdnosť odmietavého postoja a snaží sa v čitateľovi vytvorit' pocit pochopenia a empatie. Deti a tehotné ženy sú totiž naopak vo všeobecnosti spájané s pozitívnymi citmi. Týmto prirovnaním sa takisto snaží zmiernit' vnímanie počtu prichádzajúcich utečencov ako príliš vysokého. *„Húf“* utečencov prirovnáva k húfu detí, ktoré sa každý deň rodia – teda k prirodzenému prírastku.

Metaforu pôrodu rozvíja v celom texte a okrem tehotných žien a detí používa aj plodovú vodu, ktorá je v tomto prípade preneseným pomenovaním Stredozemného mora. „*Plodová voda mi naháňa hrôzu, tak ako slušným ľuďom prináša paniku Stredozemné more, ktorá preteká cez hranice ich dobrosrdečnosti a trpezlivosti. Vo svete sú prípady, keď ženy porodili deti a tie sa nestali nositeľkami rána, tak ako to básnik očakával. Priniesli do doliny zlobu, neochotu vyznávať naše hodnoty.*“ (10) Metaforu pôrodu, respektíve vzťah medzi matkou a dieťaťom si autor zvolil zrejme aj preto, že je pre našinca pomerne ľahko pochopiteľná a bežne používaná. Aj dnes používame zažitú metonymiu ako „*matka zem*“ či „*rodná hruda*“. Vo vyššie uvedenom citáte vidíme aj to, ako sa autor ironicky vyjadruje k postoju Slovákov voči utečencom, konkrétne ich deklarovaniu „*dobrosrdečnosti a trpezlivosti*“, ale iba pokiaľ zostávajú v iných krajinách a nechcú ísť až k nim (čo autor vyjadruje ako „*prekročenie hranice*“). Autor vykresľuje Slovákov a ich hlásenie sa ku kresťanstvu a kresťanským ideálom ako pokrytectvo, keď hovorí, že príchod utečencov údajne pokryteckí Slováci považujú za „*citové vydieranie, nechutný útok na moju kresťanskú lásku, jej zneužívanie.*“ (10) Opätovne vidíme veľmi silné slová, zdôrazňujúce protiklad a iróniu (napríklad **nechutný** útok). Rovnako tu môžeme pozorovať spájanie odporu voči utečencom s referendom za rodinu, ktoré sa na Slovensku konalo približne štyri mesiace pred zverejnením tohto komentára. „*Navrhujem referendum, v ktorom komunita rozhodne, či môžu ženy rodiť, či budú privádzať na svet ľudí, u ktorých nikdy nevieme, čo môžeme od nich čakať, ale vieme ich postranné úmysly predvídať.*“ (10) Obe tieto udalosti tu autor stavia na roveň a obe považuje za absurdné, keďže popierajú základné ľudské práva.

Utečenecká kríza je v textoch popisovaná ako veľmi závažná udalosť, ktorú je nutné riešiť a „*nemožno od nej odvracať zrak*“. (9) Zdôrazňované je pritom vo väčšine prípadov ohrozenie životov utečencov, ktorým je volanie po zásahu zo strany Európskej únie legitimované. Rovnako navrhované zásahy EÚ sú posudzované na základe počtu životov, ktoré zachránia, alebo naopak ohrozia. „*Ak zničíme lode pašerákov ľudí, utečencov vyšlú na šire more v menej bezpečnom plavidle s ešte väčšími stratami na životoch.*“ (11) Pre dokreslenie a zdôraznenie vážnosti utečeneckej krízy sú v textoch využívané aj čísla. „*Vyššie 1700 ľudí už tohto roku umrelo v Stredozemnom mori, z celkovo 35 000, čo sa pokúsili preplávať.*“ (1) Čísla sa používajú kvôli efektu dramatizácie. Na vykreslenie utečeneckej krízy ako závažnej situácie využívajú autori aj priame prívlastky ako „*vážny*“ (1, 29), „*reálny*“ (26), „*zásadný*“ (24, 25) či „*skutočný*“ (26, 29, 31, 16). „*Skutočné udalosti,*

skutočné členské záväzky a skutočné morálne pravidlá nás nútia konať.“ (16) Tu dokonca vidíme využitie epizeuxy, teda opakovania (a tým pádom zdôrazňovania) slova „*skutočné*“.

Pre popis príchodu utečencov do Európy používajú autori denníka SME primárne slovo „*prílev*“ (1, 2, 15, 21, 23, 26, 36), ktoré môžeme označiť ako slovo s negatívnym citovým zafarbením, keďže evokuje nekontrolovaný príchod veľkého množstva ľudí. Ide však o pozitívnejšie slovo ako napríklad vlna či príval; z hľadiska možných metaforických vyjadrení príchodu veľkého množstva ľudí si autori zvolili najmiernejšie možné pomenovanie. Nesnažia sa teda popierať, že do Európy prichádzajú utečenci vo veľkých počtoch, no snažia sa v čitateľoch výberom tohto pomenovania nevytvárať odpor voči utečencom, respektíve zmierniť spájanie príchodu migrantov vo veľkých množstvách s negatívnym pocitom voči nim. V jednom z textov ale môžeme nájsť aj vyššie spomenuté slovo „*príval*“ (3), ktoré už má výraznejšiu negatívnu asociáciu. Príval (od slovesa valiť sa) evokuje nezvládnutie stavu; enormný nápor, ktorý je takmer nemožné vyriešiť. Toto označenie je ale použité iba v prípade, keď autor upriamuje pozornosť na vážnosť utečeneckej krízy, respektíve nutnosť prijímať utečencov. „*Príval migrantov a neochota deliť sa o nich nesie všetky znaky konfliktu záujmov, aký môže Úniu aj roztrhnúť. A to zrejme nechce ani Fico, ani ďalší páni národných piesočkov, ktorí majú problém s distribúciou migrantov.*“ (3) Slovo s negatívnou asociáciou teda vidíme iba tam, kde chcú autori zdôrazniť potrebu okamžitého riešenia situácie (prijímanie utečencov), keďže hrozí rozpad Únie. V tomto prípade je „*prívalom*“ ešte väčšmi zdôraznená akútnosť problému, respektíve sa ním snažia autori legitimizovať volanie po prijímaní utečencov.

Keď sa v komentároch hovorí priamo o prijímaní utečencov Slovenskom, nie Úniou, autori naopak volia slová, ktoré evokujú, že ich bude málo. „*Európa nás vyzýva, aby sme otvorili svoje hranice niekoľkým utečencom.*“ (2) Slovo niekoľkým je tu pritom skresľujúce, pretože evokuje počet na úrovni desiatky. Hoci v čase, kedy ho autor v komentári použil nebol známy počet utečencov, ktorý by malo Slovensko prijať, už vtedy bolo jasné, že to budú určite stovky ľudí. Aj potom, čo už číslo známe bolo, autori pokračovali v zdôrazňovaní, že to nie je veľa a nemalo by to pôsobiť problémy. „*Je ťažké uveriť, že 785 utečencov, ktorých by Slovensko podľa žiadosti EK malo prijať, by pôsobilo veľmi rušivo.*“ (18) Autori sa bagatelizovaním počtu utečencov, ktorých by Slovensko malo prijať, snažia v čitateľoch zmierniť strach z možných následkov takéhoto kroku. Ako sme už vyššie uviedli, komentátori utečencov prijímať chcú (je to podľa nich morálne správne), aj keď kvóty odmietajú (nevadia im utečenci, ale to, že niekto iný – Brusel – Slovensku diktuje ich presný počet). Samotné číslo, teda počet utečencov, ktorých by Slovensko malo prijať, ale autori ako problematické

nepovažujú, práve naopak – naznačujú, že by ich Slovensko mohlo prijať aj viac. V textoch na to využívajú aj metafory. „*Slovensku sa ani vlások neskriví, ak dobrovoľne prijme 200 či hoc aj 2000 bližných. Reč je o 0,04, resp. 0,4 promile populácie, na čo kapacitne bohato stačíme.*“ (3) V tejto citácii pritom opäť vidíme využívanie protikladov na vytvorenie želaného efektu – na jednej strane metafora (ani vlások neskriví) a na druhej číselne zdôraznený malý podiel prípadne prijatých utečencov na celkovej populácii. Autor používa aj slovné spojenie „*kapacitne na to bohato stačíme*“ (3), čím dochádza ku kumulatívne ideologickému uzatváraniu, ktorého cieľom je viacnásobným zdôrazňovaním vytvoriť v čitateľovi dojem, že Slovensko prijímanie utečencov zvládne. Rovnako sa v textoch stretávame s porovnávaním počtu utečencov, ktorých má prijať Slovensko s počtami, ktoré denne prijímajú krajiny ako Grécko či Turecko, ktoré sú vstupnou bránou do Európy. Aj skrze to sa autori snažia bagatelizovať tento počet. „*Turecko ich momentálne zastrešuje 1,6 milióna. V porovnaní s tým ide na Slovensku o ďaleko menšie čísla.*“ (16) Podľa autora nízke číslo sa snaží zdôrazniť aj prívlastkom **ďaleko** menšie čísla.

Ako sme už vyššie popísali, komentátori denníka SME presadzujú humanitárny diskurz utečeneckej krízy a v textoch z celého sledovaného obdobia sa snažia zdôrazňovať, že morálnou povinnosťou Európanov (vrátane Slovákov) je pomôcť utečencom, teda ľuďom v núdzi. Napriek tomu pozorujeme zhruba v polovici sledovaného obdobia zmenu v diskurze – hoci na začiatku obdobia je EÚ priamo odsudzovaná za nedostatočnú pomoc utečencom a uzatváranie Stredozemného mora, čím priamo prispieva k zvyšovaniu počtu utopených utečencov; koncom júna už autori hovoria, že Európa musí prehodnotiť svoju azylovú a imigračnú politiku „*vrátane vojenského uzavretia Stredozemného mora, či rovno líbyjského brehu, aj balkánskej cesty.*“ (18) K takémuto záveru autor dospieva po tom, čo v texte zdôrazňuje, že „*v bezprostrednom okolí Európy sú v pohybe milióny ľudí*“, (18) a tak sa EÚ musí rozhodnúť, koľkých z nich je schopná „*absorbovať*“ (18). Akonáhle sa teda celý problém naďalej zhoršuje a počet ľudí prúdiacich do Európy sa zdá byť privysoký na to, aby ich EÚ všetkých prijala, autori sa vzdávajú výlučne humanitárneho hľadiska a do diskurzu vstupuje aj pragmatické hľadisko. Komentátori ale neprestávajú tvrdiť, že utečencom je potrebné pomáhať – práve naopak. Toto platí pre texty z celého sledovaného obdobia. Zhruba od jeho polovice však na základe volenej rétoriky môžeme zhodnotiť, že začínajú pripúšťať, že EÚ môže prijať iba určité množstvo utečencov. Sami navrhujú zavretie migračných trás (teda ono „*zatvorenie dverí*“, ktoré na začiatku obdobia kritizujú) a to bez toho, aby hovorili, že pred pomyselnými dverami budú zomierať tí, ktorých už nevpustíme dnu. Ako môžeme

vidieť z vyššie uvedenej citácie, autori v tomto prípade volia rétoriku, ktorá problém pasivizuje – absorbovať namiesto prijať, čím sa nepripúšťa možná spolupráca prichádzajúcich a Európanov v súvislosti s prijímaním a začleňovaním – a nominalizáciu (uzavretie). Treba zdôrazniť, že autori na tento obrat (respektíve prítomnosť aj racionálneho diskurzu) v textoch neupozorňujú a nijak ho neospravedlňujú, iba k nemu plynule prechádzajú. V textoch je naďalej zdôrazňované, že Európa musí utečencom pomáhať, no objavujú sa tu už aj výzvy, že treba „*riešiť problém tam, kde vzniká*“ (20), a že prijať migrantov by malo Slovensko až po tom, „*čo dokážeme integrovať našu početnú menšinu*“ (29), čím autor naráža na Rómov. Naďalej je ale v textoch zdôrazňovaný humanitárny diskurz – netvrdíme teda, že by sa tento diskurz kompletne obrátil. Ako sme už ale spomenuli vyššie, tieto citáty naznačujú prenikanie racionality do diskurzu komentátorov denníka SME.

V textoch z celého sledovaného obdobia môžeme vidieť, ako je utečenecká kríza a prezentácia postojov politikov k nej spájaná s ďalšou udalosťou – blížiacimi sa parlamentnými voľbami na Slovensku. Odmietnutie prijať časť utečencov prichádzajúcich do EÚ zo strany politikov odôvodňuje autor komentára nasledovne: „*Môže vám to získať hlasy doma – ako sú si Kaliňák a britský xenofób Nigel Farage zjavne vedomí –, ale je to morálne odporné a politicky neobhájiteľné.*“ (2) Okrem Kaliňáka tu autor spomína aj britského politika Nigela Farragea, ktorého nazýva xenofómom. Tým, že Farragea označuje priamo týmto pojmom, no Kaliňáka nie, dáva autor najavo, že Kaliňáka za xenofóba nepovažuje. O to väčšmi je zdôraznená prezentácia Kaliňákovho diskurzu utečeneckej krízy ako populistického a zastávaného len preto, že môže jeho strane pomôcť „*získať hlasy doma*“. Túto jeho motiváciu pritom autor nazýva „*zjavnou*“, pričom nevysvetľuje, na základe čoho k tomu dospel. Je tu teda vidieť metadiskurz autora – k tomuto poznaniu dospel na základe iných informácií (napríklad ďalších výrokov ministra, sledovaním predvolebnej stratégie strany Smer-SD a podobne). Čím bližšie parlamentné voľby sú, tým viac autori v komentároch zdôrazňujú, že utečeneckú krízu domáci politici využívajú vo svoj prospech, aby tak získali ďalšie hlasy. Na konci sledovaného obdobia sa dokonca o utečencoch hovorí ako o jednej z profilových tém, na základe ktorých sa strany vymedzujú v predvolebnom boji.¹¹ „*Univerzálny Smer sa tak ocitá v nebezpečnej blízkosti voličskej základne SNS, o ktorú obaja*

¹¹ V parlamentných voľbách v marci 2016 nakoniec viaceré strany, ktorým bola protiutečenecká rétorika vyčítaná (Smer-SD, SNS a ĽS-NS) dosiahli dobrý výsledok. Smer-SD získal 28,28% (jeho prvenstvo ale nebolo žiadnym prekvapením, keďže strana vládla aj predchádzajúce volebné obdobie), SNS získala 8,64% (napriek tomu, že bola neparlamentnou politickou stranou) a ĽS-NS 8,04%, ktorá rovnako v predchádzajúcom volebnom období nebola parlamentnou stranou.

budúci možní partneri nemilosrdne súperia. Potvrdzujú to aj postoje lídrov Smeru, ktoré boli v prípade referenda o rodine výrazne nijaké a v prípade utečencov zas výrazne zápečnícke.“

(37) Najviac sa v súvislosti s utečencami, respektíve nebezpečnosti odporu voči nim v predvolebnom boji, hovorí v komentároch o Smere-SD a SNS. Autori tu, ako to vidíme aj v citácii, vykresľujú tieto strany ako protivníkov, pričom ich súboj nazývajú „*nemilosrdným súperením*“. Týmto pomenovaním autor naznačuje aj nemilosrdnosť pri využívaní negatívnej rétoriky voči utečencom v ich vlastný politický prospech.

Ďalšou udalosťou, ktorá je v jednom z textov v nadväznosti na utečeneckú krízu popisovaná, je globálna zmena klímy. Aktualizačným momentom je pritom summit v nemeckom meste Bonn, ktorý je zameraný práve na túto problematiku. Hoci je hlavnou témou komentára zmena klímy, autor ju spája s utečeneckou krízou, aby tak tento problém zaktuálnil a spojil ho so Slovenskom. „*Celá situácia nie je iba nejakým abstraktným problémom politikov hádajúcich sa na summitoch o dvoch stupňoch Celzia do konca storočia, ale krízovou situáciou, ktorú musíme všetci riešiť – aj my u nás doma na Slovensku. Už len preto, že táto otázka je súčasťou (u nás iracionálnej) debaty o kvótach na imigrantov.*“ (9) Spojením tejto problematiky s utečeneckou krízou, respektíve utečeneckými kvótami, sa autor snaží zvýšiť jej dôležitosť, respektíve vnímanie jej dôležitosti u ľudí. Súvis medzi klimatickými zmenami a utečeneckou krízou vysvetľuje tým, že tieto zmeny povedú k nižším poľnohospodárskym výnosom, tým pádom bude viac ľudí trpieť hladom a nedostatkom pitnej vody, čo povedie k zvýšeniu počtu klimatických utečencov, ktorí si to zrejme namieria do Európy, rovnako ako súčasní utečenci zo Sýrie. Podľa autora to pritom Európa bude musieť riešiť sama, pretože to spôsobila. „*A keďže Európa svet veselo znečisťovala (nielen) počas priemyselnej revolúcie, dnes ani nemá morálne právo ukazovať na Indiu či Čínu a tváriť sa, že my nič.*“ (9) Európu tým autor priamo obviňuje zo znečisťovania ovzdušia a spôsobovania ďalšieho prílevu utečencov. Obraz Európy ako vinníka vykresľuje autor využitím slovných spojení *veselo znečisťovala; nielen počas priemyselnej revolúcie* či *nemá morálne právo*.

5.1.2. Mediálny obraz aktérov

V textoch z úvodu sledovaného obdobia, v ktorých je ústredným motívom kritika Európy, majú priestor hovoriť iba tí európski politici, ktorí prijímať utečencov nechcú, respektíve k nim majú určité výhrady. Citovaní sú tu napríklad Donald Tusk, David Cameron či holandský premiér Mark Rutte. „*Britský premiér David Cameron pomíkol, že vyšle na pomoc bojovú loď a vrtuľníky – ale len ak ľudia, ktorých jeho misia zachráni, nedostanú azyl vo*

Velkej Británii. A holandský premiér Mark Rutte sa nazdáva, že celá tá nemilosrdná fraška už stojí Európu priveľa peňazí. „Keď som to kontroloval naposledy, Líbya bola v Afrike, nie v Európe,“ hundral na štvrtkovom krízovom summite EÚ. “ (1) Vyberané sú tu autormi tie citácie, z ktorých vyplýva, že sa európski politici štítia prijímať utečencov. Medzi citácie je vložené silne hodnotiace slovné spojenie „nemilosrdná fraška“ odkazujúce na riešenia EÚ. Stavba vety naznačuje, že by sa malo jednať o parafrázu Rutteho, hoci to nie je úplne jasné a tento výrok sa nám nepodarilo dohľadať. V každom prípade ale jeho výberom autor sleduje vytváranie obrazu krutej, nemilosrdnej Európskej únie, ktorá nepovažuje utečeneckú krízu za jej problém (a tým pádom hodný jej peňazí). Záverečný citát autor privlastňuje Ruttemu slovesom „hundral“, ktorým sa snaží jeho argument zosmiešniť a oslabiť iba na hundranie.

Európski politici, ktorí mali už aj vtedy opačný názor (teda utečencov prijímať chceli), ako napríklad nemecká kancelárka Angela Merkelová, v úvodných textoch sledovaného obdobia citovaní či spomínaní nie sú. Autori tým posilňujú budovanie obrazu EÚ ako ideového nepriateľa. Tým európskym politikom, ktorí v textoch hovoriť smú, autori vyberajú v úvodných textoch iba citáty, ktoré sú proti prijímaniu utečencov. Ide však iba o krátke výňatky, v ktorých už autori komentárov vo väčšine prípadov nepribližujú dôvody, ktoré politikov k týmto záverom vedú, rovnako ako prípadnú kompletnú stratégiu, ktorej sú jednotlivé opatrenia súčasťou. Politici vo uvedených vyjadreniach takisto nikdy nehovoria čísla – napríklad koľko ľudí sa posilnením námorných hliadok podarilo zachrániť (keďže toto by bolo v rozpore s prezentáciou ich postoja ako nesprávneho), rovnako ako koľko by stálo, ak by EÚ všetkých utečencov prijala, čo by zasa mohlo u čitateľa vzbudiť k tomuto riešeniu odpor.

Ako sme už naznačili aj v podkapitole *Reprezentácia udalostí*, Európa je v komentároch v súvislosti so snahou zaviesť povinné utečenecké kvóty vykresľovaná ako autoritatívny diktujúci aparát, a to či už nepriamo pomenovaním kvót ako „*návod* Európskej komisie“ (7), alebo priamo, ako to môžeme vidieť tu: „*Dôvod, prečo (aspoň) 18 členských vlád odmieta kvóty vcelku radikálne, je predovšetkým princíp nariaďovania, diktátu, ktorý (kvóty – pozn.autorky) implicitne obsahujú ešte i vtedy, ak si verdikt o úspešných žiadostiach o azyl krajina urobí sama. Rozhodovanie, koľko cudzincov a ktorých si krajina pustí na svoje územie, je citlivou kompetenciou národných štátov, delenie ktorej s Bruselom sa pociťuje ako ďalšie okliešťovanie (už i tak poriadne rozkrájanej) suverenity.*“ (18) V úvode citácie môžeme vidieť autorov odmietavý postoj voči kvótam, o ktorom sme už vyššie v analýze hovorili. Zdôrazňuje ho prívlastkom radikálne, ako aj zdôraznením počtu krajín, ktoré proti nim vystupujú. Prostredníctvom kvót tu autor vykresľuje Európu ako diktátora, čo zdôrazňuje

aj využitím stupňujúceho súvetia. Konanie EÚ (teda snaha zaviesť kvóty) nazýva okliešťovaním suverenity, pričom sloveso okliešťovanie tu zdôrazňuje negatívny tón. Zvoliť mohol autor neutrálnejšie slovo ako obmedzovanie či redukovanie, ale zvolil obrazné pomenovanie, ktoré v čitateľovi vyvoláva neprijemný pocit stiesnenia. Rovnako tu autor jasne hovorí, že EÚ suverenitu členských krajín už aj tak obmedzuje – „*okliešťovanie už i tak poriadne rozkrájanéj suverenity*“ (18). Opäť tu autor využíva obrazné pomenovanie krájať (nie deliť), ktoré evokuje ničenie.

Nielen v úvodných textoch, ale v celom súbore chýbajú rovnako hlasy samotných utečencov. O ich názoroch či postojoch k situácii sa tu hovorí len veľmi málo a aj to iba na základe dohadov, teda ako autori komentárov predpokladajú, že sa na to dívajú. Spôsobené je to však zrejme komplikovanosťou celej situácie – na začiatku sledovaného obdobia bolo pre novinárov takmer nemožné sa k utečencom dostať a porozprávať sa s nimi, neskôr to bolo rovnako pomerne komplikované. Okrem toho, že boli izolovaní v táborech tu zohrávala úlohu aj jazyková bariéra a celkový nedostatok reprezentácie pohľadu utečencov na situáciu vo svetových médiách (nielen v komentároch denníka SME).

Keď sa o utečencoch v komentároch hovorí, zobrazovaní sú primárne ako obeť, ako chudáci (nie však v negatívnom slova zmysle). Často sú označovaní za „*bezbranných*“ (1, 28) či „*zraniteľných*“ (17, 26). Typické je pritom ich zobrazovanie ako pasívnych obetí; akékoľvek činnosti sú väčšinou pripisované iným osobám okolo nich. „*No vážnejší problém tu zostane: líbyjské väzenia, kde migrantov držia celé mesiace, zle s nimi zaobchádzajú, aby ich rodiny prinútili poslať viac peňazí na cestu do Európy.*“ (1) Teda oni sú tí, ktorí sú niekde držaní a využívaní. Vážnosť situácie, v ktorej sa utečenci nachádzajú autori komentárov zdôrazňujú opisom ich podmienok. „*Prílev ľudí v **preplnených deravých lodiach** sa stal tragédiou pre Európu.*“ (2) Okrem dôrazu na popis lodí ako preplnených a deravých tu môžeme rovnako pozorovať nominalizáciu. To prílev ľudí sa stal tragédiou pre Európu, nie priamo utečenci. Opätovne tu teda utečenci nie sú spájaní s negatívnymi stavmi ako je napríklad tragédia. Na druhej strane ale treba zdôrazniť, že nie sú dehumanizovaní, hoci je použité slovné spojenie „*prílev ľudí*“. Rovnakí postup volia autori textov v prípadoch, kedy popisujú priame hrozby a obavy z utečeneckej krízy. „*Európa čelí **hromadným vylodeniam** a čoraz častejšie **potopeniam** Líbyjčanov, Sýrčanov, Iračanov. ; Európa má legitímne obavy z migrácie a rastúcej heterogenosti svojich populácií.*“ (4) Na jednej strane je tu priznaná legitimita obáv, na druhej strane tu ale tieto obavy nie sú spájané priamo s utečencami, ale s migráciou, teda neutrálnym slovom bez priameho pomenovania aktéra. Naopak v súvislosti

s popisom ťažkého osudu utečencov je používaný činný rod a aktéri (teda utečenci) sú pomenovávaní priamo. „*Vyššie 1700 ľudí už tohto roku umrelo...*“; „*Väčšina ľudí sa utopila...*“ (1) a podobne.

Komentátori v textoch zdôrazňujú, že utečenci vo veľkých množstvách prichádzajú do Európy preto, že sú „*na úteku pred vojnou a chudobou*“ (2). Napriek tomu, že mnoho politikov, ako aj ďalších osobností či obyčajných ľudí upozorňuje na to, že časť migrantov sú ekonomickí migranti (a tento argument je v spoločnosti silný a obľúbený), v analyzovaných textoch sa s tým príliš nestretávame. Komentátori sa nesnažia systematicky protiargumentami vyvracať, že by mohlo ísť o vypočítavých ľudí, ktorí sa snažia zneužiť sociálny systém Európy. Ak sa s týmto argumentom aj v textoch stretávame, je to skôr len mimochodom spomenuté a autori sa ho snažia zosmiešniť využitím irónie alebo ho spájajú s xenofóbiou. „*Iba odpor k odlišnosti sa dá vyčítať napr. z rečí, ktoré miešajú ekonomických migrantov s politicky prenasledovanými, resp. ľuďmi, ktorým ide o holý život.*“ (7) Nepriamo sa ale komentátori k strachu ľudí o možnú stratu práce vyjadrujú - respektíve zdôrazňujú, že by utečenci pravdepodobne zastávali iba menej lukratívne práce. „*Je pravdepodobné, že migranti, podobne ako Slováci v zahraničí, skončia pri práci, ktorá nepotrebuje špeciálne znalosti.*“ (5) Autor tu nelukratívnosť práce zdôrazňuje aj využitím slovného spojenia „*skončiť pri práci*“ a snaží sa čitateľa ubezpečiť, že sa o svoju prácu nemusí báť. Súčasne hovorí, že podobne sú na tom aj Slováci, ktorí odídu žiť a pracovať do zahraničia, čím sa snaží v čitateľovi vytvoriť spolupatričnosť a nedegradovať utečencov na nevzdelaných ľudí, ktorí nič nevedia (keďže ani Slováci nie sú nevzdelaní ľudia, čo nič nevedia, no v zahraničí aj tak často skončia, aspoň na čas, pri menej lukratívnych prácach).

Nie všetky pomenovania utečencov v komentároch sú ale pozitívne, niektoré majú negatívnu asociáciu. Autori tu používajú označenie „*hladni novopríchodzí*“ (2) (v kontexte možnej finančnej hrozby); „*bremeno*“ (16, 35) (v kontexte prerozdeľovania utečencov medzi štáty EÚ) či „*masa*“ (18) (slovo evokujúce obrovské množstvo nekontrolovaných ľudí). V žiadnom z týchto prípadov ale pomenovanie nie je zvolené tak, aby v čitateľovi vytvorilo negatívne pocity voči utečencom, práve naopak. Negatívne pomenovania sú použité tak, aby vrhli zlé svetlo na iných aktérov a ich postoje – či už na odmietnutie kvót zo strany Slovenska, či neefektívne nástroje riešenia migračnej krízy zo strany EÚ. „*Samozrejme, či dobrovoľné, či vynútené prerozdeľovanie najakútnejších kandidátov na azyl utečeneckú krízu nerieši. V bezprostrednom okolí Európy sú v pohybe milióny ľudí, ktorých väčšina uteká pred vojnami či z rozpadnutých štátov a chce na sever. Európa sa musí uznieť, akú porciu z tej masy je pripravená absorbovať, a z toho odvodiť azylovú a imigračnú politiku.*“ (18)

Vo všeobecnosti môžeme zhodnotiť, že utečenci sú v komentároch popisovaní paradoxne pomerne málo a skôr nepriamo. Ich reprezentácia, ako aj reprezentácia celej utečeneckej krízy, je skôr autormi používaná ako zrkadlo Slovákov a Európanov. Rovnako treba zdôrazniť, že sa v textoch iba veľmi málo stretávame s poukazovaním na rozdielnú kultúru či náboženstvo väčšiny utečencov prúdiacich do Európy. Keď sa aj o týchto rozdieloch hovorí, autori zdôrazňujú ich prínos - hovorí sa o „*obohacujúcej rôznosti kultúr*“ (5) – alebo sa strach z rôznosti uzavrie iba ako nezmyselný predsudok: „*Obava, že černochoch či Arab v noci napadne slušného Európana, je v myšliach mnohých veľmi hlboko zakorenená. Ide o strach z niečoho cudzieho a predsudky.*“ (36)

Kým v textoch z úvodu sledovaného obdobia sú reakcie EÚ na utečeneckú krízu zo strany denníka SME jasne kritizované, akonáhle Slovensko (respektíve slovenskí politici) vyjadrí nevôľu prijímať na svoje územie utečencov, reprezentácia diskurzu EÚ sa mení. Citovaní sú už aj európski politici, ktorí naopak razia politiku prijímania utečencov a krajiny ako Nemecko či Švédsko sú za svoj pozitívny prístup k prijímaniu utečencov vykresľované ako vzor. „*Slovensko prijalo celkovo 650 žiadateľov o azyl od vzniku samostatnosti v roku 1993. Na porovnanie: Švédsko prijalo len za rok 2014 100 000 utečencov.*“ (23) Od tohto momentu amorálna a bezohľadná už nie je Únia, ale Slovensko. Predstaviteľom vlády (premiérovi Robertovi Ficovi, ministrom vnútra Robertovi Kaliňákovi) sú pripisované vlastnosti ako „*cynický*“ (2, 15, 26) či „*bezohľadný*“ (17). Robert Kaliňák má v komentároch niekoľko priamych citácií, vo všetkých sa vyjadruje negatívne voči prijímaniu utečencov aj pomoci krajinám, ktoré sú prílevom utečencov najviac zasiahnuté. „*Niekedy je tlak na východnú hranicu a niekedy na južnú, pokrčil Kaliňák plecami vo vyjadrení pre Pravdu pred pár dňami.*“ (2) Citáciu autor dopĺňa popisom Kaliňákovho gesta – pokrčenie plecami. V tomto prípade čítame gesto ako akt ľahostajnosti, ktorého pripojením k citácii ministra zdôraznil jeho ľahostajný postoj voči ďalším členským krajinám EÚ. Nejde pritom zrejme iba o prepis skutočného gesta ministra, keďže Pravda je printový denník, ktorý videá nenakrúca a žiadne video, ktoré by toto gesto zachytávalo sa nám nepodarilo dohľadať. Že to autor sám doplnil sa môžeme iba domnievať. V každom prípade ním predučil spôsob, akým má čitateľ čítať Kaliňákovu vyjadrenie.

Ako sme už vyššie spomenuli, autori komentárov sú ostro proti utečeneckým kvótam a považujú ich za principiálne zlé. Napriek tomu odmietanie kvót zo strany predstaviteľov slovenskej vlády kritizujú, čo je vidieť zo zvolenej rétoriky. „*Na strane druhej, nemenej*

zrejme je, že kategorické ‚nie‘, aké zaujali Fico, Sobotka i ďalší, prezrádzajú až hanebný deficit solidarity a empatie.“ (3) Použitím slova hanebný pritom autor vyjadruje svoj negatívny postoj voči odmietnutiu kvót zo strany predstaviteľov vlád. Tento svoj postoj sa pritom snaží legitimizovať pred čitateľom tým, že ho nazýva zrejším, hoci neuvádza dôkazy či dôvody, prečo by mal byť zrejším (a prečo by jeho odmietnutie kvót už hanebné byť nemalo). Argumenty slovenských politikov (hlavne Roberta Fica a Richarda Sulíka) sú podľa autorov komentárov nerozumné a iba sme sa z nich „poučili, že medzi početné cnosti slovenskej politiky pribudli noví xenofóbi.“ (7) Politikov tu teda priamo označuje ako xenofóbov, pričom slovo „cnosti“ používa v jeho opačnom význame, aj keď to nenaznačuje úvodzovkami. Hoci tu spomína aj Richarda Sulíka (z opozičnej strany SaS), texty sa vo všeobecnosti venujú primárne kritike vládnej strany, nie opozičných. Spôsobené je to ale zrejme aj tým, že je to primárne vládna strana Smer-SD, ktorá mala v tej dobe zo svojej pozície moc rozhodovať – na jej postojoch a názoroch teda záležalo najviac.

Komentátori sa v textoch snažia postupne vyvracať všetky argumenty politikov, prečo utečencov neprijímať. O týchto argumentoch či alternatívnych návrhoch na riešenie sa pritom vyjadrujú posmešne využitím irónie. Napríklad Ficov názor, že „treba riešiť príčiny, a nie dôsledky“ (7), autori zosmiešňujú, a to aj napriek tomu, že sami v úvodných textoch po tomto prístupe volajú. Ak to ale tvrdí premiér, je to zosmiešnené. „Každý, kto je trochu v obraze, musí vedieť, že ‚nápad‘ nastoliť poriadok tam, odkiaľ nešťastníci migrujú, je plané snenie. (Takmer na úrovni, že Grécko splatí dlhy).“ (7) Jeho názor tu označuje ako „nápad“, pričom úvodzovkami naznačuje opovrhovanie týmto postojom, ktorý podľa neho nie je hodný ani označenia nápad (bez úvodzoviek). Nereálnosť tohto návrhu tu okrem priameho označenia (plané snenie) zdôrazňuje aj prirovnaním ku Grécku. V tomto prípade ide o presupozíciu autora. Autor nabáda čitateľa prijať jeho protiargument využitím konštatovania, že to musí vedieť „každý, kto je trochu v obraze“. Namiesto skutočných argumentov prečo je to nereálne sa autor snaží svoj argument nepriamo spojiť so všeobecným prehľadom tak, aby bol na čitateľa vytvorený nepriamy tlak – ak si to nemyslí, nie je v obraze. Celé to autor posilňuje aj využitím modálneho slovesa musieť.

Slovenskí politici majú v komentároch priestor hovoriť takmer výlučne ostré protiutečenecké vyjadrenia. Argumentom, prečo tento postoj majú, sa komentátori nevenujú. Rovnako v textoch takmer nikdy nie je politikom priznaná pravda, a ak aj je, opäť je daný politik nejakým spôsobom zosmiešnený. Komentátori takto vytvárajú obraz neschopnej vlády. „Kaliňák má štipku pravdy, keď utrúsi čosi o pokrytctve. Mal by sa však najprv pozrieť do vlastného vnútra (nemyslíme rezort).“ (7) Okrem toho, že je tu zdôraznené, že má pravdu iba

sčasti (štipku), môžeme autorov postoj k nemu cítiť aj z výberu slovesa „*utrúsi*“ či z akejsi morálnej kázne na Kaliňákovu adresu. Kaliňáka, a skrze neho vládnych predstaviteľov vo všeobecnosti, zobrazujú autori ako pokryteckých a vypočítavých ľudí, ktorí svojimi postojmi k utečencom sledujú „*bičovanie nízkych pudov*“ (7) u svojich potenciálnych voličov.

Zatiaľ čo k názorom a postojom politikov sa komentátori v textoch vyjadrujú pomerne často, prezident Andrej Kiska v nich spomínaný nie je, až na pár výnimiek. Jeden z komentárov v nami sledovanom období sa venuje jeho postojom vyjadreným v oficiálnej Správe o stave republiky. Text ale nie je venovaný tomu, čo si o utečeneckej kríze myslí prezident, ale tomu, ako podľa slov autora Smer-SD prezidentove slová prekrútil vo svoj prospech. „*Vrcholom cynickej manipulácie bolo Ficovo ocenenie postoja prezidenta v otázke utečeneckých kvót, keď vynechal podstatnú časť jeho posolstva v tejto kauze. Pokus marketingového odboru Úradu vlády interpretovať Správu o stave republiky ako ‚Smer-pozitívnu‘ je vcelku zaujímavý, avšak nemal by prekryť skutočnosť, že potenciál kritiky vlády tak, aby sa vyhol priamemu kontaktu (konfliktu), Kiska takmer vyčerpал.*“ (15) Pri predstaviteľoch vládnej strany Smer-SD pokračuje autor v negatívnej rétorike, akú môžeme vidieť naprieč všetkými skúmanými textami. Fica nepriamo označuje za cynického manipulátora, ktorý prekrútil posolstvo prezidentovej reči. Naopak Kisku vykreslil ako diplomatického kritika vlády, ktorý dokonca „*potenciál kritiky vlády ... takmer vyčerpал.*“ Z vyššie uvedenej citácie môžeme konštatovať, že prezidenta stavia autor do priameho protikladu k vláde a istým spôsobom sa ho snaží brániť, keď píše, že Ficova interpretácia jeho slov je „*vrcholom cynickej manipulácie*“. Nepriamo tu autor naznačuje rozpor medzi ľavicovou vládou a pravicovým prezidentom, keď hovorí o *kontakte (konflikte)* – teda konflikt medzi nimi dáva iba do zátvorky. Prezidenta spomínajú komentátori ešte v jednom prípade, no iba mimochodom vo vedľajšej vete: „*Internet rozširuje obzory, ale jeho plastická demokracia zrovnoprávnila aj hlupákov a zloduchov, takže sa na webovej stránke slovenského prezidenta dočítam, že mu slušný, tradične a rodinne založený diskutér chce podpáliť palác a vykynožiť rodinu.*“ (19) Autor tu pritom prezidenta zobrazuje ako obeť „*hlupákov a zloduchov*“; vyjadruje s ním teda súcit.

V snahe o kritiku vlády autori nestavajú do protikladu k Ficovi iba Kisku, ale aj niektorých iných príslušníkov strany Smer-SD. „*Slovenská diplomacia sa bráni systému povinných kvót, navrhovanému Bruselom, ale nie detinsky alebo zaťato. Komisár EÚ Maroš Šefčovič minulý týždeň povedal, že keby štáty EÚ, kam utečenci prichádzajú ... ich lepšie registrovali ..., potom aj s oveľa väčšou dôverou (budeme) vnímať tie návrhy ohľadom toho, že v prípade Slovenska by sme mali pomôcť 700, 800 ľuďom.*“ (16) S časťou vlády,

konkrétne ministerstvom zahraničných vecí a europoslancom Marošom Šefčovičom, autor súhlasí, čo môžeme čítať z toho, že ich argumenty prijíma a zdôrazňuje, že nie sú detinské či zaťaté. Naopak následne ale dodáva, že Fico sa „*nezmieňuje o blízkej dohode s Bruselom ,mimo reality‘, podľa ktorej Slovensko vykoná svoj diel.*“ Teda celú situáciu, kedy Slovensko zrejme pristúpi na kvóty, teda prijme 700 až 800 utečencov (hoci sa to oficiálne nenazve kvótami), ak budú utečenci lepšie registrovaní a selektovaní, autor za problém nepovažuje. Naopak, s týmto postojom sa stotožňuje. Pripisuje ho ale priamo rezortu diplomacie a Šefčovičovi, nie celej vláde, na ktorej čele je Fico. Pri Ficovi tú istú zmenu postoja prezentuje ako klamstvo (hoci svoju vlastnú zmenu postoja tak autori neoznačujú), keď píše, že „*Slováci očakávajú od svojho vodcu, že bude úprimný ohľadom rozhodnutí, pred ktorými stojíme, a povinností s nimi spojených.*“ (16) Autor dokonca vykresľuje Fica ako pokrytca – opätovne ho cituje, ako označuje Brusel a jeho nápady za „mimo reality“ a súčasne na ne sčasti pristupuje. Takýto negatívny obraz sa ale z textu čitateľovi spája iba s premiérom, respektíve hlavne s ním. Kým odmietnutie kvót Slovenskom (respektíve slovenskou diplomaciou) za detinské nepovažuje, Fica za detinského naopak nepriamo označuje. „*Šéfka MMF Christine Lagardová bedákala, že dohoda ohľadom Grécka je možná len vtedy, ak ,sú v miestnosti dospelí‘. Zdá sa, že to isté platí aj o utečencoch.*“ (16)

V textoch naprieč celého skúmaného obdobia môžeme vidieť či už nepriamu alebo priamu kritiku premiéra. Autori tu dokonca hovoria, že by si Fico „*za celú migračnú komunikáciu zaslúžil len zhanobiť a strhať*“ (24). Priamo ho označujú ako jedného z dôvodov predsudkov Slovákov. „*K budovaniu tohto iracionálneho presvedčenia prispel aj premiér Fico v televíznej diskusii O päť minút dvanásť, pretože na priamu otázku smerujúcu k teroristickým útokom začal hovoriť opäť len o – utečencoch!*“ (26) Na vykreslenie tejto informácie ako vážnej využil autor aj výkričník. V textoch na konci sledovaného obdobia (teda bližšie do volieb – zhruba pol roka) je Fico v komentároch kritizovaný ešte častejšie a zdôrazňuje sa jeho negatívny vplyv nielen na vývoj vo vnútri krajiny, ale aj na vzťahy krajiny a Európy. „*Včerajší recitál predsedu Fica k európskemu kvótovému sporu len opäť podčiarkol jeho mentálnu opozíciu proti euroatlantickému konsenzu, provinčno-nacionálny egoizmus a marxistickú výchovu, čo (de)formuje jeho postoje (nielen) v otázkach presahujúcich slovenskú hrudu.*“ (31) Autor premiéra zosmiešňuje nazývaním jeho tlačovej konferencie recitálom, zdôrazňuje jeho „mentálnu opozíciu“ voči NATO a nepriamo ho označuje za egoistu a nacionalistu so socialistickou výchovou. Rovnako sa s blížiacim termínom parlamentných volieb čoraz viac hovorí o Ficovi, respektíve jeho strane Smer-SD, v súvislosti so zneužívaním utečencov (a odporu voči nim) vo svoj politický prospech. „*Na*

heslo typu, cudzie (osoby) nechceme, svoje (hodnoty) si nedáme, reaguje aj veľká časť voličov Smeru, ktorý sa od začiatku profiluje nie ako moderná (tolerantná a liberálna) sociálna demokracia, ale ako populistický subjekt so širokým záberom sľubov a reči nadbiehajúci konzervatívnym náladám slovenského vidieka.“ (37) Smer-SD teda vykresľuje nepriamo ako stranu spiatočnicu a vypočítavú. Hovorí sa tu tiež o SNS, ktorá podľa autorov rovnako zneužíva utečeneckú krízu na získanie voličov. Naopak o ostatných stranách sa v súvislosti s tým nedočítame, nezdôrazňuje sa ani to, že oni to nerobia. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že opozičné strany a ich lídri (rovnako ako ostatné strany, ktoré ohlásili svoju kandidatúru) sa v komentároch spomínajú iba veľmi málo, a ak sa aj spomínajú, tak iba ako príklad, podpora tvrdenia, ktoré je v texte autorom vyslovené. *„Ako totiž pripomenul predseda Mosta Béla Bugár, ‚hovoríť v jednej vete o migrantoch a teroristoch je neprípustné, pretože to posilňuje extrémistov‘“.* (26) Hoci v tomto prípade je Bugár použitý ako príklad pozitívneho politika, teda politika upozorňujúceho na nebezpečenstvo extrémizmu, nemožno vo všeobecnosti tvrdiť, že by sa o ostatných slovenských politikoch okrem Smeráckych hovorilo v pozitívnom duchu. Ako sme spomenuli už vyššie v analýze, napríklad Richard Sulík je v jednom z textov označený ako jeden z xenofóbnych politikov.

5.1.3. Mediálny obraz vzťahov medzi aktérmi

Slovensko a EÚ

Slovensko je vo vzťahu k Európskej únii v textoch vykresľované ako podradené, respektíve závislé na EÚ. Odmietanie pomôcť a prijať časť utečencov prichádzajúcich do Európy autori hodnotia ako *„hryzenie ruky, ktorá ma kŕmi.“* (2) Touto metaforou komentátori upozorňujú hlavne na finančnú závislosť Slovenska, ako to môžeme vidieť vo viacerých textoch aj priamo. *„Byť členom EÚ je tiež výhodou. Plynie z toho eurofondy.“* (2)

Slovensko je vo vzťahu k EÚ v niektorých textoch vykresľované ako vypočítavé – nechce pomôcť, hoci peniaze od EÚ chce. Slováci sú dokonca označení za *„vyčúrancov“*. (24) *„Slovensku, ktorému keď sa povie štrukturálne či kohézne fondy, slinky tečú z úst potokmi a naťahuje všetky dlane.“* (3) Za pomoci metafory je krajina vykresľovaná ako nenásytná, čo je zdôrazňované aj prívlastkami – slinky nielen tečú, ale tečú *potokmi* a Slovensko nielen naťahuje dlane, ale naťahuje *všetky* dlane. Rovnako pri posudzovaní adekvátnosti ceny, ktorú by Slovensko muselo za pomoc utečencom zaplatiť, autori zdôrazňujú výhody, ktoré krajina z prítomnosti v EÚ má. *„Cena za vpustenie niekoľkých tisícok prisťahovalcov je ničím v porovnaní so škodami, aké by napáchalo cynické odmietnutie podeliť sa o toto bremeno.“* (2) Využitím podmieňovacieho spôsobu tu autor v čitateľovi vytvára strach, že pokračovanie

v postojoch a rétorike nastavenej slovenskými politikmi by mohlo znamenať odklon zvyšku Únie od Slovenska. Súčasne je tu presupozícia v tom zmysle, že čitateľ je proeurópsky a členstvo Slovenska považuje za prínosné, a preto nechce, aby sa na tom niečo menilo. Využitím slovného spojenia „*podeliť sa o bremeno*“ sa naopak autor snaží vytvoriť dojem vzťahu Slovenska a EÚ ako priateľského a nápomocného. Celú túto situáciu, teda utečeneckú krízu, vykresľujú autori vo vzťahu Slovenska a EÚ ako príležitosť Slovenska posilniť svoju pozíciu v rámci Únie. „*Nie europoslanci Smeru, ktorým vyčíta hlasovanie, ale Fico je „mimo reality“, keďže za minimálne náklady by posilnil pozíciu a kredit Slovenska v Európe.*“ (3) Napriek tomu, že Slovensko je členom EÚ už viac ako desať rokov, komentátori takýmito vyjadreniami stále volajú po zviditeľňovaní sa Slovenska, respektíve jeho včleňovaní do EÚ, čím rovnako jasne vykresľujú vzťah Slovenska a EÚ ako nerovnocenný v neprospech tuzemka. Rovnako v ďalších textoch môžeme z použitej rétoriky vyčítať nerovnomernosť vzťahu. „*Obavy z tohto prílevu sú neopodstatnené a prijímanie väčšieho počtu utečencov sotva urobí z Bratislavy Damask. No mohla by trochu viac pripomínať Viedeň.*“ (23) Viedeň je tu pritom použitá ako symbol Západu – teda akési dvere do západnej Európy. Vyjadrená je tu túžba Slovenska zmeniť sa z postkomunistickej krajiny na západnú krajinu.

Postoj Slovenska ku kvótam vo vzťahu k EÚ je v textoch nepriamo popisovaný ako detinský, keď výzvu Európy na pomoc popisuje autor ako výzvu konať „*ako plnoprávny a dospelý člen.*“ (2) Vzťah Slovenska a Európy je tým prirovnaný k vzťahu rodiča a nedospelého dieťaťa. Autori v komentároch používajú tiež priame prirovnania Slovenska a EÚ, respektíve ostatných krajín Únie. „*Akoby sa ospanlivé Michalovce striedali s Maltou v role destinácie zúfalých migrantov.*“ (2) Takto autor reagoval na Kaliňákov argument prečo nepomôcť EÚ, v ktorom sa minister odvolával na to, že „*niekedy je tlak na východnú hranicu a niekedy na južnú.*“ (2) Využitím irónie autor tento argument zosmiešňuje.

Ako sme spomenuli vyššie v podkapitole o mediálnom obraze udalostí, v niektorých prípadoch je EÚ vo vzťahoch k Slovensku vykreslená ako diktujúci aparát. To sa ale týka iba tých prípadov, kedy sa hovorí o kvótach, ide teda o hlavný argument, ktorý autori komentárov používajú proti kvótam – nechceme ich, pretože sú nám diktované Bruselom. Keď sa ale hovorí o prijímaní utečencov, respektíve o neochote Slovenska podať pomocnú ruku, diskurz vzťahu sa mení – Slovensko je tu (ako sme uviedli vyššie) nesolidárne, vypočítavé a detinské.

Európa a utečenci

Európa je v komentároch označovaná ako jeden z dôvodov utečeneckej krízy – teda ako subjekt, ktorý sa pričínil o dnešný stav. „*Tretí svet*“ (teda krajiny, z ktorých utečenci

odchádzajú) je podľa autorov „zbedačený okrem iného aj európskym kolonializmom“ (17), a aj to viedlo k súčasnej situácii. Autor navyše tieto štáty opisuje ako zbedačené – používa teda slovo so silným negatívnym nábojom, aby zdôraznil ich biedu a bezvýhodiskovú situáciu. Komentátori rovnako upozorňujú, že Európa túto situáciu v minulosti neriešila, hoci mala. *„Zdá sa, že prognózy sú na to, aby sa ignorovali. Tí, ktorí mohli niečo podniknúť, prstom nepohli. Nikdy nepremýšľali a ani dnes nepremýšľajú o dôsledkoch. Zvíťazila bezohľadnosť, ktorú práve tá ‚humanizmom‘ vypchaná Európa zvyčajne vyhadzovala na oči Ázii, Afrike a Amerike.“* (17) Európu tu autor vo vzťahu k utečencom vykresľuje ako ľahostajnú, pričom na to používa metaforu „ani prstom nepohnúť“. Tá jasne naznačuje, že autor Európe a jej predstaviteľom, nepriznáva absolútne žiadnu aktivitu. Nespomínajú sa tu pritom žiadne humanitárne projekty či finančná pomoc. Autor ale nečinnosť nepripisuje žiadnym konkrétnym činiteľom, hovorí iba o „tých, ktorí mohli niečo podniknúť“ (17), no z textu nevyplýva, kto konkrétne by to mal byť. Naopak, ide skôr o všeobecnú kritiku – nezameriava sa na jej konkrétne štáty, ale chce vyvolať zodpovednosť za takýto (podľa neho zlý postoj) u všetkých. Európa vystupuje vo vzťahu k utečencom ako pokrytecký subjekt, ktorý vyvolal utečeneckú krízu. Naopak keď sa hovorí v textoch o postoji Slovenska, Európa už nie je popisovaná ako tá najhoršia. Jej úlohu preberá Slovensko – pričom kontinent je síce ľahostajný, no Slovensko je omnoho sebeckejšie a pokryteckejšie. V týchto prípadoch vystupuje Európa ako štedrý darca vo vzťahu k Slovensku, a preto Slovensko musí byť solidárne a pomôcť s utečeneckou krízou.

Súčasne v textoch môžeme vidieť zdôrazňovanie potreby utečencov zo strany Európy. *„Odmietaj ľudí, ktorí sa sem nielen ‚zmestia‘, ale Európa ich bude onedlho potrebovať (metafora privalovej vlny sa zmení na demografickú injekciu) len preto, že niektorí sú možno zlí, neznie ako dobrý plán.“* (5) Autorka tu na opísanie vzťahu používa (hoci iba v zátvorke bez ďalšieho rozvíjania) metaforu privalovej vlny, respektíve metaforu demografickej injekcie. Utečenci vo vzťahu k Európe sa tak menia na liek, teda niečo, čo nám pomôže a je potrebné. Ako sme uviedli vyššie v analýze, autori zastávajú tento postoj aj za cenu, že sem pustíme „zlých“ či dokonca nebezpečných utečencov (vyššie uvádzame citácie, kde autori pripúšťajú, že časť z nich sem prichádzajú bojovať).

Slovensko a utečenci

Vzťah medzi Slovákmi, teda skupinou MY, a utečencami je postavený na dichotómii MY verzus ONI, čo ilustruje aj titulok jedného z analyzovaných textov: *„Naše predstavy o nich“*. Autori sa však v komentároch nesnažia protiklad medzi týmito dvoma skupinami posilňovať,

ale naopak – zdôrazňujú ho, aby tak proti tomuto prevládajúcemu diskurzu v spoločnosti bojovali. Využívajú na to primárne iróniu. „Ešte nedávno sa zdalo, že každý cudzinec, ktorý príde na Slovensko, sa ihneď stane superstar. Ibi Majga bol Čierna bača. Ben má vychytenú kaviareň a antikvariát. (...) Slovensko, v ktorom nebudeme poznať ‚svojich‘ cudzincov po mene, si však nevieme predstaviť.“ (5) Autorka tu s jemne ironickým podtónom popisuje prístup Slovákov k utečencom – pokiaľ je ich málo a sú zaujímaví (pretože sú iní a túto zaujímavú inakosť ešte nepoznajú), spravia z nich „superstar“. Pokiaľ je ich ale veľa – čo naznačuje autorka tým, že ich už nebudeme poznať po mene – boja sa a radšej ich v krajine nechcú. Premostením týchto dvoch prístupov chce autorka vytvoriť dojem absurdnosti a nekonzistentnosti postoja Slovákov k utečencom, respektíve cudzincom vo všeobecnosti. Vo využívaní ironického podtónu pokračuje aj ďalej v texte, keď hovorí o azylovej politike Slovenska. „Zatiaľ sme mali prehľad. Aj občania, aj úrady, aj SIS: Slovensko minulý rok poskytlo azyl 14 žiadateľom. Slovom: štrnástim. To je menej ako žiakov v jednej triede. Čosi viac na to, aby si zahrali futbal.“ (5) Tu je pritom irónia dosiahnutá zdôraznením počtu utečencov, ktorí v krajine dostali azyl, rovnako ako ilustračnými príkladmi, v akých situáciách by bol tento počet dostatočný či nedostatočný. Rovnaká taktika, teda využitím irónie zosmiešniť popisovaný postoj, sa používa aj pri reprezentácii predstáv Slovákov o utečencoch. „Nadšenci kultúrnej diverzity počítajú s tým, že si konečne dajú dobrý kebab. (...) Ti, ktorým leží na srdci bezpečnosť, si predstavujú, že dostaneme pluk nindžov, ktorí sa budú chcieť len modliť a domácky chystať trhaviny.“ (5) Predstavy Slovákov o utečencoch tu autorka redukuje iba na dva najvyhrotenejšie postoje a popisovanými príkladmi vytvára dojem, že Slováci sú buď naivní, alebo majú šialené až paranoidné predstavy. Oba tieto postoje pritom zvolenými príkladmi zosmiešňuje. Vykresľovanie vzťahu Slovákov a utečencov ako postaveného primárne na predsudkoch môžeme vidieť aj tu: „Odkiaľ sú teroristi? Z Ázie, Afriky, arabského či islamského prostredia. Odkiaľ sú utečenci? Tiež. Utečenci teda rovná sa teroristi, uzavrú mnohí debatu nekorektným, ale, žiaľ, obľúbeným záverom.“ (26) Postoj Slovákov voči utečencom je označovaný aj ako „ťaženie proti utečencom“. (25) Slovné spojenie ťaženie proti niekomu má silný negatívny náboj a evokuje systematický organizovaný odpor voči nim. V textoch autori aj priamo hovoria o „xenofóbnej slovenskej väčšine“ (34) – Slovákov teda priamo vykresľujú ako xenofóbov, no nezovšeobecňujú to na úplne všetkých. V mnohých textoch sa spolu s xenofóbiou Slovákov dáva na roveň aj homofóbia. „Tak ako katolícke Poľsko aj naša spoločnosť ostáva uzavretá a nepriateľská voči národnostným a sexuálnym menšinám – a dvojnásobne, ak sa nenarodili

tu.“ (34) Vzťah Slovákov k utečencom je podľa autorov daný všeobecným odporom a strachom Slovákov z neznámeho, iného.

Tento vzťah sa snažia autori okrem irónie zmeniť aj prirovnávaním osudu Slovákov v minulosti a osudu dnešných utečencov a zdôrazňovaním toho, že práve preto sme povinní im pomôcť. Používajú pritom často metafory. „*Je to naša psia povinnosť. My sme svojho času emigrovali v státisícoch a v omnoho kratšom čase a západné krajiny, s ktorými sme teraz v Únii, nás väčšinou bez problémov prijali. A to nám nešlo o život ako mnohým z tých, čo utekajú teraz.*“ (21) Vykresľovaný je v textoch rovnako spoločný pôvod Slovákov a utečencov, teda že „*všetci sme potomkami prisťahovalcov. Alebo utečencov.*“ (17) Snažia sa tak o to, aby sa čitateľ do situácie utečencov dokázal vžiť a stotožniť sa s ňou. Ako sme už spomenuli vyššie pri popise reprezentácie udalostí, z rovnakého dôvodu autori popisujú aj udalosti ako útek Židov (medzi ktorými boli aj Slováci) za druhej svetovej vojny, alebo útek Slovákov z komunistického Československa. V oboch prípadoch pritom vytvárajú, priamo alebo nepriamo, paralelu medzi Slovákami a utečencami.

Pri vykresľovaní vzťahu Slovákov a utečencov zohráva dôležitú úlohu kresťanstvo. Autori v textoch pripomínajú kresťanské zásady, ktoré by ľudia mali vo vzťahu k utečencom dodržiavať. Odvolávajú sa pritom priamo na Bibliu, pričom z nej v niektorých textoch aj citujú. „*V evanjeliách Ježiš vraví: ‚Lišky majú svoje nory a nebeské vtáky hniezda, Syn človeka však nemá kde hlavu skloniť.‘ Či sa nám to páči, alebo nie, toto je definícia univerzálneho ľudského údely a takto jadrne je zhrnutá práve v posvätnom texte najsvätejšieho európskeho náboženstva. Ak utečencov všetkého možného pôvodu, národnosti, vierovyznania, farby, rasy považujeme za hrozbu pre európsku civilizáciu, nie je to náhodou znakom toho, že sme prestali byť nielen Európanmi, ale aj empatickými ľudskými bytosťami?*“ (17) Z využitia slovného spojenia „*či sa nám to páči, alebo nie*“ môžeme vydedukovať, že autor považuje Bibliu, respektíve Boha za absolútnu autoritu, ktorá určuje, ako sa máme správať – teda v súlade s „*definíciou ľudského údely*“. V tomto, ani v žiadnych ďalších textoch, sa nestretávame s možnosťou rôzneho výkladu Biblie či rôznej interpretácie toho, čo to pre vzťah k utečencom znamená. Je to teda nemenná vec, ako hovorí autor – ľudský údel. Z citácie môžeme vidieť aj vzťah autora ku kresťanstvu, a to hlavne na základe opakovania posvätnosti – „*v posvätnom texte najsvätejšieho európskeho náboženstva*“. Následne autor túto nevyvrátiteľnú pravdu vychádzajúcu z Biblie aplikuje na vzťah Slovákov a utečencov, teda na ich vnímanie utečencov ako hrozbu a využitím otázky (teda čitateľsky prijateľnejšej formy výčitky) konštatuje, že ak to nedodržiavame, nie sme empatickými ľudskými bytosťami a nie sme ani Európanmi. Môžeme tu teda identifikovať autorov metadiskurz,

z ktorého vychádza – Európa je postavená na kresťanstve a kresťanských ideáloch, a ak nekonáme v súlade s tým, čo káže kresťanstvo, nekonáme ako Európania.

Autori využívajú kresťanstvo v textoch ako prostriedok výčitky Slovákom – pripomínajú, že Slováci sa hlásia ku kresťanstvu a napriek tomu sa podľa kresťanských ideálov nesprávajú. Najčastejšie tento postoj vyjadrujú iróniou. „*Je to citové vydieranie, nechutný útok na moju kresťanskú lásku, jej zneužívanie.*“ (10) Takto autor pomenováva rodenie detí, ktoré prirovnáva k príchodu utečencov do Európy. Celý text je postavený na irónii a rovnako v tomto citáte autor ironicky vykresľuje Slovákov ako kresťanov, ktorí nechápu čo kresťanská láska znamená, keď prílev utečencov nazývajú útokom na ich kresťanskú lásku. V textoch môžeme tiež nájsť pomenovanie tých kresťanov, ktorí sú proti prijímaniu utečencov ako „*križiakov*“. (28) Toto slovo má negatívnu asociáciu – odpor Slovákov k utečencom sa tým spája s križiackymi výpravami, teda vojnou ospravedlňovanou práve kresťanstvom. Náboženstvo autori využívajú v textoch aj na to, aby čitateľa presvedčili o správnosti konania utečencov. Ich príchod do Európy označujú ako „*nielen vôľu žiť, ale je to opak samovraždy*“ (10) – teda nielenže utečenci svojim útekem bránia svoje právo dané od Boha (právo žiť), ale snažia sa vyhnúť jednému zo smrteľných hriechov.

V niektorých textoch je za vinníka utečeneckej krízy označená Európa, pričom tu do nej Slovensko nerátame – napríklad keď autori ako jednu z príčin dnešného stavu označujú európsky kolonializmus. Týka sa to predovšetkým textov zo začiatku sledovaného obdobia, kedy sa kritika zo strany autorov venovala predovšetkým Európe. Neskôr, keď sa začalo hovoriť predovšetkým o postoji Slovenska k utečencom, vinníkom sme už boli „*my všetci*“ – teda Európa vrátane Slovenska. Utečenecká kríza je zobrazovaná ako „*nezamýšľaný dôsledok našich činov*“. (19)

5.2. Utečenecká kríza a extrémizmus

5.2.1. Mediálny obraz jednotlivých udalostí

Významnú pozornosť komentátorov denníka SME si získal protest zameraný proti prijatiu imigrantov na Slovensku organizovaný Ľudovou stranou Naše Slovensko, ktorej členovia – obzvlášť predseda Marián Kotleba – sú považovaní za pravicových extrémistov. V nadväznosti na tento pochod centrom Bratislavy začali komentátori vo svojich textoch o utečeneckej kríze výraznejšie rozvíjať tému pravicového extrémizmu, respektíve začali vytvárať mediálny obraz nebezpečnosti postojov, ktoré pravicoví extrémisti zastávajú.

Samotnú udalosť pomenávajú autori ako „*tisíc-hlavý pochod „proti islamizácii“*“ (12), „*narušenie mieru v Bratislave*“ (12), „*alegorický sprievod „proti islamizácii“*“ (12), „*protiislamský juniáles*“ (14), „*hromadná a veľmi dobre koordinovaná akcia extrémistov*“ (15), „*mierumilovné zhromaždenie*“ (15), „*sobotňajšie výtržníctvo násilníkov*“ (16), „*násilná akcia*“ (21) a podobne. Zo všetkých uvedených pomenovaní môžeme čítať negatívne vyhradenie sa autorov voči udalosti. V niektorých prípadoch na to využívajú iróniu a celé podujatie sa snažia zosmiešniť a ubrať mu na opodstatnenosti prirovnaním k alegorickému sprievodu alebo juniálesu (teda zábavným podujatiam); v iných prípadoch zasa na druhej strane zdôrazňujú jeho nebezpečnosť – a to buď priamo (narušenie mieru, výtržníctvo násilníkov, násilná akcia), alebo nepriamo využitím úvodzoviek, teda opačného významu („mierumilovné zhromaždenie“). Úvodzovky sú použité aj pri pomenovaní cieľa pochodu („proti islamizácii“), z čoho môžeme jednoznačne čítať, že si autor nemyslí, že demonštrujúci pochodovali skutočne proti islamizácii, hoci to deklarovali. Ako totiž môžeme ďalej v textoch nájsť, podľa autorov sa pochod odohral v štáte, „*kde väčšina videla moslima iba vo filme*“. (12) Za dôvod tejto demonštrácie označujú komentátori utečenecké kvóty, respektíve „*hrozbu, že Slovákom budú [migranti] z Bruselu nadiktovaní*“. (16) O pochode sa v textoch hovorí aj ako o „*protikvótnom vzopätí*“ (14), pričom vzopätie evokuje pozitívny stav – spojenie síl proti niečomu zlému. Môžeme teda zhodnotiť, že vo väčšine prípadov volia autori v textoch pomenovania udalosti vyjadrujúce ich odmietnutie, odsúdenie; no ak sa tu spomínajú kvóty (proti ktorým komentátori výrazne bojujú – ako sme popísali v prvej časti analýzy), volené slová už nie sú také negatívne, ba naopak vyjadrujú isté pochopenie. Toto pochopenie sa ale vzťahuje iba na odpor voči kvótam.

Komentátori sa aj skrze tento pochod snažia demonizovať utečenecké kvóty a snažia sa ich spájať s podobnými akciami v minulosti. „*Úplne zbytočný a hlúpy výkrik o kvótach dal znovu, ako už toľkokrát v minulosti, zámienku rôznym neonacistom a iným extrémistom demagogickým spôsobom protestovať a tak mútiť rozum iným ľuďom.*“ (20) Z textu ale nie je zrejmé, prečo autor tvrdí, že kvóty boli zámienkou protestov extrémistov aj v minulosti, a to dokonca podľa neho „*toľkokrát*“. Zrejme tým naráža na protestné akcie v iných krajinách EÚ, ktorými extrémisti reagovali na návrh utečeneckých kvót. V tom prípade je ale použitie označenia „*v minulosti*“ zmätočné, keďže o kvótach sa v čase publikovania článku hovorilo zhruba mesiac, a toto označenie evokuje časový úsek počítaný v rokoch. Je preto možné, že autor „*výkrikom o kvótach*“ nemyslí iba kvóty, ale aj iné nariadenia EÚ vzťahujúce sa na migračnú politiku, ktoré vyvolali v krajinách ako napríklad Nemecko niekoľko protestov

extrémistov. V tom prípade sme svedkami používania slova kvóty ako akéhosi synonyma pre všetky nerozumné nariadenia Únie o migrantoch.

Kvótam na utečencov autori dávajú v textoch za vinu nielen túto demonštráciu, ale vo všeobecnosti rozdúchavanie pravicového extrémizmu v Európe. Vidieť to môžeme aj v hrozbe, ktorú s odkazom na pochod formulujú: „*Navrhovatelia utečeneckých kvót si mohli v sobotu dobre obzrieť, o čo si koledujú po celej Európe.*“ (12) Spomínaná vina je tu vyjadrená primárne využitím slova „*koledovať si*“, ktorým autor vyjadruje súslednosť týchto udalostí – ak naďalej budú tlačiť na schválenie kvót, dôsledok bude radikalizácia európskeho obyvateľstva. Tento argument môžeme označiť za nie úplne relevantný – autor tu pripisuje kvótam príliš veľkú moc, a síce moc zradikalizovať celú Európu.

Autori sa snažia aktivizovať čitateľov proti extrémistom skrze pripomínanie úspechov Slovenska – porazenie Mečiara (13), vstup do EÚ (16). Tieto udalosti sú v textoch vykresľované ako presný protiklad pochodu proti islamizácii. V súvislosti s pochodom tiež môžeme vidieť (podobne ako pri utečeneckých kvótach) zdôrazňovanie imidžu Slovenska v Európe/vo svete. V nadväznosti na to, že v rovnaký deň, kedy sa konal pochod, sa konala aj medzinárodná bezpečnostná konferencia GLOBSEC, autor konštatuje: „*Keby bláznom okolo Kotlebu a spol. svietlo, že sa tam zide smotánka kritikov Putina (Cameron, McCain), príbeh sa mohol skončiť ak nie krvavejšie, tak s ešte väčšou hanbou pre Slovenskú republiku.*“ (14) Aj v druhom súbore textov teda môžeme vidieť, že autori zdôrazňujú pri popisovaných udalostiach aj to, že musíme dávať pozor na obraz krajiny – teda to, čo si o nás myslia ostatné krajiny (predovšetkým západné krajiny). Celý pochod autor hodnotí ako hanbu, no v prípade, že by účastníci pochodu demonštrovali aj pred hotelom, kde sa konferencia konala, bola by to pre krajinu ešte väčšia hanba.

Ďalšou udalosťou, ktorá je v textoch popisovaná, je možná prítomnosť Kotlebu v parlamente – teda hypotetická udalosť, že by v parlamentných voľbách získal viac ako 5% hlasov.¹² Autori tento možný stav vykresľujú ako veľmi negatívny a označujú ho najčastejšie ako „*hrozivý*“ (15, 20, 21). Ide pritom o slovo s veľmi silným negatívnym nábojom, keďže je odvodené od hrôzy, teda niečoho, čoho by sme sa mali báť. Strach čitateľov z tohto stavu sa snažia autori umocniť výpočtom všetkých negatívnych situácií, ktoré môžu následne nastať. Aby zdôraznili, že ich je veľa, využívajú najmä zlučovacie súvetie a spojku „*a*“. „*Hrozivá je možnosť, že sa demonštrácie sily budú opakovať, a že zastrašení ľudia budú sedieť doma a*

¹² Dnes už vieme, že Kotlebova strana LS-NS získala vo voľbách 5. marca 2016 8,04 % a do parlamentu sa dostala s 11 poslancami.

verejnú diskusiu chytia do potetovaných rúk holohlaví vrhači dlažobných kociek.“ (15) ;
„Môže sa stať, že na Slovensku bude i naďalej vládnuť skorumpovaná moc a oligarchovia sa budú opaľovať v trópoch. [...] Extrémisti sa budú vyvaľovať v parlamente za poslancecký plat - a slušní ľudia sa budú báť vyjsť na ulicu.“ (21)

V neskôr publikovaných komentároch sa autori venujú aj úvahám vlády o zmene zákona tak, aby sa rozšírili samosprávam možnosti zakázať či presunúť problematické zhromaždenia. S touto úvahou prišiel premiér Robert Fico po demonštrácii v Bratislave. Autori komentárov tieto úvahy nepovažujú za správne, no vcelku výnimočne si za ne Robert Fico nevyslúžil ostrú kritiku, ba dokonca komentátori uznávajú, že táto úvaha je zo strany snahy o bezpečnosť obyvateľov Slovenska legitímna. *„Možnosť, že rastúce sebavedomie extrémistov bude viesť k zvyšovaniu frekvencie podobných násilných akcií je teda istým dôvodom na snahu ochrániť bezpečnosť ľudí.*“ (21) Autor však ďalej hovorí, že by zmena zákona mohla byť negatívnym impulzom pre extrémistov. *„Na druhej strane extrémistov by utvrdila v dojme, že ich dosiaľ nevidaná akcia bola vlastne úspešná.*“ (21) Autor teda nepovažuje demonštráciu za úspešnú, respektíve vytvára dojem jej neúspešnosti, hoci sa jej zúčastnilo približne 5-tisíc ľudí a verejnosť i médiá jej venovali mnoho pozornosti. Takisto tu môžeme opäť vidieť autorov negatívny postoj voči krokom (či už vykonaným alebo zvažovaným) premiéra Roberta Fica. Ak sa teda aj v komentároch nachádza istá forma uznania legitímnosti kroku vlády, následne je tento pozitívny dojem vytvorený v čitateľovi zmiernený pripomenutím negatívnej stránky daného kroku. Najčastejšie na to komentátori využívajú odporovacie súvetia (teda spojky ale, no, avšak, aj keď), alebo ustálené výrazy evokujúce nesúhlas či pripomenutie chyby – napríklad vyššie uvedené *„na druhej strane“* (tiež 3); *„stojí ešte za pozornosť“* (26); *„zdá sa však“* (15) a podobne.

5.2.2. Mediálny obraz aktérov

Ľudí, ktorí sa zúčastnili protestu, pomenovávajú autori v textoch ako *„Kotlebov vášnivý dav“* (13), *„[ľudia] strážiaci svoju pevnosť Slovensko s prefikánymi očami, útočiaci na pristáhovalcov a navzájom si želajúci ‚dobrý biely deň‘“* (13), či dokonca *„hrdlorazi“* (13), *„extrémisti“* (14), *„skinhedí“* (14), *„bezpečnostné riziko“* (15), *„pochodujúci fašisti“* (16), *„radikáli“* (21), alebo *„nechutný bratislavský dav primitívov“* (31). Týmito pomenovaniami autori zdôrazňujú najmä ich nebezpečnosť (útočiaci na pristáhovalcov, hrdlorazi – veľmi silné pomenovanie) a nízku morálnu úroveň (nechutní primitívi). V jednom z textov ich autor

dokonca prirovnáva k teroristom: „útočia podobne ako teroristi“. (26) Súčasne môžeme v textoch vidieť vytváranie priameho rozporu medzi extrémistami (postojmi, ktoré zastávajú) a základmi (či už morálnymi, alebo právnymi), na ktorých stojí západná spoločnosť. Autori tu pochodujúcich ľudí nazývajú „*subkultúrou odmietajúcu slobodné a demokratické usporiadanie*“ (14) a zdôrazňujú porušovanie základných práv. Slovo subkultúra pritom autor používa nelegitímne, v tomto prípade totiž nejde o skutočnú kultúru osobitnej menšinovej skupiny; myslené je to zrejme ironicky, aj keď to nie je naznačené úvodzovkami. „*Sloboda slova a zhromažďovania sú posvätné. Výkriky ‚obesiť, obesiť‘ sú však jasným podnecovaním na násilie, a teda aj za všetkými čiarami tolerancie k, ehm, odlišným názorom.*“ (14) Autor používa na pomenovanie základných slobôd slovo „*posvätné*“, aby tak zdôraznil spomínaný rozpor – snaží sa tak vyčleniť extrémistov zo spoločnosti; vytvoríť ich obraz ako obraz ľudí, ktorí medzi kultivovaných vzdelaných občanov žijúcich v demokracii nepatria. Takto vytvára obraz založený na dichotómii – Slováci verzus extrémisti, ktorí proti nim bojujú. Súčasne tu môžeme vidieť zosmiešňovanie ich postoja využitím citoslovca *ehm*, ktorým autor dáva jasne najavo svoj názor – a teda, že ich názor nepovažuje skutočne za názor, ale niečo menej.

V súvislosti s vyššie popisovaným diskurzom je potrebné zdôrazniť, že autori komentárov účastníkov protestu sumárne pomenovávajú ako extrémistov (a vyššie uvedenými horšími pomenovaniami) a nezohľadňujú pritom možnosť, že by sa v cca 5-tisícovom dave nachádzali aj ľudia, ktorí nemajú podobne radikálne názory.

Účastníci pochodu počas demonštrácie napadli rodinu zo Saudskej Arábie – hádzali po nej kamene, fľaše a dlažobné kocky. Komentátori v textoch vykreslili členov tejto rodiny ako obeť, pričom udalosť pomenovali ako útok proti „*slabším*“ (21) či „*nevinným ľuďom*“ (15). V žiadnom z týchto textov sa ale nehovorí priamo o rodine zo Saudskej Arábie, iba vo všeobecnosti o útoku na nevinných. Nespomína sa tu vôbec, že obeť boli cudzinci, ani to, koľko ich bolo (bola to jedna štvorčlenná rodina). Dôvodov, prečo autori zvolili takéto zovšeobecňujúce pomenovanie môže byť viac – jednak to pôsobí dramaturgicky, teda v čitateľovi, ktorý informácie o pochode nesledoval dôkladne a nevie, že išlo o jednu rodinu to vytvorí dojem, že obetí bolo viac. Autori sa týmto pomenovaním zamerali iba na samotnú podstatu tejto udalosti, teda na jej násilný charakter – z toho môžeme čítať, že pre nich nie je dôležité, že šlo o cudzincov; bol to jednoducho útok na nevinných ľudí, pričom nehrá úlohu ich pôvod. Rovnako zamlčaním pôvodu rodiny sa možno autor snažil vytvoríť v čitateľovi väčšiu empatiu s obeťami a naopak väčší odpor voči extrémistom – keďže čitateľovi nie je

zdôrazňované, že šlo o cudzincov, môže sa s obeťami viac stotožniť (vytvára sa dojem, že mohlo ísť o kohokoľvek, teda aj čitateľa, ktorý práve text číta).

Hoci komentátori tému extrémizmu začali rozvíjať primárne po proteste, vytváranie mediálneho obrazu niektorých politikov ako pravicových radikálov môžeme vidieť aj v texte publikovanom ešte pred protestom. Autor tu ako jeden z argumentov proti utečeneckým kvótam uvádza aj ich možný vplyv na zvýšenie preferencií radikálnych strán. *„Juncker nemá mandát zvýšiť rating napr. Jobbiku o 10 percent tým, že nariadi - Maďarsko, tisíc. A podobne. Aj slovenskí (soc)liberáli, ktorí sa skryte tešia na kvóty ako prichod ‚multikulti‘, sa zrejme chytia za nosy, keď ich po marci 2016 z parlamentu pozdravia Danko a Kotleba. Čo viac môžete dať populistom, než kvóty na migrantov rovno z Bruselu?“* (3) Autor tu síce neoznačuje Andreja Danku¹³ a Mariána Kotlebu ako extrémistov, no nepriamo – radením viet, ich prirovnáva k maďarskej radikálnej pravicovej strane Jobbik. Priamo týchto politikov označuje ako populistov, ktorí sa snažia na utečeneckých kvótach získať hlasy. Prítomnosť Danku a Kotlebu v parlamente vykresľuje ako nežiaduci stav. Využitím metafory *„chytia sa za nos“* hovorí, že slovenskí liberáli a sociálni liberáli, ktorí vítajú kvóty, si uvedomia svoju chybu v okamihu, keď sa stane niečo zlé – Danko a Kotleba sa dostanú do parlamentu. Práve využitím metafory teda vytvoril obraz tejto udalosti ako neželanej. Rovnako v neskôr publikovaných textoch môžeme vidieť prirovnávanie Kotlebu k zahraničným radikálnym politikom – napríklad Marine Le Penovej. (20)

Obraz Danku a Kotlebu vytvárajú autori v textoch primárne na základe toho, že zdôrazňujú ich zneužívanie kvót; respektíve dôležitosť, ktorú zohrávajú kvóty v ich predvolebnej kampani. Autori tu dokonca hovoria, že ak by utečenecké kvóty boli schválené, *„Kotleba a Danko sa po nich tak zvezú v kampani, že viac nepotrebujú bilbordy ani TA3.“* (12) Zneužívanie kvót je vyjadrené použitím metafory *„zviest' sa po niečom“*. Autor tu tiež naráža na to, že tieto strany okrem bilbordov (čo sú štandardné prostriedky propagácie) využívajú aj súkromnú televíziu TA3. Tá totiž v predvolebnom období zásadne pomohla v medializácii hlavne Andrejovi Dankovi z SNS, keďže mu poskytla výrazne viac mediálneho priestoru ako ktorémukolvek inému lídrovi (v tom čase) neparlamentnej strany.¹⁴ Touto poznámkou autor prispieva k vykresleniu Danku ako politika, ktorý pred voľbami využíva neférové praktiky v snahe zviditeľniť sa. Spolu s ním vytvára takýto obraz aj o Kotlebovi,

¹³ Predseda Slovenskej národnej strany (SNS).

¹⁴ Poukázal na to prieskum spoločnosti Newton Media, ktorý si dal vypracovať spravodajský portál zameraný na médiá Mediálne.sk. Dostupné z: <http://medialne.etrend.sk/televizia/sns-rastie-v-prieskumoch-zamilovala-sa-donej-aj-ta3.html> [cit. 2016-04-14]

hoci jemu televízia viac priestoru nedávala. Komentátor ale zovšeobecnením navádza čitateľa spojiť si podozrivo viac mediálneho priestoru aj s Kotlebom.

Nielen v texte publikovanom pred protestom, ale ani v ďalších textoch nie je Kotleba priamo označovaný ako extrémista. Dôvodom je zrejme opatrnosť zo strany komentátorov, keďže by za takýto výrok mohli čeliť žalobe z jeho strany. Na Kotlebove názory a jeho príslušnosť k pravicovému extrémizmu ale jasne odkazujú jeho pomenovaním ako „*Hitlerov otvorený obdivovateľ*“ (19), či pomenovaním jeho podporovateľov a členov jeho strany ako „*hitlerjugendu*“ (19). Rovnako ani Andreja Danka komentátori neoznačujú ako extrémistu, no o strane SNS, ktorej je predsedom, sa hovorí ako o „*radikálnom zoskupení*“ (15).

V súvislosti s možnou budúcou prítomnosťou Kotlebu v parlamente autori v textoch poukazujú aj na jeho pôsobenie ako župana Banskobystrického kraja a vyslovujú obavu, že v prípade jeho zvolenia by mohol „*spravovať veci verejné v banskobystrickom štýle*“. (15) Autor tu odkazuje na niekoľko káuz, ktoré sa s Kotlebovým pôsobením v úrade spájajú – je to predovšetkým dosadenie jeho rodiny a kamarátov do riadiacich funkcií v kraji a zanedbanie niekoľkých projektov, kvôli ktorým prišiel Banskobystrický kraj o vyše 5 miliónov eur z eurofondov.¹⁵ Môžeme tu vidieť presupozíciu autora – predpokladá, že čitateľ o Kotlebových kauzách vie. Ak by ale aj nevedel, autor slovo *spravovať* dáva do úvodzoviek, čím aj čitateľovi bez znalosti backgroundu naznačuje ironický tón a predpokladá, že v prípade ak by sa Kotleba dostal do parlamentu, môžeme očakávať nekalé a netransparentné nakladanie s verejnými financiami. Pre takúto činnosť tu autor vytvára akoby oficiálne pomenovanie „*banskobystrický štýl*“.

Kým v textoch z prvého súboru sa zo slovenských politikov hovorí primárne o Ficovi a Kaliňákovi (teda o vládnych politikoch), v textoch z druhého súboru vidíme hlavne Kotlebu a (o niečo menej často) Danka. Neznamená to však, že by sa o vládnych politikoch nehovorilo vôbec – práve naopak. Opätovne tu zaznamenávame vykresľovanie (hlavne) Fica a Kaliňáka v negatívnom svetle; autori ich obviňujú z rozduchavania a podpory extrémistických postojov slovenskej verejnosti a označujú ich nepriamo ako ďalšiu príčinu (okrem utečeneckých kvót) protiislamského pochodu. „*Samozrejme, že v protiislamskej procesii majú prsty aj Fico s Kaliňákom, ktorí hysterizovali verejnosť v nádeji, že ‚cieľovku‘, ktorá pochodovala*

¹⁵ Občianske združenie Quo Vadis vypracovalo v auguste 2015 priebežnú správu s názvom „Zbystrujeme pozornosť“, ktorá hodnotí pôsobenie Mariána Kotlebu na poste župana Banskobystrického kraja. Dostupné z: <http://zbystrujeme.sk/wp-content/uploads/2015/07/1-priebezn%C3%A1-sprava-zbystrujeme-final.pdf> [cit. 2016-04-14]

Bratislavou, prilepia k táboru Smeru.“ (12) Ono nepriame označenie politikov ako príčiny pochodu je vyjadrené metaforou „*mat' prsty v*“. Autor tu podobne ako pri Dankovi a Kotlebovi zdôrazňuje, že dôvodom takéhoto konania je vypočítavosť – teda snaha o získanie ďalších hlasov v parlamentných voľbách. Spôsob, akým to Fico a Kaliňák dosahujú, označuje za „*hysterizovanie verejnosti*“, čím sa snaží zdôrazniť ohavnosť a nemorálnosť prostriedkov, ktoré v predvolebnom súboji využívajú. Okrem „*hysterizovania*“ označujú autori ich konanie aj ako „*štvanie*“ (12) či „*nadrživanie ‚krivdám‘*“ (16), ktoré majú podobný efekt.

Pri kritike vlády využívajú autori najčastejšie rečnicke otázky, skrze ktoré upozorňujú na (podľa autorov) zlyhanie politikov či kompetentných úradov. „*Zadržali policajti, ktorých zákrok si Kaliňák tak chválil, čo len jedného z podnecovateľov agresie proti skupine občanov a tým aj špirály vedúcej k neskoršiemu násiliu?*“ (14); „*Kde bola SIS, keď aj zo sociálnych sietí sa dalo vopred vyčítať, že ‚protiislamský‘ pochod nesie riziko prerastenia do pouličného vandalstva a násilia?*“ (14); *[Extrémisti] Útočia podobne ako teroristi na slabších a nevinných. Naozaj táto reálne prítomná hrozba premiéra trápi tak málo?* (26) Všetci aktéri – teda Fico, Kaliňák, policajti a SIS – sú otázkami vykreslení ako neschopní a nezodpovední.

Jediný ďalší politik (okrem vládnych politikov, Kotlebu a Danka), ktorý ma v komentároch priestor vyjadriť saje opozičný politik – predseda strany Most-Híd Béla Bugár. Na rozdiel od všetkých ostatných sa ako jediný môže prezentovať pozitívne – citovaný je tu jeho výrok proti extrémizmu. „*Ako totiž pripomenul predseda Mosta Béla Bugár, ‚hovoriť v jednej vete o migrantoch a teroristoch je neprípustné, pretože to posilňuje extrémistov‘.*“ (26) Ide však o jediný (a pomerne malý) priestor pre opozičného politika. V súvislosti s tým je tiež potrebné pripomenúť, že hoci vládnych politikov, Danka a Kotlebu za ich protiutečenecké výroky podporujúce extrémizmus autori textov kritizujú, opozičných politikov vynechávajú. Napríklad predseda SaS Richard Sulík či predseda SDKÚ-DS Pavol Frešo sa o utečencoch vyjadrovali tiež negatívne, pričom ich slová boli pomerne ostré – v mnohých prípadoch dokonca ostrejšie ako tie od vládnych politikov.¹⁶ Môžeme teda

¹⁶ Richard Sulík sa napríklad vyjadroval, že hlavným motívom príchodu utečencov do Európy je vyplácanie sociálnych dávok. Dostupné z: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/356879-zit-v-eu-nie-je-prirodzenym-pravom-odkazuje-uteccom-sulik/> [cit. 2016-04-14]

Rovnako napísal článok s názvom „*Utečenci v Nemecku vyvolávajú konflikty*“, ktorý je akýmsi kompilátom preložených nemeckých textov s jeho komentárom, v ktorom okrem iného píše, že: „*Medzi opakované zdroje konfliktov možno zaradiť odlišný pôvod, náboženstvo či predbiehanie sa v radoch pri vydávaní potravín.*“ Alebo: „*Niektorí utečenci dokonca podstupujú hladovku, aby si tak rýchlejšie vyjednali trvalý pobyt v Nemecku, prípadne registráciu či lekárske vyšetrenie.*“ Dostupné z: <http://europskaunia.sulik.sk/uteccenci-v-nemecku-vyvolavaju-konflikty/> [cit. 2016-04-14]

Podobné vyjadrenia mal aj Pavol Frešo, napríklad: „*Za utečenecký problém si z veľkej časti môže Európa sama. Politici totiž nanútili ľuďom myšlienku, že štát sa o nich postará a netreba pritom ani pohnúť prstom.* Takéto

skonštatovať, že komentátori opozičným politikom nevytvárajú pozitívny obraz (jedna krátka citácia Bugára na to nestačí), no vyhýbajú sa vytváraniu negatívneho obrazu ich úplným vynechaním. Denník SME (ktorý sa už od svojho vzniku profiluje ako pravicové médium) pred voľbami vo svojich komentároch, ktoré boli predmetom našej analýzy, výrazne kritizuje vládnych politikov za ich postoje k utečeneckej kríze, no opozičných pravicových politikov (za rovnaké – v niektorých prípadoch dokonca ostrejšie – negatívne výroky) nekritizuje. Badáme tu v mediálnej reprezentácii ľavičiarov a pravičiarov dvojaký meter.

5.2.3. Mediálny obraz vzťahov medzi aktérmi

Vláda a extrémisti

Ako vyplýva aj z analýzy mediálneho obrazu vládnych politikov (primárne Fica a Kaliňáka), vzťah vlády a extrémistov je v komentároch vykresľovaný ako do istej miery kooperačný. Hoci sa vládni politici oficiálne vymedzovali voči pochodu a prejavom extrémizmu, autori tieto ich vyjadrenia v komentároch zosmiešňujú a za každým takýmto vyjadrením zdôraznia svoj názor – teda že k rozduchaniu extrémistických prejavov významne prispeli predovšetkým oni. „Najvtipnejší bol – ako obvykle – Pellegrini, a to objavom, že právo na názor ,bolo zneužitá na proklamáciu násilia a agresie““. (12) V tomto citáte môžeme vidieť zosmiešňovanie vtedajšieho predsedu parlamentu Petra Pellegriniho – a to priame (jeho označením ako vtipného) a nepriame (označením jeho vymedzenia sa voči pochodu ako „objavom“, čo v kontexte čítame ako sarkazmus odkazujúci na do očí bijúci fakt, ktorý nepotrebuje pomenovanie). Ešte zreteľnejšie môžeme vidieť autorove vykresľovanie vzťahu vlády a extrémistov ako kooperačného, respektíve nedostatočne sa vymedzujúceho, z interpretácie Ficovho výroku. „Premiér krajiny hrozí hrdlorezom zhovievavým prstom za ,vykopávanie otvorených dverí‘, pripomína im aj to, že jeho vláda odmieta migrantské kvóty a radí im, aby sa ,nenechali vyrušovať‘ europoslancami: ,V Bruseli takmer všetci žijú mimo reality.““ (13) Autor tu Ficov postoj voči extrémistom vykresľuje ako vymedzujúci sa iba naoko, pričom na to používa oxymoron – hroziť zhovievavým prstom. Aby ešte väčšmi zdôraznil svoj odpor voči Ficovmu postoj, nazýva účastníkov protestu hrdlorezmi, čím posilňuje dojem odsúdenia hodnosti takéhoto postoja. Autori v textoch spomínaný Ficov

správy sa prirodzene dostali aj za hranice starého kontinentu a dnes majú mnohí obyvatelia rozvojových krajín predstavu, že Európa je raj na zemi, v ktorom netreba pracovať.“ Povedal to pre agentúru SITA, dostupné z: <http://www.webnoviny.sk/slovensko/clanok/964302-freso-je-voci-utecencom-kriticky-pletu-si-europu-s-rajom/> [cit. 2016-04-14]

výrok hodnotia dokonca ako „*udobrovanie (si) bláznov, ktoré svedčí o bezpečnostnom i hodnotovom bezvedomí, v ktorom spí a buvinká politická trieda*“. (14)

Vláda a Kotleba, Danko

Strany SNS a ĽS-NS (teda Danko a Kotleba) sú vo vzťahu k vláde, respektíve vládnej strane Smer-SD, popisované ako „*spodné prúdy a nie rozumné alternatívy*“ (15). Ako sme už mohli vidieť aj vyššie v podkapitole Mediálny obraz aktérov, autori pokračujú v zobrazovaní vládneho Smeru-SD ako nehodného vládnutia aj v druhom súbore analyzovaných textov. Napriek tomu ale SNS a ĽS-NS komentátori nepovažujú za vhodných nástupcov. V textoch však nenachádzame ani priame, ani nepriame vyjadrenie toho, že by Smer-SD bol síce zlou, no aspoň o niečo lepšou voľbou v porovnaní so SNS či ĽS-NS. A to napriek tomu, že tieto strany považujú za radikálne a niektoré postoje, ktoré zastávajú, za nebezpečné. Pre komentátorov je ale boj proti vládnemu Smeru taký dôležitý, že pre nich prítomnosť tejto strany vo vláde nie je ospravedlnením ani v prípade, že by to znamenalo neprítomnosť SNS a ĽS-NS v parlamente. Ide teda o vnútorný rozpor argumentácie komentátorov – na jednej strane apelujú na morálku a ľudské práva, no na druhej to pre nich nie je kľúčové v reálnej politike.

Slováci a extrémisti

Na vykreslenie vzťahu medzi Slovákami a extrémistami sa v textoch používa zvýznamňovanie národa, respektíve poukazovanie na jeho zneužívanie extrémistami. Autori na to využívajú napríklad pieseň „*My sme tu doma*“, ktorú Slováci zvyknú spievať najmä po športových úspechoch národných tímov či športovcov. Kým v takýchto prípadoch ide podľa autora o „*vyjadrenie ukazujúcej sa hrdosti*“ (13), keď ju spievajú extrémisti – respektíve ľudia, ktorí sa zúčastnili pochodu – „*spev sa stáva zdrojom hanby*.“ (13) Pomocou tohto protikladu (hrdosť – hanba) vykresľuje autor extrémistov (vo vzťahu k Slovákom) ako ľudí, ktorí hanobia slovenský národ a zneužívajú a ničia pomaly, postupne sa rodiace národné povedomie Slovákov. Autori takýmito ostrými protikladmi sledujú aj snahu o aktivizovanie čitateľov proti extrémistom. Vo všeobecnosti sa ale v textoch argumentuje proti extrémistom najmä apelom na morálku a ľudské práva; s apelom na národné cítenie operujú komentátori skôr náhodne. Oni sami totiž tento druh povedomia nepovažujú za taký dôležitý (vo vzťahu k morálke), no vzhľadom na to, že ho vo svojej argumentácii využívajú extrémisti, snažia sa tento ich argument prebiť a poukázať na to, že oni nielenže neprispievajú k budovaniu pocitu národnej hrdosti, ale naopak národ hanobia.

Ako sme naznačili aj vyššie v analýze jednotlivých aktérov, vzťah Slovákov a extrémistov je v textoch tvorený na základe priameho protikladu; spomínaný protiklad hrdosť – hanba, demokracia – diktatúra (14), kultivovanosť – primitívnosť (13) a podobne. Rovnaký efekt (teda snaha vymedziť sa voči extrémistom) má aj využitie pomenovania extrémistov ako „*susedov*“. (35) V tomto prípade autorka využíva slovo s pozitívnym nábojom (susedia ako priatelia; ako symbol komunity), nanovo ho definuje a používa v opačnom význame – susedia ako hrozba (titulok: *Pozor na susedov*); ako ľudia, ktorí žijú vo vašej tesnej blízkosti a je preto ešte dôležitejšie, aby ste si na nich dávali pozor. V danom texte autorka hovorí, že nechceme utečencov za svojich susedov, no nebezpeční nie sú susedia v podobe migrantov, ale susedia v podobe „*formujúcich sa ultrapravicových zoskupení*“. (35) Nepriamym upozornovaním na ich populizmus, nereálnosť ich sľubov a sklony k násiliu sa v čitateľovi snaží vytvoriť strach a odpor voči nim. „*Nikto vám nemôže dať, čo vám títo dobrí susedia vedia sľúbiť. Počkajte ale, keď sa ich sľuby rýchlej spravodlivosti [...] otočia proti vám. Preto radšej pozor na tzv. dobrých susedov!*“ (35)

5.3. Diskusia

Predkladaná práca si stanovila za cieľ na základe kritickej diskurzívnej analýzy zmapovať mediálny obraz utečeneckej krízy v Európe tak, ako ho konštruoval denník SME. V tejto kapitole pristúpime k interpretácii výsledkov výskumu, ich zaradeniu do kontextu už zrealizovaných štúdií na podobnú tému a naznačeniu možného smerovania nasledujúcich štúdií. Budeme tiež reflektovať limity našej práce.

Komentátori vo svojich textoch naprieč celým skúmaným obdobím zastávajú pozíciu akýchsi morálnych autorít diktujúcich jediné správne stanovisko, ktoré by spoločnosť mala v utečeneckej kríze zaujať. Podanie pomyselnej pomocnej ruky v podobe prijímania utečencov prezentujú ako morálnu povinnosť, no utečenecké kvóty navrhované Európskou úniou jednoznačne a ostro odmietajú. Dôvodom je pritom ich charakter nariadenia zhora – komentátorom denníka SME prekáža, že Európska únia Slovensku (a ostatným členských krajinám EÚ) káže, koľko utečencov má prijať namiesto toho, aby to nechala na jeho dobrovoľnosti. V rámci tohto ostrého a vyhradeného boja voči kvótam je Európska únia zobrazovaná ako veľký diktujúci aparát, ktorý zasahuje do suverenity jednotlivých členských štátov EÚ. Spomínané kvóty sú výberom rétoriky v textoch demonizované; pripisovaná im je v snahe o vytvorenie strachu a odporu v čitateľovi až priveľká sila, napríklad že môžu

spôsobiť rozpad Únie, alebo masívne rozrastanie pravicového extrémizmu v Európe (tomuto motívu, teda téme extrémizmu v skúmaných textoch sa budeme venovať neskôr v kapitole).

Rovnako treba zdôrazniť, že postoj komentátorov k utečeneckým kvótam je v textoch do istej miery nekonzistentný – na jednej strane kvóty sami odmietajú a kritizujú, no na druhej strane rovnaký postoj slovenských vládnych politikov označujú za cynický či fraškovitý a kritizujú ich zaň.

V textoch totiž badáme ešte jeden dôležitý motív, ktorý autori sledujú – vzhľadom na to, že skúmané texty boli publikované v predvolebnom období (jedenásť až osem mesiacov pred parlamentnými voľbami), autori zdôrazňujú význam utečeneckej krízy v predvolebnom boji jednotlivých politických strán. Čím bližšie parlamentné voľby sú, teda čím neskôr je daný text (v rámci nami sledovaného obdobia) publikovaný, tým viac autori v komentároch zdôrazňujú, že utečeneckú krízu domáci politici využívajú vo svoj prospech, aby tak získali ďalšie hlasy voličov. Na konci sledovaného obdobia sa dokonca o utečencoch hovorí ako o jednej z profilových tém, na základe ktorých sa strany vymedzujú v predvolebnom boji. Najvýznamnejšie komentátori v súvislosti s tým ukazujú na vládnu ľavicovú stranu Smer-SD, pričom jej členov (teda predstaviteľov vlády) vykresľujú ako vypočítavých populistov, ktorí zneužívajú ľudskú tragédiu vo svoj prospech, a aj na rozšírenie vlastnej voličskej základne. Najčastejšie je pritom menovaný minister vnútra Róbert Kaliňák a premiér Robert Fico, o ktorých sa hovorí ako o cynických manipulátoroch a xenofóboch. Ficovi je tiež dávané za vinu, že Slováci majú voči utečencom predsudky. V spojitosti s vládnymi politikmi komentátori využívajú negatívnu rétoriku v textoch naprieč celým sledovaným obdobím. Vláda tu dostáva priestor hovoriť výlučne ostré protiutečenecké vyjadrenia, pričom argumentom, prečo tento postoj má, sa komentátori nevenujú. Autori vládu kritizujú nielen za postoj voči kvótam, ale predovšetkým za negatívny postoj voči prijímaniu utečencov. O členoch vlády sa hovorí v textoch s dešpektom, ich názory a návrhy komentátori zosmiešňujú a ironizujú. Aj tu pritom pozorujeme rozpor v argumentácii autorov – zosmiešňujú totiž aj tie návrhy na riešenie situácie, po ktorých sami v skôr publikovaných textoch volali. Autori teda za každých okolností vytvárajú obraz zlej a neschopnej vlády, pričom tento diskurz v neskôr publikovaných textoch (teda bližšie k voľbám) čoraz väčšími zdôrazňujú.

Naopak pravicové opozičné strany a ich lídri nie sú v textoch tak výrazne kritizované, hoci všetky rovnako odmietali kvóty a lídri niektorých z nich sa na adresu utečencov a ich prijímania vyjadrovali omnoho ostrejšie a negatívnejšie ako ľavicová vládna strana Smer-SD. Môžeme teda konštatovať, že pravicovo orientovaný denník SME vytvára v analyzovaných

textoch negatívny obraz vládnej strany Smer-SD, pričom opozičným pravicovým politikom síce nevytvára pozitívny obraz, no vyhýba sa jeho rámovaniu ako negatívneho tým, že ich vynecháva, respektíve im dáva minimálny priestor. Nutné je ale zdôrazniť, že pri kritike negatívneho postoja voči prijímaniu utečencov sa autori orientovali na vládnu stranu zrejme aj preto, že to bola primárne ona, ktorá mala v tej dobe zo svojej pozície moc rozhodovať o tom, ako sa krajina k utečeneckej kríze postaví.

Hlavná udalosť, ktorej sa komentátori v textoch venovali, teda utečenecká kríza, je zobrazovaná ako vážna udalosť, o čom svedčí aj rétorika, ktorá je pri jej popisovaní v textoch volená. Hoci autori s utečencami vyjadrujú empatiu (a volajú po nutnosti ich prijímania, keďže je to jediný morálne správny postoj), pri popise ich príchodu do Európy využívajú aj slová s negatívnym nábojom – „prílev“, či v prípade jedného textu dokonca „príval“. Tieto slová sú ale volené iba v prípade, keď chcú autori zdôrazniť akútnosť problému; žiadne z negatívne ladených slov nevolia tak, aby v čitateľovi vytvárali negatívnu asociáciu s utečencami. Samotní utečenci sú v komentároch zobrazovaní primárne ako pasívne obeť. Autori v textoch zdôrazňujú zlé podmienky, v ktorých sa utečenci nachádzajú a za hlavný dôvod, prečo migrujú, považujú útek pred vojnou. Iné dôvody ich príchodu (ako napríklad využívanie sociálneho systému) autori neprijímajú, no v textoch neponúkajú argumenty prečo; tento ich postoj čítame z ironizácie a zosmiešňovania opačného názoru. Na druhej strane ale priznávajú, že s utečencami sa spája určité ekonomické (finančná náročnosť riešenia tohto problému) a bezpečnostné riziko (pripúšťajú dokonca, časť utečencov prichádza do Európy bojovať). Pre komentátorov je ale argumentácia morálnou povinnosťou taká silná, že prebíja aj tieto riziká – tvrdia teda, že napriek tomu, že to pre nás môže byť drahé a nebezpečné, musíme utečencov prijímať.

Vo všeobecnosti môžeme zhodnotiť, že utečenci sú v komentároch popisovaní paradoxne pomerne málo a skôr nepriamo. Ich reprezentácia, ako aj reprezentácia celej utečeneckej krízy, je autormi používaná primárne ako zrkadlo Slovákov. Práve vzťah Slovákov a utečencov je tým hlavným vzťahom, ktorému sa komentátori v textoch venujú. Slováci sú v ňom popisovaní ako xenofóbni ľudia plní predsudkov. Aby komentátori v čitateľoch vytvorili empatiu a primáli ich prijímať utečencov, vytvárajú paralelu medzi minulosťou Slovákov (počas komunizmu) a dnešnými utečencami; rovnako ako do značnej miery nadinterpretovanú paralelu medzi osudom Židov počas druhej svetovej vojny a osudom dnešných utečencov. Dôležitú úlohu vo vzťahu Slovákov a utečencov zohráva aj kresťanstvo; komentátori ho v textoch využívajú hlavne ako prostriedok výčitky – Slovákov vykresľujú

ako pokrytco, ktorí sa síce navonok hlásia ku kresťanstvu, no na druhej strane nechcú pomáhať svojim blízkym – utečencom.

Ako sme už popísali vyššie, komentátori denníka SME presadzujú humanitárny diskurz utečeneckej krízy. Zhruba v polovici sledovaného obdobia ale pozorujeme zmenu – do diskurzu vstupuje aj pragmatické hľadisko, a to po tom, čo sa celý problém nielen že nezlepšuje, ale naopak zhoršuje (do Európy prúdi každý deň obrovské množstvo ľudí a komentátori začínajú pripúšťať, že nebude možné prijať všetkých). Túto zmenu komentári nepripúšťajú otvorene; na základe volenej rétoriky tu ale badať vyšší dôraz na spomínanú racionalitu a pozorujeme tu tiež zmenu niektorých ich tvrdení. Celkový postoj autorov sa ale nemení – naďalej tvrdia, že utečencom pomáhať treba.

Rovnako Európa je v textoch kritizovaná za nehumánny postoj voči utečencom, a to hlavne v úvode sledovaného obdobia. Priestor hovoriť tu majú iba politici, ktorí prijímanie utečencov odmietajú (na rozdiel od napríklad Angely Merkelovej, ktorá zastávala opačný názor). Neskôr sa texty venujú primárne Slovensku, ktoré je terčom kritiky komentátorov a Európa už nie je za svoje postoje vykresľovaná v až takom zlom svetle.

Ako sme už spomínali vyššie, vo vzťahu EÚ a Slovenska je Únia vzhľadom na snahu zaviesť povinné kvóty na utečencov vykresľovaná ako veľký diktujúci aparát. Na druhej strane v neskôr zverejnených textoch je už Európa vo vzťahu k Slovensku zobrazovaná ako „bohatý rodič“, teda ako niekto, kto sa o nás stará a dáva nám peniaze a Slovensko je tu naopak ako „nevďačné dieťa“, ktoré síce peniaze chce, no pomôcť pri riešení problému už nie. Európa už nečelí takej ostrej kritike, keďže utečeneckú krízu riešiť chce (a chce prijímať utečencov, čo chcú aj komentátori), zato Slovensko je o to väčšmi vykresľované negatívne (keďže má opačný prístup). Okrem toho, že tento postoj označujú autori za nemorálny, zdôrazňujú tu aj nevýhodnosť a nebezpečnosť tohto – podľa nich – detinského postoja Slovenska, keďže ak by zvolila krajina pozitívny postoj voči utečencom, mohla tým posilniť svoju pozíciu v Európe a priblížiť sa západným krajinám.

Druhý súbor analyzovaných textov sa venuje pravicovému extrémizmu vo vzťahu k utečeneckej kríze. Autori sa mu v komentároch venujú od konca júna, kedy sa v Bratislave konal pochod proti islamizácii organizovaný extrémistami na čele s Mariánom Kotlebom – županom banskobystričského kraja a predsedom strany ĽS-NS, ktorá v tom období kandidovala v parlamentných voľbách. Celú udalosť, rovnako ako jej jednotlivých účastníkov, autori v textoch veľmi ostro kritizujú a odsudzujú; využívajú najmä iróniu a zdôrazňovanie nebezpečnosti. Aby vytvorili odpor voči extrémizmu, neštítia sa v niektorých prípadoch využiť ani neadekvátne pomenovania a v textoch nepripúšťajú, že by sa pochodu

zúčastnili aj neradikalizovaní ľudia – všetkých sumárne označujú za extrémistov. Ako sme už uviedli vyššie, za dôvod tohto pochodu, ako aj vo všeobecnosti rozdúchavania pravicového extrémizmu v Európe, označujú autori snahu EÚ presadiť povinné kvóty; aj v druhom súbore textov teda autori pokračujú v demonizovaní kvót okrem iného aj tým, že im pripisujú až neadekvátne veľkú silu.

Možná prítomnosť Kotlebu, ale aj predsedu národnárov Andreja Danka v parlamente je priamo aj nepriamo vykresľovaná ako hrozivá a nechcená; autori v textoch zdôrazňujú najmä ich zneužívanie utečeneckej krízy v predvolebnom období vo svoj prospech. Toto opäť vyčítajú aj vládnej strane Smer-SD; tvrdia, že bičuje v Slovákoch vášne a nenávisť k utečencom a je preto spolu s kvótami príčinou protiislamského pochodu. Vo vzťahu vlády a kritizovaného až demonizovaného Kotlebu a Danka ale pozorujeme istý rozpor, respektíve odklon od moralizujúceho stanoviska. Hoci komentátori pred týmito politikmi varujú (nepriamo ich označujú za extrémistov a radikálov), nepripúšťajú, že by Smer-SD mohol byť síce nie dobrou, ale ani lepšou alternatívou ako SNS či ĽS-NS. Boj voči ľavicovej vláde je pre komentátorov stále dôležitejší, ako boj proti extrémizmu. Vzťah Slovákov a extrémistov je v textoch tvorený primárne na základe protikladov; autori sa nimi snažia v čitateľoch vytvoriť odpor k tejto skupine.

Ako sme bližšie popísali už v kontextuálnej časti našej práce, jednou z najčastejších tém spomínaných v súvislosti s prisťahovalcami a žiadateľmi o azyl v zahraničných médiách je kriminalita – žiadatelia o azyl sú v týchto textoch rámovaní ako kriminálnici a potenciálni teroristi. Hoci väčšina zahraničných štúdií poukazuje na posilňovanie negatívnych stereotypov cudzincov v médiách, na základe nami analyzovaných textov môžeme konštatovať, že pri denníku SME sa tento jav nepotvrdil. So spomínanými stereotypmi denník pracuje, no presne v opačnom duchu – autori sa snažia proti nim bojovať a vyvracať ich. Práve stereotypy a predsudky sú stavebným kameňom postoja Slovákov voči cudzincom. Ukázala to štúdia Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) s názvom „Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike“ (Vašečka, 2009). S týmto predpokladom pracujú aj komentátori denníka SME – ako sme už uviedli aj vyššie, Slovákov zobrazujú ako xenofóbnych a homofóbnych ľudí, ktorí stavajú svoje názory primárne na predsudkoch a nesprávnych informáciách. Sami sa preto stavajú do úlohy morálnych autorít, ktoré sa snažia tento neuduh odstrániť a ukázať ľuďom správny postoj.

Čo sa týka zobrazovania utečencov, respektíve vo všeobecnosti žiadateľov o azyl, Baldwin Van Gorp (2005) vo svojej práci identifikoval dva archetypálne spôsoby ich zobrazovania v belgickej tlači: na jednej strane sú zobrazovaní ako „nevinné obeť“ a na

druhej strane ako „votrelci“. Na základe našej analýzy môžeme konštatovať, že denník SME vo svojich komentároch vytvára práve prvý spomínaný spôsob. V nadväznosti na dizertačnú prácu Jarmily Androvičovej (2015a), ktorá identifikovala tri základné diskurzy (bezpečnostný, globálny a ľudsko-právny) dominujúce v diskurzívnom poli migrácie na Slovensku, môžeme tento diskurz označiť ako ľudsko-právny. Vo svojej druhej práci Androvičová (2015b) poukázala na to, že slovenskí politici využívajú bezpečnostný diskurz - migranti sú v ňom vykresľovaní ako reálne či potenciálne ohrozenie štátu a národa, a to pre ich sklony ku kriminalite či potenciálne napojenie na teroristické siete. Práve toto pritom komentátori denníka SME vo svojich textoch kritizujú. Tak, ako sa s blížiacimi parlamentnými voľbami zvyšuje v diskurze politikov prevaha bezpečnostného diskurzu, zvyšuje sa aj intenzita a sila, akou to komentátori kritizujú.

Keďže kvalitatívne výskumy obrazu cudzincov v slovenských médiách chýbajú, reflektovali sme výsledky našej práce vo vyššie uvedenej časti aspoň so zahraničnými štúdiami a prácami venujúcimi sa cudzincom, hoci nie z pohľadu médií.

Pre téma obrazu utečeneckej krízy a utečencov v slovenských médiách sa ponúka celá škála ďalších smerov výskumov a analýz. Vzhľadom na to, že naša analýza sa zaoberala obrazom utečeneckej krízy v serióznom denníku, bola by zaujímavá komparácia výsledkov štúdie s analýzou vybraného bulvárneho listu, a to ako v zmysle skúmania obrazu utečencov vo všeobecnosti, tak aj napríklad v skúmaní rozdielnosti stratégií konštrukcie obrazu tejto udalosti. Zaujímavé výsledky by mohol priniesť aj výskum iných médií, napríklad televízie, rozhlasu či internetových médií. Vzhľadom na pretrvávajúci charakter tohto problému by sa nový výskum mohol venovať tomu, ako sa menia našou analýzou naznačené reprezentácie udalostí, aktérov a vzťahov postupom času – obzvlášť po parlamentných voľbách.

Výskumná metóda našej práce, teda Faircloughova kritická diskurzívna analýza, pozostáva z rozboru jazyka, v našom prípade textov denníka SME, ich interpretácie a zasedenia do kontextu. Vzhľadom na to, že sme sledovali iba výkladový rámec jedného denníka, nemôžeme naše závery považovať za komplexný mediálny obraz, ale skôr jeden konkrétny spôsob mediálnej reprezentácie. Táto metóda pre skúmanie série článkov sa javila ako vhodne zvolená. Dokázala odkryť určité stratégie konštruovania mediálnych obrazov v danom periodiku a súčasne pomohla načrtnúť, ako médium prispieva k reprodukcii západného diskurzu pojednávajúcim o utečeneckej kríze a utečencoch vo všeobecnosti. Napriek tomu sme si vedomí určitých limitov. Analýza, napriek tomu, že zahŕňala 37 textov, mohla byť ešte rozsiahlejšia. Zahrnuté boli iba komentáre, teda všetky spravodajské texty boli vynechané. Tieto texty by mohli výsledky ovplyvniť najmä predpokladanou snahou

o názorovú nezaujatosť. Menším problémom bolo tematické rozdelenie analýzy, keďže tento spôsob členenia znižuje význam časovej postupnosti vydania textov. Domnievame sa ale, že sme napriek tomu v oboch tematických okruhoch dokázali dostatočne zachytiť prípadný vývoj reprezentácie v čase. Táto štruktúra rovnako prispela k väčšej prehľadnosti analýzy.

6. Záver

Cieľom našej práce bolo zmapovať pomocou kritickej diskurzívnej analýzy vytváranie reprezentácie utečeneckej krízy v denníku SME od prelomu apríla a mája 2015 až po koniec júla 2015. V teoretickej časti sme vymedzili základné teoretické rámce, z ktorých sme neskôr vychádzali, a to predovšetkým sociálnu a mediálnu konštrukciu reality a teóriu reprezentácie. V kontextovej časti sme sa pokúsili zasadiť tému práce do kontextu existujúcich zahraničných a slovenských výskumov a prác na podobné témy. Keďže ide o v podstate novú a aktuálnu tému, štúdie zaoberajúce sa mediálnym obrazom priamo utečeneckej krízy v Európe zatiaľ publikované nie sú.

Výskumná metóda podľa Normana Fairclougha poníma analýzu jazyka ako nástroja moci. Cieľom našej práce bolo odкрыť spôsoby konštruovania mediálneho obrazu utečeneckej krízy a utečencov na základe analýzy tridsiatich siedmich textov z vybraného výskumného obdobia a odhaliť stratégie autorov pri konštrukcii reprezentácie jednotlivých udalostí, aktérov a vzťahov medzi nimi. Formulovali sme za týmto účelom nasledovnú hlavnú a vedľajšiu výskumnú otázku:

- *Ako bol konštruovaný mediálny obraz utečeneckej krízy denníkom SME v sledovanom období?*
- *Ako sa tento mediálny obraz v sledovanom období zmenil, pokiaľ k tomu došlo?*

Počas celého sledovaného obdobia je utečenecká kríza v textoch zobrazovaná ako závažný a akútny problém, ktorý sa týka celej Európy, a preto by sa mala aj celá Európa podieľať na jej riešení. Za ono riešenie – jediné správne – pritom autori považujú prijímanie utečencov. Argumentom pre tento postoj je morálna správnosť. Počas celého sledovaného obdobia môžeme vidieť, že sa autori stavajú do pozície morálnych autorít, ktoré určujú (a neustálym opakovaním) upevňujú správnosť tohto postoja z hľadiska morálky. Komentátori sa v textoch snažia vyvracať argumenty pre opačný postoj (teda pre odmietnutie prijímania utečencov), pričom ale vo viacerých prípadoch pozorujeme absenciu racionality v protiargumentácii. Autori sa aj tu opierajú primárne o morálku, alebo sa opačné názory snažia delegitimizovať iróniou či ich zjednodušením na strach alebo predsudok.

Hoci autori zastávajú v celom sledovanom období empatické stanovisko voči utečencom, zhruba v polovici sledovaného obdobia pozorujeme obrat a do výlučne ľudsko-právneho či morálneho diskurzu preniká viac racionality, čo je vidieť zo zvolenej rétoriky, ale hlavne zo zmeny postoja k miere empatie voči utečencom. Kým na začiatku výskumného obdobia autori v textoch odsudzujú uzatváranie Stredozemného mora, cez ktoré do Európy prichádzajú utečenci (a EÚ kvôli tomu kladú za vinu stratu životov migrantov), zhruba

v druhej polovici júna – po tom, čo Európa už nezvláda prílev tisícok utečencov každý deň – autori sami pripúšťajú ako riešenie vojenskej uzavretie Stredozemného mora či iných migračných trás. Treba však zdôrazniť, že ľudsko-právneho diskurzu sa autori nevzdávajú (naďalej zdôrazňujú, že morálka nám káže prijímať utečencov), no svoj „slniečkarsky“ postoj zmierňujú a pripúšťajú, že všetkých sa Európe zachrániť nepodari a už na tom netrvajú.

Ďalšia vedľajšia otázka, ktorú sme si položili, cieľi na reprezentáciu jednotlivých udalostí:

- *Ako bol v denníku SME konštruovaný mediálny obraz jednotlivých udalostí úzko spätých s utečeneckou krízou?*

Najviac diskutovanou udalosťou spätou s utečeneckou krízou bolo presadzovanie povinných utečeneckých kvót Európskou úniou. Mediálna reprezentácia povinných kvót je pritom v akomsi rozpore s postojom komentátorov k utečeneckej kríze. Napriek tomu, že autori vidia riešenie problému v prijímaní utečencov, povinné kvóty odmietajú a v textoch ich priamo ostro kritizujú. Na presadzovaní kvót im pritom prekáža práve ona povinnosť a charakter nariadenia z Bruselu. Kvóty sú v textoch priam démonizované, a to jednak volenou rétorikou, a jednak tým, že je im prisudzovaná až prehnane veľká moc – napríklad moc rozduchať pravicový extrémizmus v Európe a spustiť masívne pochody proti islamizácii naprieč EÚ.

Práve pochod proti islamizácii v Bratislave bol ďalšou výraznou udalosťou popisovanou v textoch a stal sa preto aj druhým tematickým okruhom v našej analýze. Túto udalosť komentátori v textoch ostro odsudzovali, ironizovali a generalizovali na akciu extrémistov – rovnako aj všetkých zúčastnených zarámovali ako extrémistov. Aj tomto druhom tematickom okruhu sme identifikovali rozpor v argumentácii autorov. Hoci komentátori akciu odsudzovali a v textoch sa snažili v čitateľoch priamo aj nepriamo vzbudiť odpor voči pravicovému extrémizmu (a neznášanlivosti vo všeobecnosti), politické preferencie denníka napriek tomu (a napriek neustálemu zdôrazňovaniu morálky) zvíťazili. Autori totiž stranu SNS a ĽSNS rámovali ako radikálne a v textoch sa snažili čitateľov odradiť od ich voľby v marcových parlamentných voľbách. Vládnu ľavicovú stranu Smer-SD (ktorú autori naprieč sledovaným obdobím kritizovali, a to pri každej príležitosti nepovažoval (pravícovo orientovaný denník) za lepšiu alternatívu ani v porovnaní s radikálnymi stranami, ktoré sami autori v textoch označujú za nebezpečné.

Ako sme už naznačili, významnú pozornosť venovali komentátori v textoch aj v tom období sa blížiacim parlamentným voľbám. Utečeneckú krízu rámovali v súvislosti s nimi ako prostriedok manipulácie a možnosť rozšírenia voličskej základne prostredníctvom rozduchavania strachu a posilňovania stereotypov a predsudkov ľudí. Postoje politikov

k utečeneckej kríze označovali za cielené a populistické už na začiatku sledovaného obdobia a postupom času (teda čím bližšie parlamentné voľby boli) autori tento diskurz ešte väčšmi zdôrazňovali.

Posledné dve výskumné otázky smerujú k mediálnemu obrazu aktérov, respektíve vzťahov medzi nimi:

- *Aký mediálny obraz bol v denníku SME vytváraný jednotlivým aktérom?*

Európa, respektíve Európska únia, je v textoch z úvodného obdobia kritizovaná autormi za nedostatočnú snahu o pomoc utečencom; vykresľovaná je ako alibistické zoskupenie štátov, ktorého kroky podniknuté pre záchranu utečencov sú nedostatočné a iba „naoko“. V týchto textoch majú priestor hovoriť iba tí európski politici, ktorí prijímať utečencov nechcú, čím komentári posilňujú a legitimizujú svoje postavenie morálnych kazateľov – sami sa tak vykresľujú ako najsprávnejší a jediní, ktorí vnímajú a prezentujú ľudsko-právny aspekt problému. Neskôr, keď sa do problematiky zapojilo Slovensko (a vyjadrilo nevôľu prijímať utečencov), kritika komentátorov sa obracia proti Slovensku a Európa už nie je prezentovaná v tak silne negatívnom duchu. V rámci tejto kritiky sú negatívne vykresľovaní jednak Slováci – tých autori zobrazujú ako xenofóbnych a homofóbnych ľudí, ktorí stavajú svoje názory primárne na predsudkoch – ako aj slovenskí politici.

Z nich sa texty venujú primárne vládnej strane Smer-SD, ktorú autori vykresľujú ako neschopnú, amorálnu a vypočítavú stranu, ktorá ľudí štvie proti utečencom, aby tak získala viac hlasov v blížiacich sa parlamentných voľbách. Naopak pravicovým opozičným stranám (pravícovo orientovaný) denník síce nevytvára pozitívny obraz, no bráni sa vytváraniu negatívneho obrazu tým, že ich radšej vynecháva. Mnohé z nich (najmä strana SaS) sa pritom vyjadrovali na adresu utečencov ešte neznášanlivejšie ako vládny Smer-SD. V druhom súbore textov, ktoré sa venovali pravicovému extrémizmu v súvislosti s utečeneckou krízou sa hovorí okrem Smeru-SD (ktorý je opäť označovaný ako štvavý a ako príčina pochodu proti islamizácii) aj o Kotlebovi (ĽS-NS) a Dankovi (SNS). Tieto strany, respektíve ich lídri, sú označovaní ako hrozba a ich možná prítomnosť v parlamente je vykresľovaná ako neželaná.

Čo sa týka utečencov, tí sú v celom sledovanom období zobrazovaní ako pasívne obeť a autori s nimi vyjadrujú empatiu. Paradoxne sa ich rámovaniu autori príliš nevenujú a ich obraz, respektíve mediálny obraz utečeneckej krízy, je skôr využívaný ako prostriedok rámovania Slovákov a spoločnosti vo všeobecnosti.

- *Ako boli konštruované vzťahy medzi aktérmi?*

Ako sme už naznačili vyššie, utečenci boli vo vzťahu k Európe aj Slovensku vykreslení ako nevinné obeť. Naopak pri Európe (ale aj Slovensku) bola vo vzťahu k utečencom zdôrazňovaná najmä ľahostajnosť a Európu komentátori vykreslili dokonca ako jednu z príčin utečeneckej krízy (vzhľadom na jej koloniálnu minulosť).

Čo sa týka vzťahu Slovenska a Európy, tu sa rámovanie vzťahu líšilo podľa toho, o akej téme sa hovorilo a podľa toho, čo práve autori chceli zdôrazniť. Keďže komentátori povinné utečenecké kvóty zásadne odmietali, Európsku úniu tu vo vzťahu k Slovensku vykresľovali ako despotický úradnícky aparát, ktorý zasahuje do suverenity Slovenska a ostatných členských krajín. Naopak, keď bolo predmetom kritiky Slovensko a jeho neochota prijímať utečencov, Únia bola zobrazená ako bohatý zodpovedný rodič, ktorý sa stará o Slovensko, zatiaľ čo Slovensko je chamtivé nezodpovedné dieťa, ktoré iba berie eurofondy, no s riešením utečeneckej krízy pomôcť nechce.

Hoci Slovákov komentátori zobrazujú nepriamo ako xenofóbny národ, extrémisti sú vo vzťahu k Slovákom napriek tomu označovaní ako okrajový názorový prúd. Autori sa snažia ostrými protikladmi vytvoriť v čitateľoch odpor voči nim. Využívajú na to aj zvyčnamňovanie národa (hoci sami zastávajú skôr multikulturálnu pozíciu).

7. Použitá literatúra

- ANDRIJASEVIC, Rutvica. 2010. *“From Exception to Excess: Detention and Deportations across the Mediterranean Space.”* In *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, edited by Nicholas de Genova and Natalie Peutz, 147–165, Durham, NC: Duke University Press. Dostupné z:
https://ira.le.ac.uk/bitstream/2381/9344/2/%5B02%5Dandrijasevic_degenova.pdf
- ANDROVIČOVÁ, Jarmila. 2015a. Migrácia a migračná politika na Slovensku - analýza diskurzu. *Migrácia a migračná politika na Slovensku - analýza diskurzu / Jarmila Androvičová* [online]. [cit. 2016-02-10].
- ANDROVIČOVÁ, J. 2015b. *Securitization of migrants in Slovakia - Discourse analysis*. Sociologia (Slovakia) [online]. **47**(4), 319 - 339 [cit. 2016-02-10].
- BAUDER, Harald. 2008. *„Media Discourse and the New German Immigration Law.”* Journal of Ethnic and Migration Studies 34 (1): 95 – 112.
- BENEŠ, Milan. 2014. *Andragogika. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, Pedagogika (Grada)
- BERGER, Peter. I. - Luckmann, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BIGO, D., 2002. *Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease*. In: *Alternatives: Global, Local, Political* 27, Special Issue, s. 63-92.
- BIJEIKIENĖ, Vilma. 2008. *„Critical Discourse Analysis: An Overview and Appraisal.”* Pp. 104- 113 in *Respectus Philologicus* 2008, r. 13, č. 18.
- BOOMGAARDEN, Hajo G., Rens VLIAGENTHART. 2007a. *„Explaining the rise of anti-immigrant parties: The role of news media content.”* Electoral Studies 26 (2): 404 – 417.
- BUONFINO, A., 2004. *Between Unity and Plurality: The Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe*. In: *New Political Science* 26, č. 1, s. 23-48.
- BURTON, Grame - JIRÁK, Jan. 2001. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister&Principal.
- CARVALHO, Margarida. 2010. *„The construction of the image of immigrants and ethnic minorities in two Portuguese daily newspapers.”* Portuguese Journal of Social Science 9 (2): 165 – 176.
- CHUDŽÍKOVÁ, A. 2011. *Menšiny v politickom diskurze na Slovensko*. In: *Menšinová politika na Slovensku*. 4 CVEK, s. 10-12.

- CREIGHTON, M.J. *Has Opposition to Immigration Increased in the United States after the Economic Crisis? An Experimental Approach*. *International Migration Review* [online]. 2015, **49**(3), 727 - 756 [cit. 2016-02-10].
- ČOBEJOVÁ, Eva. *Karol a jeho noviny*. .týždeň. 2013. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.tyzden.sk/casopis/2013/3/karol-a-jehonoviny.html>
- DIJK, Teun Adrianus van. 2010. *Discourse and context: a sociocognitive approach*. New York: Cambridge University Press.
- DIVINSKÝ, Boris. 2007. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike: vývojové trendy od r. 2000*. Bratislava: Inštitút Zamestnanosti. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: <http://www.iz.sk/download-files/sk/iom/sfpa-boris-divinsky-Zahranicna-migracia-v-Slovenskej-republike.pdf>
- DUSTMANN, Christian. *The Effect of Immigration along the Distribution of Wages*. *Review of Economic Studies*[online]. 2013, **80**(1), 145-173 [cit. 2016-02-10].
- ELSRUD, Torun 2008. „*Othering through genderization in the regional press: Constructing brutal others out of immigrants in rural Sweden*.“ *European Journal of Cultural Studies* 11 (4): 423 – 446.
- European Parliament Eurobarometer, October 2015. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2015/2015parlemeter/eb84_1_synthese_analytique_partie_1_migration_en.pdf
- FAIRCLOUGH, Norman. 2003. *Analysing discourse: textual analysis for social research*. New York: Routledge.
- FAIRCLOUGH, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press
- FAIRCLOUGH, Norman. 1995. *Media discourse*. London: Hodder Arnold.
- FAIRCLOUGH, Norman. 2001. *Language and power*. New York: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman – WODAK, Ruth. 1997. „*Critical Discourse Analysis*.“ Pp. 258-284. In *Introduction to Discourse Analysis*, ed. by Teun Van Dijk. London: Academic Press.
- FOLLRICHOVÁ, Mária. 2015. *Národnostné menšiny a cudzinci na Slovensku a multikultúrnosť v printových médiách*. *Žurnalistika, médiá, spoločnosť* 5 Bratislava : STIMUL, S. 102-120.
- HACEK, Ján. 2015. *Migranti na slovenských spravodajských portáloch*. *Žurnalistika, médiá, spoločnosť* 5 Bratislava : STIMUL, S. 121-132.

HAYNES, Amanda, Eoin DEVEREUX, Michael J. BREEN. 2005. „*Fear, framing and foreigners. The othering of immigrants in the Irish print media.*“ *Critical Psychology* 16: 100 – 121.

HLAVČÁKOVÁ, Svetlana. MIKUŠOVÁ,, Simona. 2015. *Migranti na slovenských spravodajských portáloch.* Žurnalistika, médiá, spoločnosť 5 Bratislava : STIMUL, S. 44-86.

HORSTI, Karina. 2007. „*Asylum Seekers in the News: Frames of Illegality and Control.*“

Observatorio 1: 145–161. Dostupné z:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23999/obs_artikkeli_horsti.pdf?sequence=2

HUYSMANS, J., 2000. *The European Union and the Securitization of Migration.* In: *Journal of Common Market Studies* 38, č. 5, s. 751-777

International Organization for Migration (IOM). 2014. *How the World Views Migration.*

Geneva: International Organization for Migration. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z:

<http://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/pbn/docs/How-the-World-Views-Migration-Gallup-flyer.pdf>

JØRGENSEN, Marianne – PHILLIPS, Louise. 2002. *Discourse analysis as theory and method.* London – Thousand Oaks, California – New Delhi: Sage Publications.

KOZMONOVÁ, Jana. 2015. *Multikultúrnosť v slovenských médiách v roku 2013.*

Žurnalistika, médiá, spoločnosť 5 Bratislava : STIMUL, S. 133-145.

KYMLICKA, W. 2007. *Multicultural Oddyseys – Navigating the New International Politics of Diversity.* Oxford: Oxford University Press, 320 s.

LIPPMAN, Walter. 1992. *Public opinion.* New York: Harcourt, Brace. Dostupné z:

https://monoskop.org/images/b/bf/Lippman_Walter_Public_Opinion.pdf

MCCOMBS, Maxwell E. 2004. *Setting the Agenda: the mass media and public opinion.* 1st pub. Cambridge: Polity Press.

MCQUAILL, Denis. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace.* Praha: Portál

MEDIAN SK: Prieskum aktuálnych tém [online]. Bratislava, 2015 [cit. 2016-10-02].

Dostupné z: <http://www.median.sk/pdf/2015/ZS151SR.pdf>

O'DOHERTY, Kieran, Amanda LECOUTEUR. 2007. „*‘Asylum seekers’, ‘boat people’ and ‘illegal immigrants’: Social categorisation in the media.*“ *Australian Journal of Psychology* 59 (1): 1 – 12.

OTTO, S.A. *'Like an animal I was treated': Anti-immigrant metaphor in US public discourse.* *Discourse and Society*[online]. 1999, **10**(2), 191 - 224 [cit. 2016-02-10].

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 327 s.

- SHOEMAKER, P. - REESE, S. *Mediating the Message*. 1996. Theories of Influences on Mass Media Content. Longman
- SIGNER, Sara, Manuel PUPPIS, Andrea PIGA. 2011. „*Minorities, integration and the media: Media regulation and media performance in multicultural and multilingual Switzerland*.“ *International Communication Gazette* 73 (5): 419 – 439.
- ŠUBRT, Jiří. 2008. *Soudobá sociologie*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze.
- Štúdia Úradu vysokého komisára pre OSN - UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2016. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/558019729.html>. [17/01/2016].
- THORBJØRNSRUD, K. Do Marginalized Sources Matter?: *A comparative analysis of irregular migrant voice in Western media*. *Journalism Studies* [online]. 2014 [cit. 2016-02-10].
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 191 stran.
- TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Transatlantic Trends: Mobility, Migration and Integration. Washington, D.C.: German Marshall Fund of the US, 2014. [cit. 2016-10-02]. Dostupné z: http://trends.gmfus.org/files/2014/09/Trends_Immigration_2014_web.pdf
- UHNCR et FOCUS. 1998, 2001, 2005. *Prieskum verejnej mienky pre UHNCR – Postoje verejnosti k utečencom v SR*. Bratislava: Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov et FOCUS
- VAN DIJK, Teun A. 1991. *Racism and the Press*. London and New York: Routledge
- VAN DIJK, Teun. 2000. „*Ideologies, Racism, Discourse: Debates on Immigration and Ethnic Issues*.“ Pp. 91 – 114 in *Comparative Perspectives on Racism (Research in Migration and Ethnic Relations)* ed. by Jessika Ter Wal, Maykel Verkuyten (eds). Utrecht: Ashgate.
- VAN GORP, Baldwin. 2005. „*Where is the Frame?: Victims and Intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue*.“ *European Journal of Communication* 20 (4): 484 – 507.
- VAŠEČKA, Michal. 2009. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike*. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: [file:///D:/Users/simona.blehova/Downloads/postoje_verejnosti_k_cudzincom_iom%20\(3\).pdf](file:///D:/Users/simona.blehova/Downloads/postoje_verejnosti_k_cudzincom_iom%20(3).pdf)

WODAK, Ruth. 2008. „*Us and Them: Inclusion and Exclusion*.“ Pp. 54 – 77 in *Identity, Belonging and Migration*. ed. By Gerard Delanty, Ruth Wodak, Paul Jones. Liverpool: Liverpool University Press.

8. Menný zoznam

Andrijasevic, Rutvica	16, 18, 82	Kozmonová, Jana.....	19, 20, 84
Androvičová, Jarmila	26, 27, 28, 76, 82	Kymlicka, W.....	28, 84
Bauder, Harald	16, 17, 82	Lecouteur, Amanda.....	16, 18, 84
Beneš, Milan.....	11, 82	Lippmana, Walter	15, 84
Berger, Peter I	10, 11, 12, 82	Luckmann,	10, 11, 12, 82
Bigo, D.	23, 82	McCombs, Maxwell.....	14, 84
Bijeikienė, Vilma	30, 82	McQuail, Denis.....	12, 13, 84
Boomgaarden, Hajo G.....	16, 17, 82	Mikušová, Simona	19, 84
Breen, Michael J.....	16, 83	O’Doherty, Kieran	16, 18, 84
Buonfinová, A.	22, 82	Otto, S.A.	16, 18, 84
Burton, Grame	12, 14, 15, 82	Phillips, Louise.....	30, 34, 84
Creighton, M.J.....	17, 18, 83	Piga, Andrea.....	16, 17, 85
Devereux, Eoin.....	16, 83	Preston	17
Dijk, Teun Adrianus van	16, 30, 83, 85	Puppis, Manuel	16, 17, 85
Divinský, Boris.....	24, 83	Reifová, Irena.....	13, 84
Dustmann, Christian.....	17, 83	Shoemaker, Pamela.....	13, 84
Fairclough, Norman.....	4, 5, 12, 14, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 76, 78, 83	Signer, Sara.....	16, 17, 85
Follrichová, Mária.....	19, 20, 83	Šubrt, Jiří.....	11, 85
Hacek, Ján	19, 20, 83	Thorbjørnsrud, K.	16, 17, 18, 85
Hlavčáková, Svetlana.....	19, 84	Trampota, Tomáš.....	13, 14, 15, 30, 32, 85
Horsti, Karina	16, 18, 84	Van Gorp, Baldwin.....	17, 75, 85
Huysmans, J.	22, 84	Vašečka, Michal.....	23, 24, 75, 85
Chudžíková, A.....	28, 82	Vliegenthart, Arns.....	16, 17, 82
Jiráček, Jan.....	12, 13, 14, 15, 82	Vojtěchovská	32, 85
Jørgensen, Marianne.....	30, 34	Want.....	14
		Wodak, Ruth	16, 31, 83, 85

9. Vecný zoznam

agenda-setting.....	13, 14, 15
denník SME4, 8, 9, 20, 21, 30, 31, 37, 38, 40, 41, 43, 45, 49, 53, 54, 64, 72, 74, 76, 78, 79, 81, 82, 83	
diskurz4, 8, 9, 18, 20, 21, 24, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 42, 48, 50, 60, 61, 68, 75, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 86	
externalizácia.....	11
extrémizmus6, 59, 64, 65, 68, 70, 71, 72, 77, 78, 82	
gatekeeping.....	13, 14
internalizácia	11, 12
islamizácia.....	64, 65, 66, 77, 82, 84
jazyk9, 11, 12, 19, 31, 32, 33, 35, 36, 52, 79, 81	
Kritická diskurzívna analýza1, 4, 6, 9, 31, 32, 79	
kvóty8, 27, 41, 42, 43, 44, 48, 52, 57, 65, 69, 72, 74, 75, 77, 78, 82, 84	
mediálna konštrukcia reality	13, 15, 16
mediálny obraz4, 8, 9, 13, 16, 17, 18, 19, 21, 28, 30, 31, 37, 39, 51, 58, 60, 64, 67, 68, 69, 72, 74, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84	
migrácia4, 9, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 85, 86, 89	
objektivizácia	11, 12
rámcovanie	13, 14, 18, 81
Reprezentácia15, 40, 42, 45, 52, 54, 62, 72, 76, 80, 81	
Sociálna konštrukcia reality	6, 10, 11, 12
Stereotyp.....	15, 16, 17, 22, 24, 25, 78, 83
teória reprezentácie6, 9, 10, 15, 63, 79, 80, 81	
utečenec4, 8, 9, 16, 20, 21, 26, 27, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 71, 74, 75, 76, 77, 79, 81, 83, 84	
utečenecká kríza4, 8, 9, 16, 27, 30, 31, 37, 39, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 59, 61, 64, 72, 75, 76, 77, 79, 81, 83, 84	

10. Zoznam grafov, tabuliek a obrázkov

Grafy

- Graf 1: Vývoj vnímania imigrácie ako problému.....20
- Graf 2: Názory respondentov na podiel imigrantov v jednotlivých krajinách na celkovej populácii verzus oficiálne štatistiky.....21
- Graf 3: Prečo imigranti prichádzajú do krajiny – názory verejnosti.....22

Tabuľky

- Tabuľka 1: Postoje slovenskej verejnosti k utečencom v roku 1998, 2001 a 2005.....26

Obrázky

- Obrázok: Trojdimenzionálne poňatie diskurzu Normana Fairclougha.....32

